

DIYANET

EKİM 2012 SAYI: 262

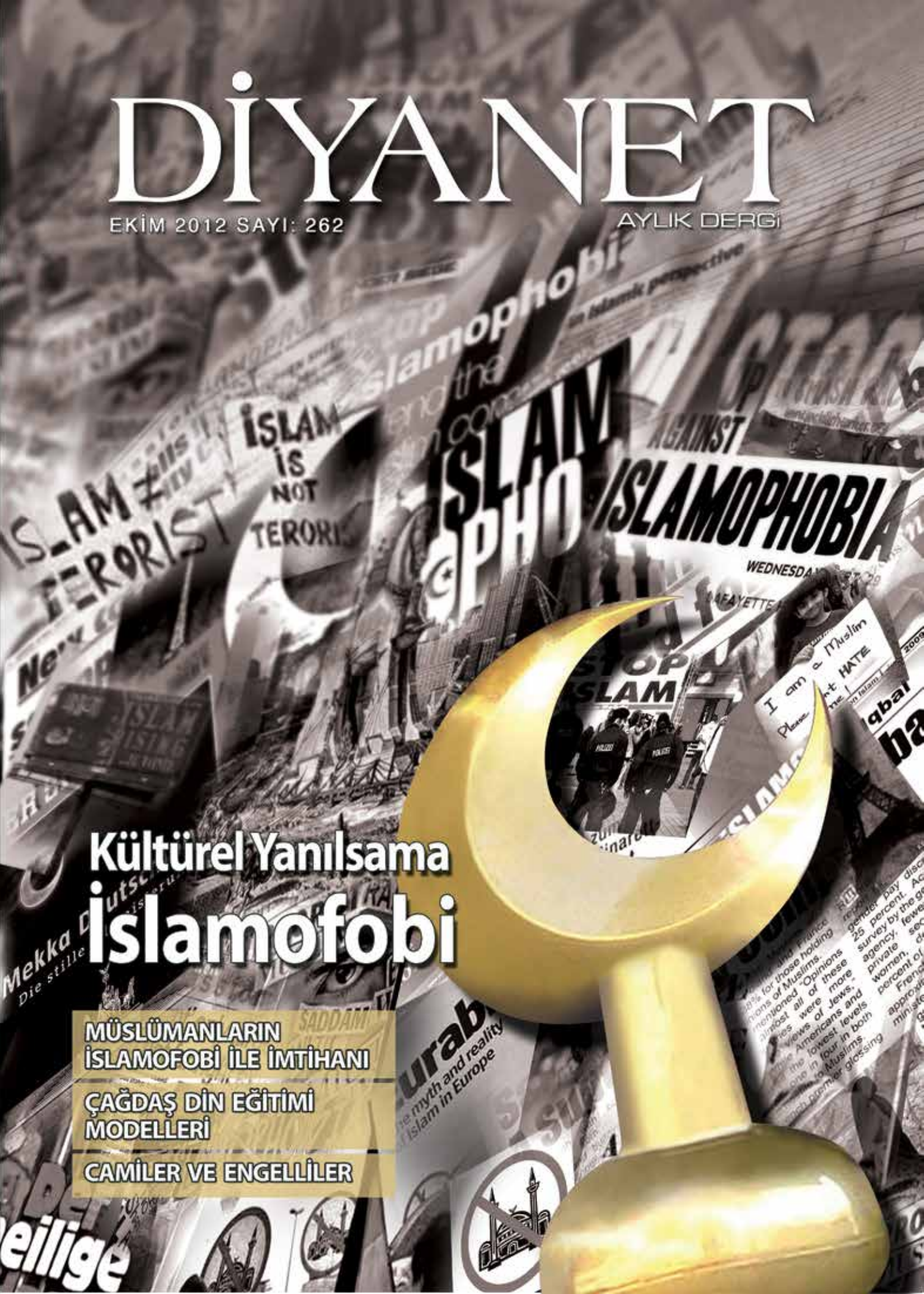
AYLIK DERGİ

Kültürel Yanılsama İslamofobi

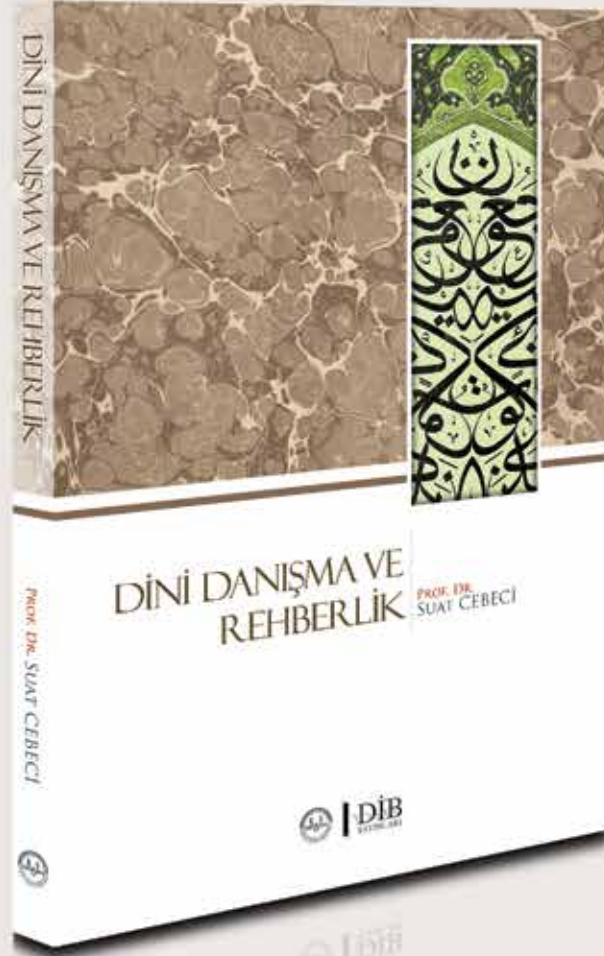
MÜSLÜMANLARIN
İSLAMOFOBİ İLE İMTİHANI

ÇAĞDAŞ DİN EĞİTİMİ
MODELLERİ

CAMİLER VE ENGELLİLER

Yeni Yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

11 Eylül olaylarıyla birlikte özellikle Batı toplumlarında tırmanışa geçen İslamofobi, artık ilgili ülkelerce göz ardı edilemeyecek boyuta ulaşmıştır. Kavramı çevirirken başvurulan farklı tanımlamalar bu konuda zihinlerin hâlâ net olmadığına işaret etmektedir. Bir taraftan İslam karşıtlığı tanımı karşımıza çıkmakta, diğer taraftan İslam korkusundan bahsedilmekte, bazıları ise korku yerine kaygı kelimesini yeğlemektedir. Belki ilk yapılması gereken İslamofobinin ne olduğu konusunda bir mantık kurgulamaktır. Esasında İslamofobi adı altında üç farklı olgudan bahsettiğimiz kanaatindeyim:

1. İslam kaygısı: Özellikle Batı ülkelerinde halk nezdinde İslam karşısında kaygılı bir tavra rastlamak mümkündür. Bunun muhtelif sebepleri vardır, küreselleşen dünyada yaşanan endişe ve güvensizlik hissi, ekonomik kaygılar, yabancılaşma bunlardan sadece bazılarıdır. Görüldüğü üzere İslamofobinin sebepleri temelde İslam'dan bağımsızdır. İslam, daha çok belirli kaygıların yansıma alanı olarak kullanılmaktadır. Bu yansımanın neden İslam üzerinden yapıldığı ise ayrı bir konudur ve İslamofobi başlığı altında ele alınan diğer olgularla ilgilidir.

2. İslam karşıtlığı: Halk nezdinde tespit edilebilen kaygının aksine, siyasal alanda sistematik bir İslam karşıtlığının süregeldiğini görmekteyiz. Bu karşıtlığın çıkış noktası bir korku veya kaygı değildir. Aksine karşıtlık çoğu kez bir üstünlük iddiasıyla ilgilidir. Karşıdaki hor ve geri görülmektedir. Aslında dünyayı gelişmiş, az gelişmiş ülkeler gibi kategorilerle ayıran bir zihniyet,

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

kendi üstünlüğünü zaten veri olarak ortaya koyma peşindedir. Bu üstünlük iddiasının karşıtlığa dönüşmesi her zaman olabilecek bir durumdur. İslam karşıtlığının sebeplerini daha çok siyasi ve ekonomik alanda aramak gerekir. İslam karşıtlığı uyguladığı yöntemlerde hangi noktaya varabileceğini kestirmek güç, ancak son dönemlerde Müslümanları soyut, kültürel işkenceye maruz bırakan bu yaptırımın ne denli etkileyici olduğunu ne yazık ki müşahade etmek zorunda kaldık.

3. İslam korkusu üretimi: İslam karşıtı yaptırımların elbette kendi içinde bir meşruiyeti bulunmamaktadır. Oysa İslam karşıtlığının bu meşruiyete ihtiyacı vardır. Bu ise, halk nezdindeki İslam kaygısı üzerinden yapılmaktadır. Daha çok medyanın etkin olduğu bir söylem üretme mekanizması, halk nezdindeki kaygıyı canlı tutma ve İslam hedefine odaklamakta gibidir.

Kaygıyı soyut ve vehme dayalı, korkuyu ise somut bir olgu karşısındaki endişeli-çekingen tutumumuz olarak tanımlarsak, medya üzerinden yapılan işlemin, halk nezdindeki kaygıları somut bir korkuya dönüştürmek olduğunu göreceğiz. Çarpık üretilmiş bir İslam imajı ne yazık ki İslam diye tanıtılmakta ve bu resimdeki kaymalar Müslümanlara mâl edilmekte.

Müslümanların tavırları ise yine bu çarpık nazarla değerlendirilmektedir. Bu ise İslam karşıtı eylemlere bir meşruiyet zemini sağlamaktadır.

Dolayısıyla İslamofobi adı altında esasında üç farklı durumla muhatabız. Bunlarla baş etmenin yöntemleri de ayrı ayrı düşünülmelidir. Kaygıların bertarafı tanışmakla tanımakla mümkündür. Dolayısıyla hepimize düşen görev belki kendimize çeki düzen vermektir, gelip tanış olmak, işi kolay kılmaktır.

Söylem alanında ise gerçekçi bir İslam'ın betimlenmesi elzemdir. Bu İslam karşıtı eylemlerin meşruiyet zeminini yok edecek nite-likte olmalıdır.

Sistematik İslam karşıtlığı ise kendi iç tutarsızlığını görmek durumundadır. Doğu-Batı çatışması çıkarmak isteyenlerin, medeniyetler, dinler ve kültürler arasında çatışma bekleyenlerin, ırkçılığın, ayrımcılığın, ötekileştirmenin, asimilasyon, izolasyon ve entegrasyon politikalarının esasında insanlık adına bir yığın kusuru mündemiç olduğunu görmemiz gerekmektedir. Görmenin yolu ilim ve hikmetten geçmektedir. Esasında Müslümanlar olarak bu konuda da örneklik teşkil etmek vazifelerimiz arasındadır. Çünkü İslam ilim ve irfan yoludur. Erdem ve fazilettir. Hak ve hukuk duyarlılığıdır. Sahih bilgiye dayalı eylemdir. Her türlü aşırılıktan uzak kalarak orta yolu tutmaktır. Sevgili Peygamberimiz'in çağlar üstü örnekliğidir. Kısacası İslami çizginin dışına çıkmadan, sünnet-i seniyyeye bağlı, çağı anlayan, erdeme dayalı Müslümanlığa her zaman olduğu kadar bugün de muhtacız. ■

5

Müslümanların
İslamofobi ile
imtihanı

Camiler ve
engelliler

34

Değerler ve
değerlerin
istismarı

41

GÜNDEM

- Müslümanların İslamofobi ile imtihanı 5
Prof. Dr. M. Ali Kirman
İslamofobinin tarihsel ve güncel görünüşleri..... 8
Doç. Dr. Kadir Canatan
Avrupa ve İslam 12
Ali Murat Yel
Batı medyasında Müslüman algısı 16
Yrd. Doç. Dr. Nihat Uzun
Kaygılı kargaşalar..... 20
Hasan Karaca
İslamofobi ile mücadelede sivil toplumun rolü 23
Cihangir İşbilir

DİN-DÜŞÜNCE-YORUM

- Çağdaş din eğitimi modelleri..... 26
Prof. Dr. Recep Kaymakcan
Tavaf bilinci ve adabı..... 30
Selva Özelbaş

DİN VE SOSYAL HAYAT

- Camiler ve engelliler 34
Prof. Dr. Ali Erbaş
Hz. Peygamber ve engelliler 38
Dr. Muhammet Ali Asar

AİLE

- Değerler ve değerlerin istismarı 41
Prof. Dr. Ertuğrul Yaman
Çocuk eğitiminde ailenin önemi 44
Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

BİR AYET BİR YORUM

- Buhranlarımız günahlarımızdandır..... 48
Prof. Dr. İbrahim Hilmi Karslı

BİR HADİS BİR YORUM

- Barış peygamberi 50
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal

DİN GÖREVLİSİNİN HATIRA DEFTERİNDEN

- Kutsal topraklarda..... 52
Nuray Demir

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi
ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk Görgülü

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Bektaşoğlu

Elif Arslan
Kâmil Büyüker

Mutlu Doğan

diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Son Okuma
Mustafa Bektaşoğlu
Sait Şan
Sedat Memiş

Uygulama
Latif Köse

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık: 28.80 TL.
Yurt dışı yıllık: ABD, 30 ABD Doları
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün

56 “Allah güzeldir, güzelliği sever” hadisinin cami mimarisine estetik katkısı

Hasan Şakir Sancaktar 54
Hamdi Mert

KÜLTÜR - SANAT – EDEBİYAT

“Allah güzeldir, güzelliği sever” hadisinin cami mimarisine estetik katkısı 56

Doç. Dr. Bekir Tatlı

Aliya İzzetbegoviç’in düşünce dünyasında güzellik ve hikmet 59

Sadık Yalsızuçanlar

ÖRNEK HAYATLAR

Karaca Hafız 62
İsmail Özgören

HİKMET PENCERESİ

Olaylara basiretle bakmak 64
Halil Sevgin

UZMAN GÖZÜYLE

Uluslararası hukuk düzenlemelerinde nefret suçları . 66
Alaaddin Yanardağ

FIKİH KÖŞESİ

Din İşleri Yüksek Kurulundan 68

İSLAMLA YENİDEN DOĞANLAR

Rabbim, Senin dinine nasıl hizmet edebilirim? 70
Röportaj: Halime Demireşik

DAĞARCİK

Din gönüllüsünün ruh formasyonu 74
Dr. Yusuf Acar

KÜRSÜDEN

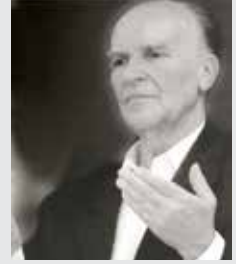
Kurban ibadetimiz ve Kurban Bayramı 76
Dr. Hamdi Tekeli

KİTAP TANITIMI

İslamofobi Endüstrisi
Politik Sağ İslam Korkusunu Nasıl Üretiyor? 79
Faruk Gümüşsoy

Aliya İzzetbegoviç’in düşünce dünyasında güzellik ve hikmet

59

Karaca Hafız

62

70

Rabbim, Senin dinine nasıl hizmet edebilirim?

T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki
IBAN: TR 84000100076005994308-5001
no'lu hesabına yatırılması ve maktuzun foto-
kopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayaca-
ğını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya
e-postanın Diyanet İşleri Başkanlığı Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü Üniversiteler
Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No:147/A 06800
Çankaya/ANKARA adresine gönderilmesi
gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler

Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web: www.diyamet.gov.tr

e-mail: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

sureliyayinlar@diyanet.gov.tr

aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve
çıkartmalar yapılabilir.

Yazıların bilimsel sorumluluğu

yazarlarına aittir.

Tasarım - Baskı Cilt

Evren Yayıncılık ve Bas. San. Tic. AŞ

Konya Devlet Karayolu (29. km)

Evren Yayıncılık Serpmeleri

Oğulbey Kavşağı Nu.: 1

06830 Gölbaşı/ANKARA

tel.: (0.312) 615 54 54

belgeç: (0.312) 615 54 55

www.evrenyayincilik.com

Basım Yeri: ANKARA

Basım Tarihi: 20.10.2012

ISSN - 1300 - 8471

Geçtiğimiz günlerde İslam'a ve muazzez Peygamberimize yönelik hakaret içeren bir filmin yayınlanmasıyla gündeme gelen İslam dininin değerlerine yönelik saldırı hadisesi yeni bir durum değildir. Yakın geçmişte İsviçre'de minare yasağı, Danimarka'da ve Hollanda'da karikatür krizi, Müslümanların Avrupa'dan çıkarılmasına dikkat çekmek amacıyla 1500 sayfalık bir manifesto yayınlayan gencin pek çok masum insanı öldürmesi, metro istasyonlarına asılan "Ayşeleri, Fatmaları fotoğraflarıyla ihbar et" afişleri bizlere sürekli gündemde tutulmaya çalışılan bir olguyu hatırlatmaktadır.

Günümüzde İslamofobi, gazetelerin satışını, televizyon kanallarının reytingini arttıran bir endüstri hâline gelmiştir. Bir kesim için satış, gelir gibi anlamlar ifade eden bu konu, toplum içinde de sanal bir korku oluşturmaktadır. Aslında İslamofobi'nin her geçen gün daha da yaygınlaşmasını isteyenler, İslam ve Müslümanlar hakkında bir korku paranoyası oluşturmakla hem kendileriyle hem de savundukları değerlerle çalışmaktadırlar. Çünkü bu korku atmosferiyle o toplumlarda yaşayan Müslümanlar üzerinde yapılan şey, psikolojik baskı, dışlama ve kutsal değerlere saldırıdır. Herkes bilir ki, kutsal değerlere saldırı ve o değerlerin sembol şahıslarına hakaret, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilecek bir husus değildir.

Bu yüzden kutsal değerlere hakaret, Müslümanların bigâne kalabilecekleri bir konu değildir. Ancak Müslümanlar, verecekleri tepkileri Müslüman vakarına uygun bir şekilde vermeli, provokasyonlara alet olmamalıdır. Hayat veren bir dinin müntesipleri olan müminler,

inanç değerlerine ve peygamberlerine yapılan bu saldırıları, hayat alarak, kargaşalara alet olarak değil, vahiy çağından bugüne uzanan vakarlı bir duruşla serin kanlı, akıl ve hikmetin ışığında bertaraf etmeye çalışmalıdır. Bundan maksat "uysal", "sorunsuz" vb. görünmek değildir. Haddi zatında İslamofobiklerin hakaret ettikleri din ve o dinin Peygamberi (s.a.s.) farklı inanç müntesiplerine karşı gösterdiği tavırla, İslamofobiyi geçersiz kılmıştır. Müslümanlara düşen, böylesine hassas bir ortamda hislerinin, öfkelerinin peşinden değil, rahmet Peygamberinin yolundan gitmektir. Aksi yöndeki davranışlar, şiddete itilmek ve sokağa dökülmek istenen Müslümanlara ve İslam hakkında oluşturulmak istenen olumsuz imaja hizmet etmiş olacaktırlar.

İslamofobi'nin, tüm dünyada gündeme taşınma gayretlerinin yoğunluk kazandığı bir süreçte dergimizin gündemini bu konuya ayırdık. Çok kıymetli kalemler, konuyu farklı boyutlarıyla ele aldılar. Bize düşen, hadiseyi gözler önüne sermek ve İslam toplumlarında konuyla ilgili geniş ve doğru bir bakış açısı oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Zira İslamofobinin âdeta bir endüstri hâline geldiği günümüzde, Müslümanların doğru bir tavır sergilemesi, bu endüstriyi ham maddesiz bırakacak ve "Müslümanların Masumiyeti" filmi gibi, değirmene dışarıdan su taşıyarak beslemek isteyen girişimleri sonuçsuz bırakacaktır.

Bu duygu ve düşüncelerle dergimizi istifadenize sunarken, Kurban Bayramınızı tebrik ediyor ve bayramın birlik, beraberlik ve dayanışma ruhumuzu güçlendirmesini ve kalplerimiz arasındaki yakınlaşmayı artırmasını diliyorum. ■

Dr. Yüksel Salman

Müslümanların İslamofobi ile imtihanı

KRİZİN GİRDABINA GİRİP KRİZİN BİR PARÇASI OLMANIN VEYA KİN VE NEFRET İÇERİSİNDE BİRTAKIM TEPKİLER VERMENİN KARŞI TARAFIN TUZAĞINA DÜŞMEK ANLAMINA GELECEĞİ AÇIKTIR VE ONLARIN ARZU ETTİĞİ BİR ŞEYDİR. İSLAMOFOBİ MÜSLÜMANLAR İÇİN BİR FITNE DİR, BİR İMTİHANDIR.

**MÜSLÜMANLARIN
BU KRİZİ
BİR FIRSATA
DÖNÜŞTÜRMELERİ
İÇİN ÖNCELİKLİ
OLARAK BİR
ÖZELEŞTİRİ
SÜRECİNE
GİRMELERİ,
YANI BİR NEFİS
MUHASEBESİ
YAPMALARI
KAÇINILMAZDIR.**

İslamofobi dünya literatüründe yeni ve küresel bir olguyu ve sorunu niteleyen yeni bir kavramdır. Yeni olmakla birlikte kısa zamanda Batı aydınları ve medyasının “tutkusu” olmuş ve Hristiyan Batı dünyasında oldukça popülerite kazanmıştır. Bir diğer ifadeyle, son yıllarda tüm dünyada bir İslam korkusu, hatta İslam karşıtlığı ve düşmanlığından oluşan bir “İslamofobi” gerçeğinden söz edilmektedir. İslamofobi’den söz edilirken daha çok ‘önyargı’ (prejudice), ‘ayrımcılık’ (discrimination), ‘dışlanma’ (exclusion), ‘şiddet’ (violence), ‘ırkçılık’ (racism), ‘yabancı düşmanlığı’ (xenophobia), ‘Yahudi düşmanlığı’ (antisemitism) ve ‘İslam düşmanlığı’ (anti-Islamism) gibi kavramlar kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir.

Son yıllarda tüm dünyada yaygınlaşarak küresel bir olgu hâline gelen İslam ve Müslümanlar aleyhine sergilenen hakaret ve tahrik içerikli tutum ve davranışlar büyük bir kriz dalgası oluşturmuş gözükmektedir. İslamofobi olarak adlandırılan bu durum, her

ne kadar kökenleri çok önceye uzansa da 11 Eylül 2001 sonrası gerek Amerika Birleşik Devletleri gerekse Kıta Avrupasında büyük bir yaygınlık kazanmıştır. İslam’a ve İslam’ın kutsal değerlerine karşı sergilenen bazı olaylar göz önüne alındığında karikatür krizinin bir önceliği söz konusudur. Kıta Avrupasında Danimarka’da Jyllands-Posten adlı bir gazetenin 30 Eylül 2005 günlü nüshasında Hz. Muhammed ile ilgili yayınlanan karikatürlerle başlayan, daha sonra Norveç’e sıçrayan, oradan da tüm dünyaya yayılan “karikatür krizi” büyük bir infiale yol açmıştı. Bir diğer İslamofobik olay da cami ve minare yasağıdır. Yaklaşık olarak 400 bine yakın Müslümanın yaşadığı ve sadece dört minarenin var olduğu İsviçre’de yeni minare yapımına yasak getirilip getirilmeyeceğine karar vermek amacıyla 2009 yılında düzenlenen referandumda seçmenin % 57’den fazlası yasağa destek vermiştir. Yunanistan’da cami, İsviçre’de minare yasağı, Danimarka’da karikatür çirkinliği ve Almanya’da sünnet yasağı gibi

uygulamalar da İslamofobinin yaygınlık düzeyini gösteren en açık kanıtlardır. Daha yakın zamanlarda ise 'Müslümanların Masumiyeti' filmi, yine büyük olaylara yol açmıştır. Bu olaylar esnasında Libya'da ABD Büyükelçisi öldürülmüştür. Libya'dan sonra Mısır'da, Tunus'ta, Afganistan'da ABD'ye karşı benzer gösteriler başlamıştır.

Çok karmaşık yapısı ve çok köklü geçmişi nedeniyle İslamofobi olgusunu ve kökenlerini anlamak elbette kolay bir mesele değildir. Kavramsal belirsizliklere rağmen İslamofobi hem İslam'dan korkma ve ürkme hem de Müslümanlardan çekinme ve onlardan hoşlanmama şeklinde tezahür eden irrasyonel bir korkudan, fobiden kaynaklanan çeşitli söylem, tutum ve tavırlar bütününden oluşan bir olguya dönüşmüştür zamanla. Çoğu zaman ırkçılık, yabancı düşmanlığı, önyargı, ayrımcılık, dışlanma, şiddet gibi kavramlarla tanımlandığı görülen İslamofobi'nin ortaya çıkmasında ve yaygınlık kazanmasında sosyal, kültürel, tarihî, dinî vb. çok çeşitli sebepler etkili olmuştur. Bir diğer ifadeyle, Batı dünyasında görülen İslamofobi de öznel

bir durum gibi görünmekle birlikte sosyal, siyasal, kültürel, tarihî ve dinî vb. olmak üzere çok çeşitli köklerden beslenmektedir.

Mevcut durumu bu şekilde kısaca tespit ettikten sonra nasıl bir tavır takınılacağı ve ne tür bir tepki verileceği konusu önem taşımaktadır. İslamofobi olgusuna karşı nasıl bir tutum takınılmalı sorusu üzerinde düşünürken bir hususa işaret etmek gerekmektedir. Mevcut durumu bir kriz olarak görmek yerine yeni bir fırsat alanı olarak değerlendirmek daha isabetli bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada yapılması gereken, olgusal bir gerçekliğe dönüşen İslamofobi'nin oluşumunda etkili sebepleri irdelemek, böylece sorunun çözümüne yönelik neler yapılabileceğinin anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Böylesi büyük bir krizi bir fırsata dönüştürmek Müslümanların elindedir. Bu boş bir iddia olmanın ötesinde son derece gerçekçi bir değerlendirmedir. Krizin girdabına girip krizin bir parçası olmanın veya kin ve nefret içerisinde birtakım tepkiler vermenin karşı tarafın tuzağına düşmek anlamına geleceği açıktır ve onların arzu ettiği bir şeydir. İslamofobi Müslümanlar için bir fitnedir, bir imtihandır.

BATI DÜNYASINDA GÖRÜLEN İSLAMOFOBİ ÖZNEL BİR DURUM GİBİ GÖRÜNMEKLE BİRLİKTE SOSYAL, SİYASAL, KÜLTÜREL, TARİHİ VE DİNİ VB. OLMAK ÜZERE ÇOK ÇEŞİTLİ KÖKLERDEN BESLENMEKTEDİR.

Bu çerçevede Müslümanlara, özellikle yurtdışında yaşayanlara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde bulunduğu toplumla iletişim kuramayan, sessiz ve edilgen bir konumda kalan, siyasal ve demokratik haklarını kullanarak meşru kanallarla yönetim mekanizmalarına katılmayan toplulukların kaçınılmaz olarak dinî veya etnik kimliklerine yaslanarak şiddet içeren bir dil kullanacağı açıktır. Bugün başta

Avrupa ve Amerika olmak üzere dünyanın pek çok yerinde İslamofobiden rahatsızlık duyan Müslümanların bu gerçeğin farkında olmaları ve gereğini yapmaları gerekmektedir. Aksi takdirde marjinalleşecekleri ve Batılı muhataplarında İslamofobik tutumların oluşmasına veya güçlenmesine istemeyerek de olsa katkı yapacakları söylenebilir. Müslümanların bu krizi bir fırsata dönüştürmeleri için öncelikli olarak bir özeleştirici sürecine girmeleri, yani bir nefis muhasebesi yapmaları kaçınılmazdır. Bir diğer ifadeyle, mevcut Müslüman imajının

ve kimliğinin İslam'ın da öngördüğü şekliyle yeniden inşa edilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda küresel planda uygun bir konjonktürün olduğu belirtilmelidir. Aslında bir paradoks gibi görünse de, İslamofobik olayların ve uygulamaların artması Müslümanların aleyhine olduğu kadar lehine bir durum da ortaya çıkarmıştır. Zira sosyolojik olarak bilinmektedir ki, madde dünyasındaki görece geçerli determinist ilişkiler toplumsal dünyada söz konusu edilemez. Sosyolojide “niyetlenilmemiş sonuçlar” (unintended consequences) tabiri bu gerçeği ifade etmektedir. Bu sözleri biraz açacak olursak, 11 Eylül olayı sonrası küresel bir boyut kazanan İslamofobik tutumlar, İslam'ın ve Müslümanların karalanmasına ve gözden düşürülmesine dönük birtakım kara propagandanın sembolü hâline getirilmiş olmasına rağmen, neticelerine bakıldığında öyle beklendiği gibi sonuçlar vermemiştir. Tam tersine 11 Eylül ve sonrasındaki İslam'a ve Hz. Muhammed'e yönelik saldırılar, İslam'a karşı yoğun bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Sözgelimi başta ABD ve Avrupa ülkelerinde olmak üzere tüm dünyada İslam ve Hz. Muhammed ile ilgili eserlere yönelik ilgi artmış, Kur'an-ı Kerim en çok satılan ve okunan kitap hâline gelmiş, İslam tasavvufu ve hoşgörüsüne olan eğilim güçlenmiştir. Benzer bir durumu Geert Wilders'ın ifadelerinde de

SAĞDUYU SAHİBİ BATILI LİDERLER VE YEREL YÖNETİCİLERİN MÜSLÜMAN TOPLULUKLARI, DİNİ CEMAATLERİ VE KUTSAL MEKÂNLARI ZİYARET ETMELERİ BU TANSİYONUN DÜŞMESİNE KATKI YAPMIŞTIR.

görmek mümkündür. Hollanda'da İslam karşıtlığı propagandalarıyla önemli bir oy sıçraması yapmış olan ırkçı politikacı olan bu zat, ülkesinin nüfus kayıtlarına dayanarak 11 Eylül sonrası ülkesinde Muhammed isminin artış kaydettiğini büyük bir şaşkınlıkla belirtmiştir. Nitekim tutarsız politikalarının bir sonucu olarak 11 Eylül'ün on birinci yıldönümünde Eylül 2012 seçimlerinde % 50'nin üzerinde oy kaybederek büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır.

Bilindiği gibi dün bugünü, bugün de yarını belirler. Dünün yanlışlarını geleceğe taşımamak adına, hâlen bir arada yaşayan veya yaşamak zorunda olan Batılıların ve Müslümanların karşılıklı atması gereken önemli adımlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bazı olumlu yaklaşımların, tutum ve tavırların varlığından da söz etmek, tüm dünyada artış eğilimi gösteren İslamofobi sorununun aşılması noktasında atılacak adımlara cesaret verecektir. Sağduyu sahibi Batılı liderler ve yerel yöneticilerin Müslüman toplulukları, dinî cemaatleri ve kutsal mekânları ziyaret etmeleri bu tansiyonun düşmesine katkı yapmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin tutumunu, özellikle “medeniyetler ittifakı” gibi yürüttüğü projeleri anmak gerekecektir. Zira bütün bunlar sorunun aşılması noktasında geleceğe güvenle bakılması ve ümitvar olunması açısından son derece önemlidir.

İslamofobinin tarihsel ve güncel görünümleri

İSLAMOFOBİ, DAHA SOSYOLOJİK BİR KAVRAM OLARAK BATILI TOPLUMLARIN İSLAM KARŞISINDAKİ KORKU, NEFRET, KINAMA, KÜÇÜMSEME GİBİ TUTUMLARINI DİLE GETİRMEKTEDİR. BU DUYGULARIN TEMELİNDE AİLE, SOSYAL ÇEVRE, EĞİTİM VE MEDYA GİBİ KURUMLAR ARACILIĞIYLA AKTARILAN VE YENİDEN ÜRETİLEN TARİHSEL VE KÜLTÜREL ÖNYARGILAR YATMAKTADIR.

BATI DÜNYASINDA SİYASAL SEÇKİNLER, AYDINLAR, MEDYA VE İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİ ANTI-İSLAMİST SÖYLEM VE POLİTİKALARINDAN VAZGEÇMEDİKLERİ MÜDDETÇE BATI KAMUOYUNDA MÜSLÜMANLARA YÖNELİK KORKU VE NEFRET DUYGULARI VARLIĞINI SÜRDÜRECEKTİR.

Batı dünyasında İslam karşıtlığı yeni bir fenomen değildir. Ortaçağda Hristiyanlık ve Kilise, İslam'ın son din olarak ortaya çıkışını anlamakta zorlanmış, Hz. Muhammed'i ve onun getirdiği dini "sahte" ilan etmiştir.

Ünlü İslambilimci Montgomery Watt, Ortaçağın İslam algısını oluşturan belli başlı unsurları şöyle sıralamaktadır:

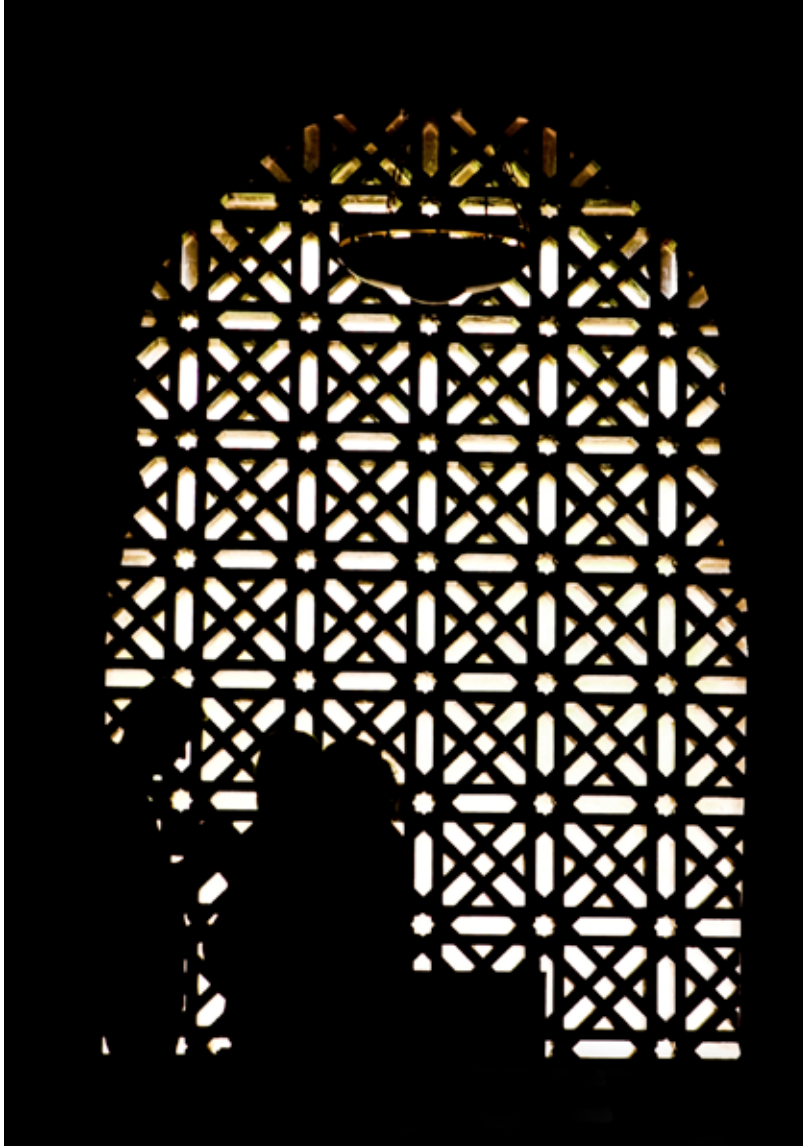
- 1) İslam, dini, batıl bir din olup hakikatin zıddıdır;
- 2) İslam, şiddet ve kılıç dinidir;
- 3) İslam şehvet ve nefse düşkünlüğü öğretiyor;
- 4) Muhammed, İsa'nın muhalifidir.

Eğer Batı dünyasındaki İslam imajı ve İslam karşıtı söylemler incelense, bu dört unsurun sürekli olarak tekrarlandığı ve kamuoyuna aktarıldığı görülecektir. Sözelimi son günlerde Amerika'da yapılan ve internet dünyasına fragmanları yansıyan "Müslümanların Masumiyeti" adlı film, özellikle iki temayı ısrarlı bir şekilde gündeme getirmektedir. Bunlardan biri,

Hz. Muhammed'in nefesine düşkünlüğü iddiası ve birden fazla kadınla evlenmiş olmasıdır. Bunun sebebi, Ortaçağda Hristiyanlığın cinselliği "zorunlu" bir günah olarak algılamış olması ve iffetli yaşamın sembolü olarak "ruhbanlığı" öne çıkarmasıdır. Hristiyanlık Müslümanların evlilikteki cinselliğe karşı olumlu tutumlarını bir nevi nefse düşkünlük ve ahlaki düşkünlük olarak yorumlamıştır.

İkinci olarak film, Hz. Muhammed'in savaşlarını ve İslam'ın cihat anlayışını çarpıtarak İslam'ı şiddeti yücelten ve kılıçla dünyaya hâkim olmuş (ve de olmak isteyen) bir din olarak tanıtmaktadır. Bu nokta da Hristiyanlık açısından çarpıtılan ve istismar edilen bir meseledir. Aslında, yine Watt'ın ifadelendirdiği üzere bu bir projeksiyondur; yani Hristiyanlık, Ortaçağ boyunca bizzat savaş ve şiddeti yücelten bir din olarak, bu özelliğini İslam ve Müslümanlara yansıtmıştır. Hristiyanlar kendi dinlerini "sevgi" dini, İslamı ise "nefret" dini ilan etmişlerdir. Fakat kendileriyle çelişkiye düştükleri ve izah etmekte zorlandıkları

Çağdaş dünyada İslamofobi neyin ürünüdür?

Bu noktada İslamofobi ile anti-İslamizm arasında bir ayırım yapmak yerinde olacaktır. Her ne kadar literatürde İslamofobi ile anti-İslamizm kavramları eş anlamlı olarak ve birbirinin yerine kullanılıyorsa da biz bu iki kavramın tekabül ettiği olgular alanının birbirinden ayrılması ve dolayısıyla farklı anlamlarda kullanılmasını teklif ediyoruz. İslamofobi, daha sosyolojik bir kavram olarak Batılı toplumların İslam karşısındaki korku, nefret, kınama, küçümseme gibi tutumlarını dile getirmektedir. Bu duyguların temelinde aile, sosyal çevre, eğitim ve medya gibi kurumlar aracılığıyla aktarılan ve yeniden üretilen tarihsel ve kültürel önyargılar yatmaktadır. Bu durumda İslamofobinin iki boyutunu birbirinden ayırt etmek mümkündür: Tutum, kanaat ve davranışlarda görünür hâle gelen “güncel” boyutu (ki bu güncel İslamofobi olarak adlandırılabilir) ve bu

bir mesele vardır. Kilise, Ortaçağ boyunca savaş ve şiddet dini olarak hüküm sürmüştür. Teoride sevgi dini olarak lanse edilen Hristiyanlığın hem Ortaçağda hem de Reformlardan sonra başlayan din savaşlarında acımasızca karşıtlarını ezmiş olması kolay izah edilemediğinden, bu noktada psikolojik bir mekanizma olarak yansıtmayı devreye sokmuşlardır. Yani kendilerine ait bir özelliği, başka bir dine yansıtarak bu sorundan kaçınmaya çalışmışlardır. Bu, hem bir hedef sapıtma hem de kendi kendini aldatmadır.

SÖZDE İSLAM ADINA İKİZ KULELERE KARŞI YAPILAN SALDIRILAR, BATI'DA ANTI-İSLAMİSTLERE BÜYÜK BİR FIRSAT YARATMIŞ VE HALKI İKNA ETME GÜCÜNÜ DE ARTIRMIŞTIR. BU ANLAMDA, BİRÇOK KİŞİNİN SÖYLEDİĞİ GİBİ İKİZ KULELERE SALDIRI YAPANLAR, ASLINDA İSLAM'A KARŞI DA BİR HAÇLI SAVAŞININ STARTINI VERMİŞLERDİR. BU OLAYDAN SONRA BİRÇOK SİYASETÇİ, HALKI TESKİN ETMEK VE SOĞUKKANLI OLMAYA ÇAĞIRMAK YERİNE YANGINA KÖRÜKLE GİTMEYİ TERCİH ETMİŞTİR.

görünür olguları besleyen tarihsel ve kültürel kaynaklar yönü (bu boyut önyargılar ve basma-kalıp yargılar olarak adlandırılabilir).

İslamofobi kavramı, sosyolojik bir mahiyet arz ederken anti-İslamizm kavramı daha ideolojik

---

ve politik bir tutuma işaret etmektedir. Nitekim İslamizm kavramının sonundaki “izm” takısı bir ideoloji ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Aydınların ve siyasetçilerin İslam’a ilişkin açıklamaları bir içerik analizine tabi tutulduğunda bu ideolojinin en az üç varsayımına ya da önermeye dayandığını söyleyebiliriz.

1. Söz konusu gruplara göre İslam “farklı” ve “başka” bir dindir (Farklılık tezi).
2. İslami değerler, Batılı değerler karşısında “aşağı” ve “geri” konumdadır (Eşdeğersizlik tezi).
3. Eğer İslam “aşağı” ve “geri” bir din (kültür) ise o hâlde “ileri” ve “üstün” olan Batı ile bağdaşması mümkün değildir. Bu iki medeniyet arasında ancak bir çatışma olabilir (Çatışma tezi).

İslamofobi ile anti-İslamizm arasındaki ilişki nasıl bir ilişkidir? Hangisi hangisini doğurmaktadır ya da biri diğerini nasıl etkilemektedir? Bu soruya cevap verebilmek için son kırk yıla yakın zaman dilimine kronolojik bir açıdan yaklaşmak gerekiyor.

Avrupa’daki “yeni” İslamofobinin tarihi sıkı sıkıya göç tarihiyle bağlantılıdır. Yetmişli yılların başında göçün resmen durdurulmasından sonra devam eden (kaçak işgücü ve aile birleşimi) göçe karşı sadece aşırı sağ ve ırkçı çevreler tarafından cılız bir direniş söz konusudur. İlk düşmanlıklar bu çevreden gelmiştir.

Her ne kadar anti-İslamizm ve İslamofobi seksenli yılların başından itibaren kendini ifade etmeye başlamışsa da İslam’ın genel anlamda bir “(dış) düşman” olarak tarif edilmesi Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Komünist Blok’un çözülmesinden sonra açık ve görünür bir hâle gelmiştir. Dolayısıyla 1989 yılı Müslümanlar ile Batı arasındaki ilişkilerde kırılmanın yaşandığı ikinci bir tarih kesitidir.

Bu kırılmayı ideolojik olarak temellendiren ve olası bir medeniyetler kavgasından bahseden ilk kişi Amerikalı Profesör Samuel P. Huntington, 1993 yılının yaz aylarında prestiji yüksek uluslararası bir dergide (Foreign Affairs) oldukça tartışmalı "Clash of Civilizations" (Medeniyetler Kavgası) adlı makalesini yayınlamıştır. Özünde

ırkçı olan bu makalede İslam ve Budist dünya (özellikle Çin) Hristiyan Batı dünyasının yeni düşmanları olarak ilan edilmiştir. Bu fikir, eski NATO genel sekreteri Willy Claes’in 1995 yılında bir Alman gazetesinde (Süddeutsche Zeitung) açıkladığı üzere, NATO tarafından benimsenmiş ve onun “İslam Fundamentalizmi Avrupa için en büyük tehdittir” açıklaması tartışmalara vesile olmuştur.

11 Eylül (2001), Batı dünyasında İslamofobi ve anti-İslamizmin ayrı bir kırılma noktasını ve belki de zirve noktasını oluşturmaktadır. Bu tarihe kadar yapılan anti-İslamist beyanlar ve İslam’a karşı ilan edilen soğuk savaş, her şeye rağmen halk arasında fazla yankı bulmamıştı. Sözde İslam adına ikiz kulelere karşı yapılan saldırılar, Batı’da anti-İslamistlere büyük bir fırsat yaratmış ve halkı ikna etme gücünü de artırmıştır. Bu anlamda, birçok kişinin söylediği gibi ikiz kulelere saldırı yapanlar, aslında İslam’a karşı da bir haçlı savaşının startını vermişlerdir. Bu olaydan sonra birçok siyasetçi, halkı teskin etmek ve soğukkanlı olmaya çağırarak yerine yangına körükle gitmeyi tercih etmiştir.

Sonuçları itibarıyla baktığımızda 11 Eylül sonrası diğer dönemlerle kıyaslanamaz. İlk olarak Batı dünyasında yaşayan Müslümanlara karşı fiziksel ve sözel saldırılarda ciddi bir artış olmuştur. İkinci olarak İslam’ın imajı, yine önceki dönemlere göre kıyaslanamaz ölçüde kötüleşmiştir. Birçok araştırmada gösterildiği gibi “İslam” ile “şiddet” ve “terör” olguları özdeşleştirilmiştir. Üçüncü olarak daha önceki dönemlerden bir konjonktür olarak bahsedilirken, 11 Eylül sonrası için daha yapısal bir durum olduğu vurgulanmaktadır. 11 Eylül’ün üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen hâlâ anti-İslamist eylemler ve beyanlar devam etmektedir.

Özetlersek, son kırk yılda meydana gelen gelişmeler, Batı dünyasındaki İslamofobi’nin anti-İslamizmin ürünü olduğunu göstermektedir. Batı dünyasında siyasal seçkinler, aydınlar, medya ve istihbarat örgütleri anti-İslamist söylem ve politikalarından vazgeçmedikleri müddetçe Batı kamuoyunda Müslümanlara yönelik korku ve nefret duyguları (yani İslamofobi) varlığını sürdürecektir.

Avrupa ve İslam

BATILI ZİHNİ İSLAM VE MÜSLÜMANLARI ANLAMAKTAN ALIKOYAN SEBEPLERDEN BELKİ DE EN ÖNEMLİSİ, KENDİLERİ FARKINDA OLSALAR DA OLMASALAR DA, AYDINLANMA DÖNEMİ'NİN ETKİLERİNİ HÂLÂ ÜZERİNDE TAŞIMASIDIR.

Her ne kadar etimolojik anlamı “İslam korkusu” olarak tercüme edilebilirse de Oxford Dictionary İslamofobi kavramını “İslam veya Müslümanlardan –özellikle siyasi bir güç olması bakımından- korku ya da nefret” olarak tarif ederken aslında kelimenin kullanıcılar açısından ne kadar anlam yüklü olduğunu da vurgulamaktadır. Zira “fobi” klinik psikolojide çoğunlukla rasyonel bir temele dayanmayan ve korku duyulan şey ile kişi arasında orantısız – veya haddinden fazla- bir endişe ve korkuyu anlatmak için kullanılan bir kavramdır.

Ama İslamofobi kavramı zikredilen klinik psikolojik korkuların ötesinde İslam düşmanlığı ihtiva etmektedir. Diğer korkularda hayvanların, yerlerin veya insanların temelde masum olduğu ve korkuyu duyan kişinin kendisinde bir psikolojik rahatsızlık olduğu kabul edilirken İslamofobi’de İslam’ın ya da Müslümanların masum oldukları ve korku duyulması gereken olgular olmadığı gerçeği hep göz ardı edilmekte-

dir. Bu sebeple, gerçeklerle alakası olmayan bilgilere dayanan önyargı ve kişinin vehminden kaynaklanan fobinin yok edilmesi imkânsız olmasa bile en azından uzun zaman alacak bir değişikliğe işaret etmektedir. Söz konusu bu önyargı ve fobinin üstesinden bize göre ancak Avrupalılara örnek bir Müslüman toplum sunarak gelinebilir. Dolayısıyla, bundan sonra şimdiye kadar kullanılan “Avrupa’da İslam” tabiri yerine “Avrupa ve İslam” olgusu kabullenilerek Avrupa’da İslam’ın nasıl pratiğe dönüştürülebileceği üzerinde tartışılmaya başlanmalıdır.

Batı’nın İslam’a karşı olan bu önyargı, dışlama ve düşmanlığını bu iki medeniyetin ilk karşılaşmalarına kadar geri götürebiliriz. Avrupa’nın İslam’la tanışması oldukça eskiye, Tarık b. Ziyad’ın ordularının 711 senesinde İspanya kıyılarına ulaşmasına kadar dayanır. Endülüs Emevilerinin yaklaşık 800 yıl, Fransa’nın güneyindeki Poitiers şehrine kadar tüm İspanya ve Portekiz’in büyük bir

İSLAMOFOBİ’DE İSLAM’IN YA DA MÜSLÜMANLARIN MASUM OLDUKLARI VE KORKU DUYULMASI GEREKEN OLGULAR OLMADIĞI GERÇEĞİ HEP GÖZ ARDI EDİLMEKTEDİR.

kısmını yönetimleri altında tutmalarına rağmen günümüzde Avrupa ve İslam'ın bir araya gelmesi hep kuşkuyla yaklaşılan bir konu olmuştur. Bugün İslam, Avrupa'da en hızlı büyüyen dinlerden birisidir ve hatta bazı kaynaklara göre inanan sayısı bakımından Avrupa'nın ikinci büyük dini hâline gelmiştir.

Avrupalı zihin pek çok sebepten dolayı İslam'a karşı bir tavır geliştirmiştir. Bu negatif tavrın sebepleri arasında Hristiyanlık ve onun İslam'ı kendisine rakip görmesi yani İslamiyet'in doğuşundan bugüne dek süren bir rekabet söz konusudur.

Batılı zihni İslam ve Müslümanları anlamaktan alıkoyan sebeplerden belki de en önemlisi, kendileri farkında olsalar da olmasalar da, Aydınlanma Dönemi'nin etkilerini hâlâ üzerinde taşımasıdır. Bir başka deyişle;

II. Dünya Savaşı sonrasında İsrail devletinin kurulması, petrolün dünya ekonomisini etkileyecek bir faktör hâline gelmesi ve özellikle de Sovyetler Birliği karşısında Orta Doğu'nun jeopolitik bir önem kazanması, bölgeyi kontrol altında tutmak isteyen güçler arasında

siyasi gerilimlere yol açmıştır. Zaten öteden beri var olan ikili süper güç kavgası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla da yeni bir çerçeveye oturmuş ve tek kalan süper güç kendisine yeni bir öteki, düşman ve muhalif yaratma çabasına düşmüştür. Medeniyetler arası çatışma fikri de bu yeni öteki yaratma sürecinin en önem-

BATI DÜNYASINDA SİYASAL SEÇKİNLER, AYDINLAR, MEDYA VE İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİ ANTI-İSLAMİST SÖYLEM VE POLİTİKALARINDAN VAZGEÇMEDİKLERİ MÜDDETÇE BATI KAMUOYUNDA MÜSLÜMANLARA YÖNELİK KORKU VE NEFRET DUYGULARI VARLIĞINI SÜRDÜRECEKTİR.

li unsuru olmuştur. Zaten yüzyıllardır mevcut olan karşılıklı önyargı ve Batı'nın İslam'a karşı olumsuz tavrı sayesinde bu yeni düşman kolaylıkla kabul görmüştür.

Kitle iletişim araçları da Müslümanlar ve onların ülkeleri hakkındaki haber ve görüşleri iletirken İslam'a karşı hep olumsuz bir tavır takınmış ve Müslümanlar, şiddet yanlısı, dini fanatikler, geri kalmışlar ve Batı karşıtı olarak resmedilmişlerdir. Böylece Batı kendi medeniyetinin pozitif unsurlarını ön plana çıkararak tahakküm ettiği ülkelerin, özellikle de Müslümanların medeniyetini görmezden gelmiştir. Sinema ve televizyon dizilerinde de diğer medya araçlarında olduğu gibi olumsuz imaj devam etmiş, hatta bu filmlerin yönetmenleri kısmen yansız davranmaya çalışsalar bile ortaya hiçbir zaman müspet bir Müslüman imajı çıkamamıştır. Birkaç yıl önce sinemalarda gösterilen Fransız yönetmen François Dupeyron'un "Monsieur Ibrahim et les fleurs de Coran" isimli filminin de yukarıda anılan sebeplerden dolayı toplumda çok da ilgi çekeceği düşünülmemektedir. Eğer bu tahminler doğru çıkarsa, müspet Müslüman imajının tekrar beyaz perdeye aktarılması ihtimali de giderek zayıflayacaktır.

11 Eylül 2001 saldırılarına kadar özellikle Britanya'daki Salman Rushdie hadisesiyle zaten menfi olan İslam imajı artık yerini İslamofobi olarak adlandırılan bir korkuya bırakmıştır. Müslümanların artık bu tarihten sonra sadece Avrupa ve Batı için değil aynı zamanda tüm insanlık için bir tehdit olduğu iddiaları artık gündelik hayatta her an duyulan tartışmalar hâline gelmiştir.

11 Eylül hadiselerinden birkaç hafta sonra tepkisini dile getirmek üzere La Rabbia e l'orgoglio (Öfke ve Gurur) isimli kitabı İtalya (Rizzoli Yayıncılık) ve Fransa'da (Plon Yayıncılık) yayınlanan Oriana Fallaci, 1970'lerde dünya liderleriyle yaptığı söyleşilerle dikkati çeken bir İtalyan gazeteciydi. New York'ta yaşadığı için olaylara karşı oldukça sert bir tepkiyle Müslümanlara öfkesini dile getirirken Avrupa'nın yeni bir yabancı düşmanlığına da tercüman oluyordu. Ortaçağlarda

**YAŞADIKLARI
ÜLKELERDE FARKLI
DİLLERİ KONUŞAN,
FARKLI MEZHEPLERE
MENSUP VE FARKLI
SOSYO-EKONOMİK
SINIFLARA AİT
MÜSLÜMANLAR ORTAK
BİR YAPILANMADAN
MAHRUM KALMIŞLAR VE
EN ÖNEMLİSİ DE KENDİ
İSTEK VE ARZULARINI
YEREL OTORİTELERE
ANLATABİLECEK BİR
SÖZCÜYE DE SAHİP
OLAMAMIŞLARDIR.**

Hristiyanların dışındaki herkese (Yahudiler, Müslümanlar, sapkınlar ve kadınlar gibi) karşı duyulan nefret bir bakıma anlaşılabilirdi; ama 21. yüzyılda bu tür tepkilerin hortlaması gerçekten anlaşılması zor bir hadisedir. Bu kitabın mağdurları Müslümanlar değil de herhangi bir başka din veya millet olsaydı acaba bu prestijli yayınevlerinin kararı ne olurdu çok merak ediyorum. Fakat Müslümanlar artık kolay hedef hâline gelmiş ve onlara yapılacak her türlü saldırı, saldırganlara sadece saygı değil, aynı zamanda menfaat de sağlar hâle gelmiştir. Zaten bunun etkilerini en iyi bu tür kitapların milyonlarca satmasından da anlayabiliriz.

İslamofobi, yani Müslümanları "diğer" olarak görüp başka hiçbir kültürle ortak değeri olmayan ve ne onları etkileyebilen ne de onlardan etkilenen; İslam'ı Batı'nın aşağısında ve şiddete eğilimli, saldırgan, rasyonel olmayan, terörizmi destekleyerek "medeniyetler çatışmasının" gerçek olmasını sağlayan, daha da önemlisi, anti-müslim husumetini tabii ve normal olarak gören bir eğilim Avrupa ve dünyada şiddetini giderek artırmaktadır.

Öfke ve Gurur'un her yeni baskısıyla ve Avrupa dillerine tercümesiyle birlikte Batılıların İslam'a karşı nefretleri de Ortaçağ'dan kalma ve rasyonel olmayan bir şekilde giderek daha fazla hissedilmeye başlamıştır.

BUGÜN İSLAM AVRUPA'DA EN HIZLI BÜYÜYEN DİNLERDEN BİRİSİDİR VE HATTA BAZI KAYNAKLARA GÖRE İNANAN SAYISI BAKIMINDAN AVRUPA'NIN İKİNCİ BÜYÜK DİNİ HÂLINE GELMİŞTİR.

İslam'ın Avrupa'daki imajının dünyanın diğer bölgelerinden çok da farklı olmayan bir biçimde menfi bir özellik taşıdığı artık herkesin malumudur. Bu menfi imajın düzeltilmesi için her yıl pek çok akademik düzeyde toplantı ve tartışma yapılmakta, ancak bütün çabalara rağmen bu imaj varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Önyargı, tarifi gereği, doğru olmayan ve kulaktan dolma bilgilere dayandığı ve sahip olan kişinin hiçbir emek sarf etmesine gerek kalmadan edindiği bir malumat olduğu için de değiştirilmesi en zor inançlardan birisidir. Bu mevcut önyargıya karşı belki "anti-Semitizm" kavramında olduğu gibi İslam düşmanlığının bir suç unsuru olarak hukuk sistemleri içine yerleştirilmesine çaba sarf edilebilir.

1950'li yıllardan önce sayıları birkaç yüz bini geçmezken sanayileşen Avrupa'nın işgücü ihtiyacını karşılamak üzere İslam ülkelerinden gelen insanlar yaşadıkları ülkelerde çoğunlukla ağır şartların yanında ırkçı saldırılar ve işsizlik gibi problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle ilk nesil göçmenler uyum problemleri yaşarlarken onların çocukları ebeveynlerinin kültürü ile Avrupa kültürü arasında bocalamaktadır. Yaşadıkları ülkelerde farklı dilleri konuşan, farklı mezheplere mensup ve farklı sosyo-ekonomik sınıflara ait Müslümanlar ortak bir yapılanmadan mahrum kalmışlar ve en önemlisi de kendi istek ve arzularını yerel otoritelere anlatabilecek bir sözcüye de sahip olamamışlardır.

Bir kişi hem Avrupalı hem de Müslüman olabilir. Sosyolojik olarak "yeniden dindarlaşma" (re-Islamisation) eğiliminde olan genç nüfusun ebeveynlerinden farklı bir din anlayışına sahip olmaları normaldir ama yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları problemler yüzünden kendi içlerine kapanacakları yerde miras aldıkları geleneğe sahip çıkarak ve yaşadıkları topluma saygı duyarak farklı bir dünyada yaşamaları mümkündür.

Batı medyasında Müslüman algısı

İNSANLARIN İLGİ GÖSTERDİKLERİNİN ÜZERİNE GİDEN MEDYA, MESELELERİ ŞİŞİRİP ABARTIRKEN, BU ABARTMALARA YİNE İNSANLARIN KENDİLERİNİN KANMALARI DURUMU GİTTİKÇE BÜYÜYEN BİR GÜNDEM HÂLİNİ ALIYOR VE ÖNÜ ALINAMAZ BİR DURUMA GELEBİLİYOR.

Batıların kesin olarak inandıkları bir ilkeleri vardır: Bilgi güçtür. Bu doğrudur, fakat bilgiyi sorumlu bir biçimde kontrol edebilme ahlakı/kabiliyeti esasen daha büyük bir güçtür. Bilgiyi ellerinde bulunduranlar, bilgiyi yayanlar ve çoğaltanlar bu ahlaka/kabiliyete sahip olamadıkları sürece gücün sorumluluğunu da gerektiği gibi yerine

getiremeyeceklerdir. Sürekli olarak bilgi, resim, imaj ve mesaj bombardımanına tutulduğumuz bu çağda, elinde gücü bulunduran unsur olarak medya karşımıza çıkmaktadır. Peki, medya sorumluluğunun bilincinde midir?

Bir İngiliz gazetesinin editörüne 2004 yılında yöneltilen, ‘Neden Müslüman dünyasını, terörle bağ-

lantılı gösteren haberler yapıyorsunuz?’ şeklindeki soruya, ‘Gazetecilik ticari bir kuruluş. Her gün sayfalarımın yarısını bana reklam verenlere satıyorum, diğer yarısını da bu reklamları satmak için haberlerle doldurmam gerekiyor. Şu anda üç şey satışlarımı artırıyor. David Beckham, Irak Savaşı ve İslami terör...’ diye cevap verir.

Bilinen bir gerçektir ki Batı’da, İslamofobinin yaygınlaşmasında başat rolü medya oynamaktadır. Günümüzde birçok araştırmanın gözler önüne serdiği bu gerçeğin farkına varabilmek için esasında akademik ve bilimsel çalışmalar, anketler yapmaya gerek yoktur. Belli bir süre Batı medyasını (yazılı ve görsel medya) takip

etmek, bu konuda bir fikir elde etmek için yeterlidir. Yine de bilimsel araştırmalar daha kesin sonuç verir. Mesela Jena Üniversitesi’nin yaptırdığı bir araştırmaya göre Almanya’da medya İslamofobiyi körüklüyor. Alman televizyon kanallarının hazırladığı terör haberleri halkın İslam ve Müslüman korkusunu artırıyor. Almanya’daki sivil toplum kuruluşları ve göçmen politikacılar da Alman toplumundaki İslamofobiye yüzde 80 oranında medya-

nın yol açtığını belirterek bunun birliği tehdit ettiğini, dışlama ve ayrımcılıklara yol açarak uyumu engellediğini vurguluyor. Diğer yandan Almanya Müslümanları da mesela Der Spiegel gibi seviyeli olduğu düşünülen yayın organlarının bile İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda ciddi hatalar yaptığından yakınıyorlar.

Başka bir araştırmaya göre İsveç medyasının, toplumda farklı, tehlikeli ve fanatik Müslüman algısı oluşturmada başat rol oynadığı; televizyon haberlerindeki “olumsuz/tehlikeli İslam” haberleri ile İsveçlilerin Müslümanlara karşı sergiledikleri tavır arasında dikkat çekici bağlantılar olduğu belirtiliyor.

Hollandalı araştırmacı yazar Frans Verhagen kendi ülkesinin medyasının seviyesinin çok düşük olduğunu ve İslam söz konusu olduğunda popülist davrandıklarını söylüyor. Verhagen’a göre medya Müslümanlara dair pozitif haberi haberden saymıyor ve sürekli bilinçli bir şekilde negatif haber peşinde koşuyor. Ona göre medya bunu bilinçli ve reyting amaçlı yapıyor. İslam hakkında yazılanların özellikle dayanaksız ve argümentsiz olduğunu belirten yazar, burada asıl görevin insanların kendisine düştüğünü düşünüyor. Çünkü insanların ilgi gösterdiklerinin üzerine giden medya meseleleri şişirip abartırken, bu abartımlara yine insanların kendilerinin kanmaları durumu gittikçe büyüyen bir gündem hâlini alıyor ve önü alınamaz bir duruma gelebiliyor.

Coğrafi olarak doğuda görünse de kültürel kodları bakımından Batılı olan Avustralya medyasının İslam ve Müslümanları ele alış biçimini inceleyen bir çalışma bağlamında kendilerine mikrofon uzatılan Müslümanlar, medyanın sürekli tek yanlı haberler yaptığından, iyi Müslümanlardan hiç bahsetmediğinden ve bütün Müslümanların kötü ve tek-tip olarak algılanması için çabaladığından şikâyet etmekte.

Medya, en iyimser ifadeyle, Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlara haksızlık etmektedir. Nitekim 11 Eylül olaylarından önce İngiliz basınının Müslümanlara yer verme şekillerini inceleyen çalışmalara göre, Müslümanların görüşleri basında çok az yer bulabilmiş ve Müslümanlarla ilgili meselelerde genelde onlar olumsuz bir

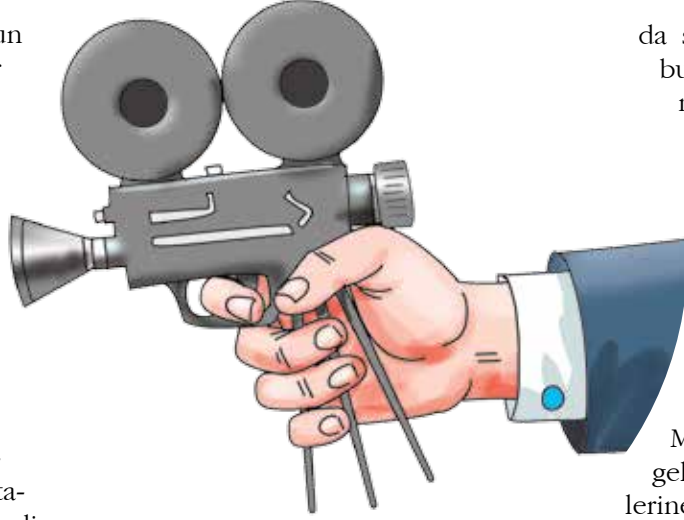
biçimde ve sorunun kaynağı olarak tasvir edilmişlerdir.

Ne var ki Batı'nın bu algısı 11 Eylül hadiselerinden sonrası için de artarak devam eden bir durumdur. 11 Eylül olayları birçok kişi tarafından İslam-Batı ilişkileri açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir.

Esasen bu bir dönüm noktası değil, var olan bir sürecin (İslam düşmanlığı, Doğu'nun kaynaklarını ele geçirme, Haçlı Seferleri'ni devam ettirme, sömürgeciliği hızlandırıp kalıcı kılma, silah ticaretini geliştirme, savaşı Batı'nın sınırları dışında devam ettirme vs.)

geliştirilip daha da ileri götürülmesidir. Bunun en belirgin tezahürlerini 11 Eylül olaylarının hemen akabinde İngiliz gazetelerinde yer alan Müslümanlarla ilgili haberlerde görmek mümkündür. Bu dönemde Müslümanlarla ilgili haberlerde olağanüstü bir artış söz konusudur. Normal gazetelerde yüzde 300 olan bu artış, tabloid gazetelerde yüzde 658 olarak kaydedilmiştir. Bu haberlerde genelde herhangi bir hassasiyet gösterilmeksizin ve ciddi bir ayrıma tabi tutulmaksızın Müslümanlarla ilgili negatif bir habercilik anlayışı benimsenmiş ve İslam ve Müslümanlar hakkında yanlış bilinen ve anlaşılacak şeyler devamlı gündemde tutulmuştur. Aynı negatif habercilik anlayışına, bazı Müslüman ülkelerdeki küçük ve marjinal grupların Batı televizyonlarında o ülkelerin genel halk profili olarak gösterilmesi yahut Üsâme Bin Ladin'in, Müslümanların temsilcisi olarak sunulup sürekli bir reaksiyon malzemesi olarak kullanılmasını da örnek olarak gösterebiliriz.

Diğer yandan, mesela İngiliz yazılı basın-

MEDYA HABERLERİ GENELDE MÜSLÜMAN OLMAYANLARI PROVOKE EDİCİ, GÜVENSİZLİK, ŞÜPHE VE ENDİŞE DUYGULARINI ARTIRICI KARAKTERDEDİR. AYNI ŞEKİLDE MÜSLÜMANLARIN DA GÜVENSİZLİK DUYGULARINI, SAVUNMASIZLIKLARINI VE YABANCILAŞMALARINI PROVOKE ETMEKTEDİR.

da şu türden olumsuz bulgulara da rastlanmıştır: Haber ve yorumlardaki baskın görüş, Batı ile İslam arasında ortak bir zeminin olmadığı ve çatışmanın neredeyse kaçınılmaz olduğu yönündedir. İngiltere'deki Müslümanlar, İngiliz gelenek ve göreneklerine, değerlerine ve yaşam tarzına bir tehdit olarak tasvir edilmektedir.

Alternatif dünya görüşleri, anlayışlar ve fikirler hiç dile getirilmemekte yahut dinlenilmemektedir. Gerçekler sıklıkla çarpıtılmakta, abartılmakta veya aşırı basitleştirilmektedir. Kullanılan dilin tonu

genelde duygusal, ılımlılıktan uzak, vaveylacı veya tacizkârdır. Medya haberleri genelde Müslüman olmayanları provoke edici, güvensizlik, şüphe ve endişe duygularını artırıcı karakterdedir. Aynı şekilde Müslümanların da güvensizlik duygularını, savunmasızlıklarını ve yabancılaşmalarını provoke etmektedir. Medya, Müslüman olmayanların Müslümanlara karşı işledikleri nefret suçları yahut kanunsuz ayrımcılık gibi davranışlarının azaltılmasına yardımcı olmuyor görünmektedir. Bu hâliyle medya, Hükümet'in toplum birliği/uyumuna yönelik siyaset ve programlarının başarıya ulaşmasının önündeki en temel engeldir. Medya, Müslümanlarla gayrimüslimler arasında, İngiltere'yi çok kültürlü, çok inançlı bir demokrasi olarak geliştirecek birlikte yaşama yolları hususunda, bilgiye dayalı tartışma ve müzakerelerin yapılmasına pek katkı sağlamamaktadır.

Yukarıdaki tespitler şüphesiz örneklerden bağımsız indî değerlendirmeler değildir. Hem 11 Eylül'den önce hem de sonra bunların örneklerine rastlamak sıradan şeylerdir. Mesela Today

isimli İngiliz gazetesi, Oklahoma City'deki Amerikan Federal binasının bir beyaz Amerikalı Hristiyan tarafından bomba-

lanmasının ardından, "İslam Adına" (In the Name of Islam) şeklinde başlık atmıştı. Habere eşlik eden resimde ise bir itfaiyeci yanmış bir bebek cesedini taşıyordu. Açıkça ki bu resmi, atılan bu başlıkla birleştiren sıradan bir İngiliz'in "hayır, bütün bunlar bir manipülasyondur" demesi gayet zordur. Yine bir İngiliz gazetesi The Daily Express Ağustos 2006'da "İngiltere İslam'la Savaşta" şeklinde başlık atmıştı.

Danimarka'da yayımlanan Jyllands-Posten gazetesi 30 Eylül 2005'te, tüm dünya Müslümanlarının şiddetli tepkisini çeken bir karikatür krizine imza attı. İşin ilginç tarafı Danimarkalı siyasetçiler bu duruma duyarsız kaldılar. Hatta Başbakan Rasmussen, aralarında Türk büyükelçisinin de bulunduğu 11 İslam ülkesi büyükelçisinin konuyla ilgili görüşme talebini 'ülkesinde basın özgürlüğü olduğu' gerekçesiyle reddetti. Karikatür kriziyle ilgili bir başka ilginç iddia da şu oldu: Bahsi geçen karikatürleri yayımlayan Danimarkalı gazeteyle aslında daha önce de Hz. İsa'nın yeniden dünyaya gelişiyle dalga geçen karikatürlerin yayımlanmasına dair bir teklif gelmişti. Fakat gazete bu teklifi "Hristiyanlar arasında infiale sebep olur" gerekçesiyle geri çevirmişti.

Batı medyasında İslamofobi konusunda bu gün de değişen bir şeyin olmadığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Zira başörtüsüne karşı yasakçı tavrıyla öne çıkan Fransa'da da yakın zamanda benzer bir karikatür krizi baş göstermiş durumda. Ülkede haftalık yayımlanan, Charlie Hebdo adlı bir mizah dergisi, 19 Eylül Çarşamba günü Hz. Peygamber'e hakaret içeren karikatürler yayımladı. ABD'de çekilen ve Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara hakaretle dolu "Müslümanların Masumiyeti" isimli filmin gündeme gelmesinden iki hafta sonra meydana gelen bu hadise Fransız medyasından yayılan olumsuz İslam/Müslüman imajının zirve yapmış hâli olarak görülebilir.

BİLGİYİ ELLERİNDE BULUNDURANLAR, BİLGİYİ YAYANLAR VE ÇOĞALTANLAR BU AHLAKA/KABİLİYETE SAHİP OLAMADIKLARI SÜRECE GÜCÜN SORUMLULUĞUNU DA GEREKTİĞİ GİBİ YERİNE GETİREMEYECEKLERDİR.

Diğer yandan geçtiğimiz aylarda İngiltere Başbakanı David Cameron'a sunulan "İrk ve Reform: İngiliz Medyasında İslam ve Müslümanlar" (Race

and Reform: Islam and Muslims in the British Media) başlıklı raporda İngiliz medyasında İslam ve Müslümanlarla ilgili olarak ciddi ve sistemli bir ırkçı ve İslamofobik yaklaşımın sergilendiği, Müslümanlardan olumlu bir şekilde bahseden haberlerin, bahsi geçen ırkçı yaklaşımın yanında çok sönük kaldığı bildirilmektedir.

Şurası bir gerçek ki Batı ülkelerinde İslamofobi doğrudan ya da dolaylı olarak, çeşitli şekillerde kendisini göstermeye devam etmektedir. Müslümanlar, hizmet alımında, iş bulma hususunda, medyada Müslümanların ve İslam'ın olumsuz şekilde sunulmasında, taciz ve şiddette ayrımcılığı yaşamakta ve tecrübe etmektedirler. Bu ülkede gerçekleşen saldırılar genelde fiziksel ve sözel sataşmalar, mülke zarar verilmesi, camilere saldırılar, mezarlıkların tahribi ve internet ve e-posta yoluyla İslamofobik muhtevaya sahip mesajlar gönderilmesi şeklindedir. Başörtüsü takan bazı Müslüman kadınlar taciz ve ayrımcılığın hedefindedirler. Hatta bazı olaylarda, İslamofobik davranış içinde bulunan şahıslar, dış görünüşü itibarıyla Müslümana benzettikleri kimseleri -Müslüman olmadıkları hâlde- saldırılarının hedefi yapmışlar ve bu sebeple bir çeşit türban takan Sihler kimi zaman Müslüman zannedilip saldırıya uğramıştır.

Netice olarak şunları söyleyebiliriz: Batı'daki İslamofobinin artışıyla medyanın genelinin sorumsuz ve kasıtlı davranmasının etkisi, onun gücüyle orantılı olarak, büyüktür. Özellikle İngilizce'nin yaygınlığı göz önüne alındığında İngiliz medyasının tavrının etkilerinin sadece İngiltere ve İngilizce konuşan ülkelerle sınırlı kalmayıp bütün dünyada hissedildiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu süreçte sorumlu davranan, medeniyetler çatışmasından ziyade ittifakını destekleyen, çirkin bağlantıları ortaya çıkarmaya çalışan, Müslümanlara uzun zamandır haksızlık yapıldığını dillendiren kimi gazetecilerin ve medya organlarının sesi maalesef ana akımın yanında sönük kalmaktadır.

Kaygılı kargaşalar

KÜRESELLEŞEN VE KARMAŞIKLAŞAN BİR DÜNYA KARŞISINDA KENDİNİ DAHA DAR VE GÜVENLİ BİR BÜTÜNE AİT GÖRME EĞİLİMİ İRKCILIĞI KÖRÜKLEYEN ETMENLERDEN SADECE BİRİDİR. BU AİT OLMA HİSSİ HER ZAMAN BİR ULUSA DÖNÜK KALMAMAKTA, ZAMAN ZAMAN DAHA BÜYÜK BÜTÜNLERE, BAZEN İSE DAHA KÜÇÜK BİRİMLERE DÖNÜK OLABİLMEKTEDİR.

Son dönemlerde Batı ülkelerinde yerel ırkçı eğilimlerin güçlendiğini gözlemlemekteyiz. Bunun gerekçeleri literatürde çokça tartışılmıştır. Küreselleşen ve karmaşıklaşan bir dünya karşısında kendini daha dar ve güvenli bir bütüne ait görme eğilimi, ırkçılığı körükleyen etmenlerden sadece biridir. Bu ait olma hissi her zaman bir ulusa dönük kalmamakta, zaman zaman daha büyük bütünlere (örneğin Avrupa havzasına), bazen ise daha küçük birimlere (örneğin ülke içi coğrafi bölgelere, kentlere, hatta mahallelere) dönük olabilmektedir. Bu tarz bir kimlik tasarısının bizi ilgilendiren bağlamı ise, öz kimliklerin belirlenmesinde, öteki unsurunun nasıl tanımlandığıdır. Örneğin ulus merkezli bir kimlik tasarısı genel kabul görebiliyorken, aynı kimlik üzerinden ötekini dışlayan bir tasarı ırkçılığa dönüşebilmektedir. Bunun gibi kültürel kimlikler ve dinî kimlikler de sadece kendimizi ait hissettiğimiz bütünlü değerlendirilemez, aynı zamanda bu kimliğin ötekine dair

algısıyla da tespit edilmelidir. İslamofobi de böyle bir özbenlik ve öteki algısının ürünüdür esasında.

Bu o kadar da yeni bir tespit değildir tabii. Aksine kimlik üzerine yazılmış birçok eser, tam da bu özbenlik-öteki ilişkisini irdelemektedir. İslamofobi konusu işlenirken de durum farklı değildir. Bu yüzden de birçok eser, İslamofobiyi tarihî bir bağlama oturtmakta ve ta Ortaçağ'dan gelen bir silsilenin uzantısı olarak değerlendirmektedir. Oysa ilk bakışta tutarlı gelen bu yaklaşımın, İslamofobi diye tanımladığımız olguyu doğru yerinden yakalamadığı inancındayız.

Günümüzde kimlikler, öteki üzerinden değil, ötelenmiş bir karmaşa üzerinden inşa edilmektedir. Örneğin vaktiy-le Hristiyan kimliği kendini öteki diye tanımladığı bir Yahudilik üzerinden inşa etmiştir, daha sonraları ise İslam tanımı kimliğin belirlenmesinde önemli rol almıştır. Ancak bugün büyük dinler, sadece bir iki büyük din karşısında kimlik belirleme durumundan uzaktırlar. Onlar farklı din ve dindarlık biçimleriyle muhataptırlar. Esasında din diye tanımlanıp tanımlanmayacağı bile tartışılır yapılar özbenliklerini tasarlamak durumundadırlar. Yani dinler, din kavramını bile bir yere kadar muğlaklaştıran bir karmaşa karşısında bir kimlik tasarısı sunmak durumundadırlar. Hakeza sair kimlik tanımlamaları da çoğu kez tek bir öteki ile muhatap kalmamakta, anlamakta zorlandığı ve büyüklüğünden ürktüğü bir karmaşa ile karşı karşıya gelmektedir. Bu anlamda İslamofobiyi yalnızca öteki diye tanımlanan bir İslam karşısındaki kaygılı duruş olarak algılamamalıyız. Aksine İslamofobi, mutlak gibi algılanan bir karmaşa karşısındaki çaresizliğin, karmaşayı düzenlemek veya ötelemek için başvurduğu bir algı (ve bazen eylem) biçimidir. Bu algı ve eylem biçiminin temel amacı ise, aidiyetin ve algı ve yaşam

düzeninin garantiye alınmasıdır. Bu yönüyle İslamofobi sair kültürel ayrımcılık ve hatta ırkçılıkla ortak bir noktada buluşmaktaysa da, önemli bir hususta onlardan ayrılmaktadır da. İrkçılık, kendi dışındaki karmaşayı düzenlerken bunu üstünlük iddiasıyla gerçekleştirir. Böylelikle karmaşa değer yitirir, dikkate alınmak zorunda değildir. İslamofobi olgusunda ise durum farklıdır. Sanılanın aksine bir üstünlük iddiası bulunmamaktadır. Zaten bu yüzden o bir fobidir. Üstünlük bir yana, karşısında çaresiz kaldığımız bir karmaşa ile muhatapsınız, ondan korkuyorsunuz. Bu farktaki noktayı gözden kaçırmamızın temel sebeplerinden biri, ırkçı eylemler, yabancı düşmanı eylemler ve İslamofobiye dayalı eylemleri yeterince birbirinden ayırmamızdır. Örneğin Belçika hapishanelerinde Müslüman tutukluların işkence ile öldürülmesi farklı bir olaydır. Yine Belçika'da yaşanan, başörtülü bir kadının kucağındaki öz çocuğu hakkında

"Sarışın bir çocuk esmer bir kadın tarafından kaçırılıyor" ihbarına muhatap kalması farklı bir olaydır. Birincisinde gardiyanların mutlak üstünlük iddiaları bulunmaktadır. Bu bir fobi değildir. İkincisinde ise anlamadığı bir kargaşa karşısında olabilecek senaryolar tasarlama ve rasyonel olmayan bir kaygı yaşama durumu, yani bir fobi söz konusudur. Yani İslamofobi olgusunda esasında fobiyi yaşayan kişi güçsüz konumdadır. Saldırganlığı bundandır. Bu anlamda İslam karşıtı eylemleri değerlendirmeye kalktığımızda, İslamofobi başlığı altında ele aldığımız birçok konunun, başka başlıklara ait olduğunu göreceğiz.

İslamofobi konusunu sadece gündelik olaylar bağlamında düşünmek tek boyutlu bir bakış açısını yansıtmaktadır. Zira bu gündelik kaygıları besleyen çerçeve unsurlar bulunmaktadır. Bunlar arasında ilk akla gelen elbette medyadır. Nitekim kitlelere olayları yorumlamada (karmaşayı düzenlemede) çoğu kez basit söylemler sunan yapı medyadır. Medyanın İslamofobiyi körükleyici tavrı karikatür krizinden bu yana bilinmektedir. Ancak medyadan daha derin yapılar İslamofobiyi körüklemektedir. Bunlar arasında belli siyasi yaptırımlar ve hukuki düzenlemeler yer aldığı gibi, kullanılan dilin de rol oynadığı malumdur. Örneğin Danimarka'da cami yapımında İslami sembollerin (kubbe, minare) inşasına izin verilmemesi bu tarz bir yaptırımdır. Burada hukuki düzenleme esasında bir mimari yasak değil bir dil yasağı uygulamaktadır. Zira kubbe ve minare bir mimari unsur olarak algılanmamakta, bir sembol, yani anlam taşıyan bir işaret

İSLAMOFOBİ KONUSUNU SADECE GÜNDELİK OLAYLAR BAĞLAMINDA DÜŞÜNMEK TEK BOYUTLU BİR BAKIŞ AÇISINI YANSITMAKTADIR. ZİRA BU GÜNDELİK KAYGILARI BESLEYEN ÇERÇEVE UNSURLAR BULUNMAKTADIR. BUNLAR ARASINDA İLK AKLA GELEN ELBETTE MEDYADIR.

olarak algılanmaktadır. Buradaki yaptırım gerçek bir İslamofobi örneğidir. Zira bir dil üstünlük iddiasıyla yasaklanmaz. Dil, o dilin taşıdığı anlam öğelerinin yaygınlaşması ve o dilin oluşturduğu kimlik bütünlerinin pekişmesinden korkulduğu için yasaklanır. Bu yasaklama böyle bir aidiyetin ve yaygınlaşmanın gerçekten kaygı verici olduğu imajını güçlendirmektedir. Nitekim birçok ülkede rastladığımız başörtüsüne dair yasaklamalar da bu bapındadır. Buna karşın örneğin Müslüman çağırışını yapan isimlerin işe alınmaması çoğu kez bir kaygının eseri değildir, aksine bir üstünlük iddiasıdır. Daha doğrusu bu

kişilerin yeterliklerinin bulunmadığına dair bir önyargının sonucudur.

İslamofobi ile diğer ayrımcılık biçimlerini ayırmadığımız sürece, bu farklı olgulara vereceğimiz ve vermemiz gereken tepkileri belirlemede de sıkıntı yaşayacağız. Ancak İslamofobiyi diğer ayrımcılık biçimlerinden ayırtırmak kadar aralarındaki ilişkiyi kurmak da elzemdir. İrkçi unsurların artması ile İslamofobinin ortaya çıkması aynı karmaşanın doğurduğu sonuçlardır. Ancak bunların doğuş biçimleri ve işlevleri farklıdır. Bununla birlikte bu öğeleri ilişkilendiren bir kurgu da yok değildir. Son dönemde sistematik olarak yapılan küresel işkence biçimleri ise bunlar arasında belki de en dikkate alınması gerekenidir. Ne var ki bu çoklu ilişkinin ciddi bir izdüşümü yapılmış bulunmamakta veya en azından bizim malumumuz değildir. Aslında tam da bu kargaşa İslamofobiyi ve ırkçılığı besleyen unsurlardan biridir.

İslamofobi ile mücadelede sivil toplumun rolü

İSLAM DÜNYASI, İSLAMOFOBİYE KARŞI TÜM KÜREYİ ETKİLEYECEK BİR PROJE ÜRETEBİLMİŞ DEĞİLDİR. BUNDAN DOLAYIDIR Kİ REFLEKSİF VE REAKSİYONER TAVIRLARDAN ÖTEYE GEÇİLEMEMEKTE, ORTAYA KONULAN PROJELER DE YETERİNCE GÜÇLÜ VE BAŞARILI OLAMADIĞI İÇİN ETKİLERİ SINIRLI VE GEÇİCİ KALMAKTADIR.

İSLAMOFOBİ VE İSLAM KARŞITLIĞINA KARŞI MÜCADELEDE, EN AZ SİYASİ ÇEVRELER, HÜKÜMETLER VE MEDYA KADAR, BU ÇEVRELERİ DE ETKİLEME KABİLİYETİNE SAHİP SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA GÖREVLER DÜŞMEKTEDİR.

İslamofobi: Tehdit mi, fırsat mı?

Bir arada kullanılmalarının bile ürkütücü olduğu 'İslam' ve 'korku' kelimelerinden 'korku'nun 'irade'siz olanı denilebilecek 'fobi' kelimesine inkılap etmesiyle oluşturulan terkip, 'İslamofobi', bugünün en ciddi tehditlerinden birisi gibi görülür oldu. İslam karşıtı siyasi tavırlar, yazılı ve görsel medyadaki yayınlar, hatta edebiyat ve sanat mahsulleriyle zihinlerde inşa edilen İslam imajı sebebiyle ortaya çıkan bu nevezuhur 'fobi', şayet doğru tanımlanıp stratejik bir çalışma ile mücadele edilmezse, çok daha büyük tehlikelerin habercisi

olarak okunabilir.

Hiçbir şeyin, şartlar olgunlaştığında ve gerekli muamelelere tabi tutulduğunda 'yerel' kalamayacağı günümüzde İslamofobi türü tehditler, fırsatlara da dönüş(türül)ebilir. Bunun öncelikli yolu ise en az bu 'mevhum korku'yu körükleyenler kadar sistemli, yaygın, doğru ve sürdürülebilir çalışmaları yapmaktır.

Gücünü toplumdan alan ve faaliyetleri doğrudan topluma yansıyan, toplumla iletişimi resmî kurumlara kıyasla daha kuvvetli olan sivil toplum kuruluşlarına bu konuda hayati denebilecek vazife-

ler terettüp etmektedir. Bu vazifeleri üç kısımda incelemek mümkündür: Birincisi, 'doğru tebliğ'; ikincisi, 'etkin temsil'; üçüncüsü ise, 'hak müdafaası'.

1- Doğru tebliğ

İslamofobi ile ilgili yapılan araştırmalar ve yayınlar dikkatle incelendiğinde, 'İslam karşıtı' mihrakların, İslamofobik politika ve yayınları cesaretlendirip körüklemelerinde, zemindeki 'doğru bilgilendirme' eksikliğinin ciddi payı kolaylıkla tespit edilebilir. Sadece Müslüman olmayan ülkelerde değil, İslam ülkelerinde bile bu 'cehaletin' ve neticesinde oluşan 'peşin hükümler'in veya 'yanlış hükümler'in çok ciddi boyutlarda olduğunu gösteren önemli çalışmalar vardır.

İslam hakikatlerinin veya Kur'ani ve nebevi mesajların zamanın ilcaatına ve devrin sakinlerinin anlayışına uygun bir tarzda ve yine zamanın meşru araçlarının etkin kullanılma-

İSLAM ÜLKELERİ HÜKÜMETLERİ VE TOPLUMLARI 'HAK MÜDAFAASI' VE 'İNSAN HAKLARI' SAHASINDA FAALİYETLER YAPIP AYRIMCILIKLA MÜCADELE EDECEK KURUMLARIN KURULMASINI VE GÜÇLENMESİNİ TEŞVİK ETMELİDİRLER.

sıyla temin edilebilecek 'doğru tebliğ' seviyesi, boşluk bırakmayacak kuvvette olduğu ve toplumun tüm katmanlarına nüfuz ettiği nispette İslamofobik fikir ve eylemlerin panzehiri olacaktır.

Davet (tebliğ) üzerine odaklanan sivil toplum kuruluşlarının gerek Müslüman olmayan ülkelerde gerekse Müslüman ülkelerde 'doğru tebliğ' sistemlerine sahip olmaları İslamofobik yaklaşımlara alan ve mecal bırakmayacaktır. Esnek, manevra alanı geniş, karar alma süreçleri kısa ve etkili olan sivil toplum kuruluşları doğru usullerle gönüllülük ruhunu birleştirdiklerinde ortaya çıkacak netice, harcanan fikrî ve amelî sermaye ile kıyaslanamayacak boyutta büyük olacaktır.

Sivil toplum kuruluşlarının ihtisaslaşamaması, alan daraltamaması ve fakat hemen her sahadada tebliğ çalışmaları yapması da bu konudaki zaafı ve enerji israfını artırmaktadır. Tüm sahalarda tebliğ faaliyetleri yapan ve toplumun tüm kesimlerine yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarından daha çok bir konuya ve bir kesime odaklı kurumların başarı ve derinlik kazandığı gözükmemektedir. Zira unutulmamalıdır ki zaman uzmanlaşma zamanıdır.

2- Etkin temsil

İslam dünyasının bugün her sahada ve her ölçekte 'temsil sorunu'nun olduğu aşikârdır. İlim, medya, sanat, ekonomi, siyaset ve din düzleminde temsil sorununun olması büyük oranda İslam ülkeleri ve Müslüman toplumlar arasındaki suni yabancılaşma ve ittifaksızlığın acı bir neticesidir.

Mezkûr sahalarda güçlü kurumların teesüstü, zaman zaman bu sorunu 'geçici' ve 'kısmen' gideriyor gibi görünse de daimi ve topyekûn bir şekilde ortadan kaldırmamaktadır. Koordinasyonsuzluk ve ittifaksızlığın getirdiği enerji ve kaynak israfı ve belki hepsinden de mühimi, yeterli ve gerekli tecrübe payla-

şımının olmamasından kaynaklanan kapasite geliştirememeye ve kurumsal ilerleyememe zaafı bu durumu açıklayan unsurlar olarak zikredilebilir.

Toplumlarla etkileşim hâlindeki sivil toplum kuruluşlarının 'etkin temsil' konusunda hassasiyetle durmaları zaruridir. Sahip olunan değerlerin kıymeti tek başına o değerleri başka toplumlara nakletmeye, tebliğ etmeye yetmemektedir. Sahip olunan değerlerin kıymet ve kuvvetine münasip 'doğru tebliğ' ve 'etkin temsil' mekanizmasının da tesis edilmesi şarttır.

3- Hak müdafaası

İslamofobi ve İslamofobiyi besleyen İslam karşıtlığı sonucunda ortaya çıkan fikir, yayın, politika ve kanuni düzenlemeler ve bunların sonucunda ortaya çıkan uygulamalar ve toplumsal refleksler, doğrudan doğruya Müslümanları rencide ve rahatsız ettiği gibi, Müslümanların temel haklarını engelleyici, hayat sahalarını kısıtlayıcı, sosyo-ekonomik statülerini sarsıcı bir fonksiyon icra etmektedir.

İslamofobik uygulamalardan ve yayınlardan bir şekilde etkilenen ve sırf Müslüman olduğu için ayrımcılığa maruz kalan, istiskal edilen, onuru ve hukuku çığnayan Müslümanların haklarını savunmak ve siyasi ve hukuki sahalarda mücadele etmek ve çalışmalar yapmak için kurulan sivil toplum kuruluşlarının varlığı İslamofobi ve İslam karşıtlığı ile mücadelede hayati önemi haiz bir husustur.

Bu tür 'hak müdafaası' için çalışan ve aslında kelimenin tam anlamıyla ayrımcılıkla mücadele eden Müslüman sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve niteliği İslam ülkelerinde ve Müslüman olmayan ülkelerde henüz oldukça azdır. Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerde daha çok görüldüğü zannedilen ama bilinenin aksine İslam ülkelerinde de çokça yaşanan bu tür ayrımcılıklara karşı 'hak müdafaası' yapmak süreç ve sonuçları itibarıyla oldukça zor ve yüksek risk taşıyan bir faaliyettir.

Hak müdafaası ve insan hakları sahasında çalışma yapan Müslüman sivil toplum kuruluşlarının gücünü ve etkinliğini artıran önemli bir husus da 'sivil' yönlerinin kuvvetli olması ve siyasi yönlendirmelere olabildiğince kapalı olmalarıdır. Bu özellik her sivil toplum kurulu-

şu için geçerli olmakla birlikte özellikle hak müdafaası yapan, insan hakları sahasında çalışan sivil toplum kuruluşları için daha çok geçerlidir.

Sonuç

İslamofobi ile mücadelede kanuni düzenlemeler caydırıcı ve bir yere kadar engelleyici olsa da kalıcı, etkili ve sürekli bir çözümün formülü değildir. İslamofobi ve İslam karşıtlığına karşı mücadelede, en az siyasi çevreler, hükümetler ve medya kadar, bu çevreleri de etkileme kabiliyetine sahip sivil toplum kuruluşlarına görevler düşmektedir.

Yukarıda üç başlık altında incelenen bu görevlerin ifası ise üzerinde iyi çalışılmış projeleri gerekli kılmaktadır. Bugün maalesef, İslam dünyası bu sahada tam bir 'kaht-ı proje' hâli yaşamaktadır. Başta Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz olmak üzere İslam'ın her saha ve konusunda 'doğru tebliğ' ve 'etkin temsil' mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik projeler geliştirilmelidir. İslam dünyasının güçlü sermayedarları ve iş çevreleri bu tür projeleri ve bu projelerde görev alacak yetişmiş insan gücünün eğitime yönelik programları desteklemelidirler. Ayrıca, İslam ülkeleri hükümetleri ve toplumları 'hak müdafaası' ve 'insan hakları' sahasında faaliyetler yapıp ayrımcılıkla mücadele edecek kurumların kurulmasını ve güçlenmesini teşvik etmelidirler.

Sivil toplum kuruluşları bu sahalardaki mesuliyetlerine münasip faaliyetler geliştirdikleri ve bu faaliyetleri doğru usul ve vasıtalarla kitleselleştirdikleri nispette İslamofobi zayıflayacaktır.

Çağdaş din eğitimi modelleri

■ Prof. Dr. Recep Kaymakcan
Sakarya Üniv. İlahiyat Fak.

GELENEKSEL VE MODERN DİN EĞİTİMİ MODELLERİ GENEL OLARAK SOSYAL HAYAT, DİN DEVLET İLİŞKİLERİNDEKİ DEĞİŞİM, EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELER GİBİ FARKLI NEDENLERE BAĞLI OLARAK GELİŞEN YAKLAŞIMLARDIR. BİR MODELİN HER DURUMDA DİĞERİNDEN DAHA İYİ OLDUĞU SÖYLENEMEZ.

Din eğitimi günlük hayatta kullanılan kavramlardan biridir. Din eğitimi denildiği zaman bu kavram kullanma bağlamına göre farklı anlamlara gelmektedir. Bu çerçevede din eğitimi ana hatlarıyla iki şekilde anlaşılmaktadır. İlk anlamı, bir dinin öğretilmesi ve/veya benimsetilmesine yönelik faaliyetlerin tamamıdır. Bu anlamda din eğitimi dinler tarihi kadar eskidir. Bir din tebliğ edilmeye başlanılmasından itibaren peygamberlerin aldıkları ilahi mesajı insanlara aktarmaları gerekmektedir. Bu ise bir din eğitimi faaliyetidir. Bir dinin mensuplarının o dini kendinden sonra gelen nesillere veya o dini bilmeyen diğer insanlara anlatıp sunmaları süreci de din eğitimi olarak değerlendirilebilir. Günlük dilde din eğitimi denildiğinde daha çok bu anlam kastedilmektedir. Diğer bir ifade ile din eğitimi, bir dine ait bilgi, duygu ve davranışların eğitim ve öğretimidir. Din eğitimi kavramının diğer anlamı ise, din eğitimi faaliyetlerinin ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve farklı ortamlarda nasıl öğretilbileceği gibi konularla bilimsel olarak uğraşan disiplini ifade etmektedir. Bu anlamda din eğitimi oldukça

yenidir. Bazıları bu anlam kastedildiği zaman “Din Eğitimi Bilimi” ifadesini kullanmaktadır. Bu bağlamda din eğitimi model, yaklaşım ve metotları üzerinde bilimsel açıdan inceleme ve değerlendirmelerde bulunan disiplin din eğitimi bilimidir. Din eğitimi ile ilgili bu genel açıklamadan sonra din eğitimi modellerini ana hatlarıyla değerlendirmeye çalışalım.

Din eğitimi modelleri (yaklaşımları)

Din eğitimi modelleri seçilen kritere göre farklı şekilde tasnif edilmektedir. Bu sınıflandırma içerisindeki kategorilerin sayıları farklı

olsa da, okullarda din eğitiminde uzun yıllar boyunca uygulanan model bir kategoriye oluştururken, diğer kategoriye son yıllardaki modern din eğitimi uygulamaları oluşturmaktadır. Bu ikili sınıflandırmayı kendi içerisinde alt bölümlere ayırmak mümkündür. Çoğunlukla Batı ülkelerinde oluşan bu din eğitimi modelleri sınıflandırmalarının bazıları şöyledir: 1. a) Confessional (savunmacı/ taraflı) din eğitimi, b) Non-confessional (belli bir dini benimsetme amacı gütmeyen) din eğitimi; 2. a) Dini öğrenme, b) Din hakkında öğrenme, c) Dinden öğrenme. Adlandırılması farklı olsa da içerik olarak bu modeller ana hatlarıyla birbirleriyle benzerlik arz etmektedir. Bu yazıda, daha anlaşılabilir ve kapsayıcı olduğu düşünüldüğü için okullarda din eğitimi modelini sınıflandırırken geleneksel ve modern din eğitimi kavramları tercih edilecektir. Bu ikili sınıflandırmayı kendi içerisinde alt gruplara ayırmak da mümkündür.

Geleneksel din eğitimi

Geleneksel din eğitiminin temel özelliği, bir dini açık veya örtük olarak benimsetmeyi hedefleyecek şekilde okullarda öğretim konusu yapmasıdır. Genelde derste benimsetilmeye çalışılan dinin mensuplarının olduğu varsayılmaktadır. Birden fazla dinin öğretimine yer verildiği takdirde de çoğunluk perspektifinden diğer dinler öğretim konusu yapılmaktadır. Öğretmenlerin de dine inananlar olması beklenmektedir. Bu din eğitimi yaklaşımına “dini öğrenme” ve “savunmacı din eğitimi” de denilmektedir. Dünyada, uzun yıllar okullarda din eğitiminde bu yaklaşım etkin olmuştur. Bu model aslında yaygın din eğitimi kapsamında değerlendirebileceğimiz cami, kilise vb. dinî kurumlarda verilen din eğitiminin bir anlamda okul ortamına taşınmasını öngören bir modeldir. İslam dini öğretimindeki ilmiyal merkezli din eğitimi modeli, Katolik eğitimindeki “kateşizm” modeli bu çerçevede değerlendirilebilir. Günümüzde de bazı Batı ülkeleri ve Müslüman dünyasında farklı uygulama şekilleriyle bu modelin yaygın olduğu söylenebilir. Ancak günümüzde dinî çoğulculuk, seküler eğitim anlayışı vb. neden-

lere bağı olarak bu yaklaşımla okullarda din eğitimi vermek gittikçe sorgulanır hale gelmiştir. Okullarda geleneksel din eğitimine yer verilmesi, birbirinden çok farklı iki şekilde gerçekleşmektedir.

a) Tek dinli model: Ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun belirli bir din veya mezhebe bağı olduğu yerlerde uygulanan bir modeldir. Tek dinli modelde tek bir din kabul edilir ve eğitim sistemine yansıtılır. Örneğin, İtalya'da devletin Vatikan ile yaptığı anlaşma gereği devlet okullarında yalnızca Katolik mezhebine yer verilmekte, diğer Hristiyan mezhepleri ve farklı dinler dışlanmaktadır. Tek dinli model, başka din ve mezheplerin mensuplarının ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığı ve demokratik olmadığı için eleştirilmektedir.

b) Paralel tek dinli/mezhepli model: Bu model, öğrencilerin sadece tek bir dini veya mezhebi (kendi din ve mezheplerini) öğren-

melerini esas alır. Bütün olarak okul sistemi ise pek çok dini ihtiva eder, fakat her bir öğrenci bunlardan sadece birini alır. Örneğin, Almanya bu modele en iyi örnektir. Ülke genelinde Protestan ve Katolik mezhebi mensupları birbirine yakın orandadır. Din dersi devlet okullarında genelde bu mezheplere göre verilir. Öğrenciler kendilerinin mensup olduğu mezhep veya dine göre verilen din dersini takip eder. Almanya'da bölgelere göre farklı yönelişler olmakla birlikte devlet okullarındaki din öğretiminde dini cemaatler (Protestan, Katolik, Ortodoks, Müslüman, Yahudi) sorumludur. Devlet denetim görevini üstlenmiştir; dersin pedagojik yönden iyi hazırlanıp hazırlanmadığını ve verilen dini öğretimin içeriğinin ülkenin demokratik düzenine uygun olup olmadığını inceler.

Din eğitiminde paralel programın taraftarları böyle bir düzenlemenin çeşitli inanç gruplarına çocukları için dinî eğitim imkânı verdiğini ifade ederler. Bu modelde çocukların

ÜLKEMİZDE ETKİN BİR İSLAMİ EĞİTİM İÇİN YAYGIN DİN EĞİTİMİ ALANINDA İŞLEVSEL DİN EĞİTİMİ MODELLERİNİN ORTAYA KONULMASINA İHTİYAÇ VARDIR.

kendi dinî geleneklerini almaları önemsenir. Ancak bu modelin din dersinde uygulaması da pratik açıdan zorluklar içermektedir.

Modern din eğitimi modelleri

Modern din eğitimi yaklaşımları, geleneksel din eğitimi yaklaşımlarının çoğulcu, sektüler ve demokratik eğitim anlayışına göre şekillenen okullarda yetersizliği ve kabul edilebilirliği konusundaki tartışmalara cevap olarak ortaya çıkmıştır. Modern din eğitimi yaklaşımı genel bir kavramdır. Temel çıkış noktalarından birisini, okulun özellikle de devlet okullarının herkesin okulu olduğu ve okulda öğretilen derslerin modern eğitim felsefesine yardımcı olması gerektiği beklentisi oluşturmaktadır. Bu nedenle bir dinin mensubu yapmayı veya inancı güçlendirmeyi amaçlayan geleneksel din eğitimi okullarda kabul görmemektedir. Onun yerine ferdin kendi hayatını anlamlandırması ve sosyal bazı meselelere dini açıdan eleştirel olarak bakabilme yetisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Öğrencinin ilgileri

---

temel alınmaktadır. Birden fazla dine veya bir din içerisindeki farklı mezhep ve yorumlara yer verilmesi ve farklı dinlerin yargılanmadan anlamaya çalışılması beklenmektedir.

Modern din eğitimi anlayışının ortaya çıkışında çok faktörlü bir süreç etkili görünmektedir. Bu olgunun din eğitimi sahasındaki uygulaması, bütün dinlerin daha çok birbirlerine yakın konularının öne çıkarılarak birlikte verilebileceği çağdaş bir din eğitimi anlayışı şeklinde olmuştur. Din dersi daha çok eğitimsel gayelerle okul programlarında yer verilen bir ders olması şeklinde kendisini göstermektedir. Fenomonolojik ve Yorumlayıcı Din Eğitimi Yaklaşımları modern din eğitimi modeli içerisinde değerlendirilebilir.

Din dersi içerisinde bir din dışında farklı dinlere yer verilebilir. Dinler dıştan bakış (outsider) açısına göre öğretilmeye çalışılır. Bu çeşit din eğitimi, “karşılaştırmalı din eğitimi” olarak da adlandırılabilir. Betimsel, objektif, tarihî ve eleştirel özelliklerinden dolayı “din hakkında öğrenme” olarak adlandırılan bu yaklaşım herhangi bir dine üstünlük sağlamayı hedeflemez. Dinlerin objektif olarak içeriklerine güdülenme eğilimi taşıması eğitimsel yönden zayıf yönünü oluşturmaktadır. Bu ise öğrencilerin derse olan ilgilerini azaltmaktadır. Bu tür din eğitim yaklaşımı dini hoşgörüye olumlu katkı sağlamasına rağmen öğrencilerin dünyası ve ilgilerini göz önüne almadığından onların ahlaki ve manevi değer arayışlarına katkısı açısından son derece sınırlıdır.

Modern din eğitimi modeli içerisinde değerlendirilecek diğer bir yaklaşım “Dinden Öğrenme”dir. Eğitimsel değeri oldukça fazla olan ve öğrencinin ihtiyaçlarını merkeze alan bir din eğitimi yaklaşımıdır. Dini öğrenme ile dinden öğrenme arasındaki temel fark ilkinde öğrenciden, öğretilen dinin inanç ve uygulamalarına katılması istenmektedir. Dinden öğrenmede ise öğrenci ile dini içerik arasındaki mesafe korunur. Dinî içerik yerine öğrencilerin hayatı ve dünyası eğitim programını şekillendirmede belirgin unsurdur. Temel

soru şudur: Çocuklar ve gençler ne ölçüde ve hangi yollarla din eğitiminden fayda sağlayacaklardır? Başlıca amacı insancillaştırmak olan dinden öğrenme yaklaşımı öğrencilerin ahlaki ve manevi gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Dini öğrenme ve din hakkında öğrenme yaklaşımlarında din, ya çocukların çağrılıp benimsetilecek bir inanç objesi ya da eleştirel çalışmaya uygun bir konu olarak öğretilmektedir. Dinden öğrenme yaklaşımında ise din çocuklar ve öğretmenlere odaklanır ve onlar için öğretilir. Dinin kendisi insancillaştırma sürecine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşımda ana hedef çocuğun eğitimine katkıda bulunmaktır. Bu sebeple bu yaklaşım “eğitimsel din eğitimi” olarak da adlandırılmaktadır.

Geleneksel ve modern din eğitimi modelleri genel olarak sosyal hayat, din devlet ilişkilerindeki değişim, eğitim alanındaki gelişmeler gibi farklı nedenlere bağlı olarak gelişen yaklaşımlardır. Bir modelin her durumda diğerinden daha iyi olduğu söylenemez. Burada önemli olan hangi din eğitimi modelinin hangi bağlamda fonksiyonel olduğudur.

Cami, Kur’an kursu vb. Diyanet İşleri Başkanlığının hizmet alanlarında hedef kitlenin din eğitimi yolu ile İslami bilgi, duygu ve davranışlarının pekiştirilmesi ve geliştirilmesini esas alan din eğitimi modellerinin geliştirilmesi ve yeterliliğinin bilimsel olarak test edilmesi gerekmektedir. Yukarıda ifade edilen din eğitimi yaklaşımları büyük ölçüde okulda dinin eğitim ve öğretim konusu yapılması çerçevesinde tasarlanmıştır. Oysaki ülkemizde etkin bir İslami eğitim için yaygın din eğitimi alanında işlevsel din eğitimi modellerinin ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Bu ise konu ile ilgili kurumların ve bilim insanlarının özel gayret göstermesini zorunlu kılmaktadır. Okullarda din eğitimi modeli geliştirilmesinde bilişsel boyuta üst düzeyde öncelik vermek makul olsa da cami için geliştirilecek din eğitimi modelinde aynı ölçüde bilişsel boyuta önem verilmesi gerekmeyecektir. Onun yerine duysal boyutun öncelenmesi isabetli olacaktır.

Tavaf bilinci ve adabı

■ Selva Özelbaş
İstanbul-Üsküdar Vaizi

KÂBE'NİN ETRAFINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN YEDİ DEFA DÖNÜŞ ADEDİ ÇOKLUĞU VE SONSUZLUĞU İFADE EDER. MÜMİN DE KÂBE'Yİ TAVAF EDERKEN ASLINDA BU UCU BUCAĞI OLMAYAN SONSUZLUĞA UZANAN BİR DURUŞA VE YÜRÜYÜŞE NİYET ETMEKTEDİR.

Tavaf

Tavaf, bir şeyin çevresinde dolaşmak, dönmek demektir. İbadet anlamında ise tavaf, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşeden veya hizasından başlayıp, Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmektir.

Tavaf bilinci

Kâbe'yi tavaf Allah'ın emridir. Allah, Hz. İbrahim'den insanları hacca davet etmesini; onların kirlerini gidermelerini ve Kâbe'yi tavaf etmelerini istemiştir. (Hac, 22/29.) Hacıların kirlerini gidermelerinden maksat, genel olarak bütün bedenî kirlerden arınmalarıdır. "Eski evi tavaf etsinler" demek, Kâbe'nin etrafını dolaşsınlar demektir ki, bir defa dolaşmaya "şavt" denir. Bir tavaf, yedi şavttan ibarettir. Adına "Tavaf-ı ifada -Ziyaret tavafı-" denilen tavaf haccın en önemli iki rüknünden biridir ki, şavtlarından dördü farz, üçü vaciptir. Ayrıca Kâbe'ye ilk varıldığında yapılan tavafa "Tavaf-ı kudüm", ayrılırken ya da farz tavaftan sonra yapılan en son tavafa da "Veda tavafı" denir.

Tavaf kelimesi Kâbe'nin etrafındaki dönüşle özdeşleşmiş bir kelime olmakla birlikte aslında tavaf, kâinatın ibadeti, meleklerin tesbihidir. Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de, "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık yoktur." buyurmaktadır (İsra, 17/44.) Gerçekten de kâinattaki her şey bir yörünge etrafında dönmekte ve âdeta tavaf etmektedirler ki, atomun en küçük parçalarının çekirdeğin etrafında dönüşü ve gezegenlerin bir yörünge etrafında dönüşleri buna örnektir. Nitekim Kur'an'da Güneş ve Ay'ın bir yörüngede döndükleri ifade edilmektedir. (Yasin, 36/40.) Kâinattaki varlıkların bu dönüşü Allah'a itaatın ve boyun eğişin bir simgesi olarak yorumlanmaktadır. İnsan denen varlık da, Kur'an'da temelleri Allah tarafından konulduğu (Bakara, 2/127.) ifade edilen ilk ev (Âl-i İmran, 3/96.) Kâbe'nin etrafındaki tavafı

ile bütün varlıklarla birlikte bu itaate ve dönüşe iştirak etmektedir.

Tavaf meleklerin ibadetidir. Büyük muhaddis Ezrakî'nin Kâbe ve Mekke tarihi hakkında yazdığı eserinde belirttiği gibi, Allah meleklerin tavaf etmesi için önce Arşın altında Beyt-i Mamur'u yarattı. Melekler bu beyti tavaf ederlerdi. Yer ehlinin tavaf etmesi için de Cenab-ı Allah meleklerden bir kısmını yeryüzüne göndererek onlara, bir beyt yapmalarını emir buyurdu. Melekler de bu emri yerine getirdiler. Beytullah tamamlandıktan sonra Cenab-ı Allah yer ehline, gök ehlinin Beyt-i Mamur'u tavaf ettikleri gibi bu Beyt'i tavaf etmelerini emretmiştir.

Tavaf bir kelime ve bir söz olmanın dışında bir davranıştır, anlamlı bir yürüyüş ve duruştur. Kulun Rabbine itaatini, boyun eğişini temsil eden bir eylemdir. Kâbe'nin etrafında gerçekleştirilen Yedi defa dönüş adedi çokluğu ve sonsuzluğu ifade eder. Mümin de Kâbe'yi tavaf ederken aslında bu ucu bucağı olmayan sonsuzluğa uzanan bir duruşa ve yürüyüşe niyet etmektedir. Mümin tavaf yürüyüşü esnasında Peygamberimiz'in atası Hz. İbrahim'in izine rastlar ve Kur'an'ın ifadesi ile makamına uğrar ve tarihe gözleri ile de tanıklık eder.

Kâbe'yi tavaf büyük sevabı olan bir ibadettir. Abdullah ibn Ömer, "Ben Rasulullah (s.a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kim Kâbe'yi tavaf eder ve (tavaftan sonra) iki rekât namaz kılsa bir rakabe (köle veya cariye) azat etmiş gibi

sevabı olur." (İbn Mace, Sünen, Kitabü'l Menasik, Had. No: 2956.)" der.

Tavaf, Allah'ın Kur'an'da belirttiği "Hz. İbrahim'in makamının bulunduğu ve oraya giren herkesin emin olduğu mekân"da (Âl-i İmran, 3/97.) eda edilen bir ibadettir. "Lebbeyk Allahümme lebbeyk; buyur Allahım buyur emrine amadeyim." dedikten sonra kulun, Allah'ın huzurunda bu davete nail olduğu ilk noktadır.

Yıllardır namazlarında yöneldiği, gözleri ile görmeyi hayal ettiği kiblesine vardığında nasıl vecde geldiğinin ifadesidir. Müminin her gün beş vakit namazında yöneldiği Kâbe'ye kavuştuğu zaman onun etrafında dönerek, âdeta kazandığı mükâfatın cevabını tavaf ile bulmasıdır.

Tavaf teslimiyetin simgesidir. Kâbe'nin etrafında dönen müminler tıpkı bir galaksinin milyarlarca yıldızla dönüşünü andıran bir manzara arz ederler. Tavaf eden Müslümanlar onun cazibesine kapılıp, büyük bir hazla dönen yıldızlar gibi Kâbe'nin etrafında dönerler. Her mümin bu manevi çekim alanında ilahî takdirle boyun eğen her zerre gibi kendini akışa bırakır.

Kâbe'de tavaf, bir güç ve gösterinin simgesidir. Tavafta özellikle erkekler ilk üç şavtta çalınmış yürüyerek -remel- sağ omuzlarını açık -ıztıba- tutarlar. Bunun önemli bir nedeni vardır. Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten sonra oranın iklimi onlara ağır gelmiş ve biraz

zayıf düşmüşlerdi. Onların bu durumu müşrikler tarafından dile getirilince peygamberimiz müşriklere karşı güçlü görünmeleri için Müslümanlara, omuzlarını açık tutarak heybetli yürümelerini emretmiştir. Bundan anlıyoruz ki Müslümanların güçlü görünmeleri önemlidir özellikle de düşmanlarına karşı çok güçlü görünmeleri ve açık vermemeleri gerekmektedir. Gönümüzde de Müslümanlar bu güçlü duruşun yöntemlerini bulmalı ve bütün dünyaya bunu hissettirmelidirler.

Beytullah etrafındaki tavaf, namaz gibidir. Peygamberimiz İbn Abbas'tan gelen rivayette: "Beytullah etrafındaki tavaf, namaz gibidir." (Tirmizi, Hac, 112, (960); Nesai, Hac, 136, (5, 222)) buyurmuştur. Gerçekten de tavaf birçok yönlerden namaz gibidir. Tavafta da tıpkı namazda olduğu gibi hadesten ve necasetten taharet, setr-i avret şartları vardır ve bunlara önemle riayet etmek gerekmektedir.

Evet, tavaf tıpkı namaz gibidir. Fakat ondan farkı Müslüman namazda dünyanın bir ucundan Kâbe'ye yönelerek namaz kılabilirken, tavaf hemen Kâbe'nin etrafında, yanı başında ve sola alınarak etrafında dönme şeklinde eda edilmektedir. İnsanın kâbesi ve Allah'ın nazargâhı olan kalp ile dinin kiblesi olan Kâbe tavaf esnasında karşı karşıya gelir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in Allah'ın evini, etrafında döne-dönerek inşa ettikleri gibi mü'min de af dileyen tavafları ile gönül evini inşa eder.

Namaza duran Müslüman "Allahü Ekber" ile tahrime de bulunurken tavaf ta da ona benzer bir şekilde "Bismillah, Allahü Ekber" diyerek Haceru'l Esved'i istilam eder ve tavafa başlar. Tavafın namazdan farkı konuşulabilmesidir fakat Rasulü Allah, "Kim tavaf sırasında konuşursa sadece hayır konuşsun." (Timizi, Hac, 112, (960); Nesai, Hac, 136, (5, 222)) buyurmuştur.

Tavaf Rabb'e yöneliştir. Âdeta meleklerle beraber oluş, onlarla beraber Allah'ı tesbih edıştır. Yeryüzüne indikten sonra Beyt-i Mamur'un özlemi ile Kâbe'yi tavaf eden Hz. Âdem ile beraber ve onun gibi tövbe edıştır. Aynı şekilde Kâbe'yi inşa eden Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile beraber oluş, onlarla el ele tutuş ve göz göze geliştir.

Kâbe'de tavaf dünyanın her bir köşesinden gelen müminlerin hep beraber tek bir yürek olup bir olan Allah'a birlikte yönelişi, birlikte yürüyüşü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Kâbe'yi tavaf tevhidin simgesidir. Birlik ve beraberliğin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Tavaf bütün müminlerin Allah'ın evinde ve onun huzurunda eşit muamele gördükleri bir ibadet şeklidir. Tavaf, kişinin ben olmaktan çıkıp biz olduğu ve müminler denizinde kaybolduğu bir zaman dilimidir.

Tavafın adabı

Tavaf, âlemleri yaratan, kıyamet gününün sahibi, kuvvet ve kudret elinde olan, sadece ve sadece kendisine hamd edilen Allah'ın yeryüzünde inşa ettiği Beyt'inin etrafında eda edilen bir ibadettir. Hac ve umre ibadetlerinin dışında da kullar sırf Allah'ın rızasını kazanmak için nafîle tavaf lar yapabilirler. Müslüman ister farz ister vacip ister sünnet ve nafîle, hangi tavafı yapıyor olursa olsun tavaf esnasında Kâbe'nin hürmetine zarar vermeden ve edepli bir duruşla o kutsal mekânda var olmak durumundadır.

Allah (c.c.), Kur'an'da buyurduğu gibi, tavaf edenlere, rükû ve secde edenlere çok değer vermekte ve peygamberlerine, bu amaçla gelenler için Kâbe'yi temiz tutmalarını emretmektedir. (Hac, 22/26.) Bizler de Allah'ın peygamberine verdiği bu buyruğa Müslümanlar olarak itina göstermeli, tavaf ederken ve tavaf edenler için Allahın evini temiz tutmalıyız. Tavaf esnasında

insanlara zarar verecek ve tavaf alanını kirletecek herhangi bir şeyi yerlere atmamaya özen göstermeliyiz.

Yine Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.), oraya giren herkesin emin olduğunu beyan etmektedir. (Â-i İmran, 3/97.) Bu durumda Müslüman tavaf ederken, Allah'ın emanındakilere karşı son derece saygılı davranmalı, tavaf etmekte olan hiçbir Müslüman kardeşini rahatsız etmemeli, incitici davranışlarda bulunmamalıdır. Tavaf alanında mutlaka yaşlı, hamile ve çocuklar gibi güçsüz ve zayıf insanlar bulunacaktır. Bütün bunları göz önünde bulundurarak tavaf edilmeli, tavafa girişi ve çıkışlarda usulüne uygun tarzda hareket edilmelidir.

Âlemlere rahmet olan peygamberimiz (s.a.s.) İbn-i Abbas'dan gelen rivayette: "Beytullah etrafındaki tavaf, namaz gibidir. Ancak bunda konuşabilirsiniz. Öyle ise, kim tavaf sırasında konuşursa sadece hayır konuşsun." (Timizi, Hac, 112, (960); Nesai, Hac, 136, (5, 222)) buyurmuştur. Bu da gösteriyor ki, tavaf ta her ne kadar konuşulabilirse de malayani ve boş konuşmalardan özellikle dedikodu ve benzeri konuşmalardan sakınmalı, tıpkı namazda olduğu gibi tavaf ta da huşu ve huduyu muhafaza etmelidir ki böylece yaptığımız tavaf, Rabbimizin hoşnut olacağı, kabul edeceği mebrur bir tavaf olsun.

Tavaf esnasında mümin dilini ve gönlünü dua ve tesbihatlarla, zikirlerle, tefekkürle meşgul etmeli, ezberinde olmasa da en saf ve temiz duygularla dilinin döndüğünce Rabbimize yalvararak tavaf etmeli. Çünkü Mescid-i Haram'da tavaf etmek, kulun Rabb'ine bu dünyada koşarak geldiği maddi boyutun en zirve noktasıdır. Mümin bu noktada gözünü Kâbe'ye dikmeli, zaman zaman dili susmalı gönlü konuşmalı, gönlü dile gelmeli, tefekkür boyutuyla mü'minler denizinde aşk ve vecde dalmalıdır.

Kâbe'yi tavaf esnasında özellikle kadınların izdihamdan uzak durmaya çalışmaları, dua ederken kendileri duyacak kadar kısık sesle okumaya özen göstermeleri edebe en uygun davranıştır.

Rabbim, Harem-i Şerif'te dua etmeyi ve oradaki en güzel dua olan makbul tavaf lar yapmayı cümlemize nasip etsin.

Camiler ve engelliler

■ Prof. Dr. Ali Erbaş
DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürü

Arapça cem' kökünden türeyen "toplayan, bir araya getiren" anlamındaki cami kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescitler için kullanılan el-mescidü'l-cami' (cemaati toplayan mescit) tamlamasının kısaltılmış şeklidir. Ancak cami kelimesinin tek başına hicri IV. yüzyılın başlarından itibaren kullanıldığı belirtilmektedir.

(bkz., DİA, İslam Ansiklopedisi, c. 7, s. 46.) Müslümanların ibadetlerini yerine getirdikleri mekân karşılığında Kur'an'da, hadislerde ve İslam dünyasında genel olarak "mescit" ismi kullanılmasına rağmen, ülkemizde bu kelime daha ziyade iş hanları, apartman katları, dinlenme tesisleri vb.

yerlerde, pek çoğunda cuma namazı kılınmayan küçük ibadethaneler için kullanılmaktadır, Müslümanların ibadetlerini yaptıkları mekânlara oldukça yaygın olarak "cami" ismi verilmektedir.

Cami ile Allah'ın güzel isimlerinden el-Cami kavramlarının taşıdıkları anlamlara bakacak

ENGELSİZ CAMİ ENGELSİZ İBADET!

Camilerin engellilere sadece fiziksel olarak uygun hâle getirilmesiyle yetinilmemesi, ibadetlerini yapabilmeleri ve din eğitimi konularına ait özel eğitimlerine de önem verilmesi gerekmektedir.

olursak, her iki kullanım arasında oldukça güçlü bir bağın kurulmasının mümkün olduğunu görürüz. Ne demek el-Cami? "Bütün iyilik ve güzellikleri, erdem ve övgüleri zatında toplayan, kâinattaki tüm varlıkları tam bir ahenkle toplayıp düzenleyen, tabiatları zıt olan birçok unsuru birleştiren, insanları birbirlerine sevdiren kalpleri ısındıran" anlamlarına gelir. El-Cami isminin tecellisiyle sıcak-soğuk, ıslak-kuru, büyük-küçük, güzel-çirkin, siyah-beyaz vs. birbirine zıt pek çok unsur iç içe bulunur. İnsanlara ana-baba, karı-koca, evlat, kardeş, akraba, dost, arkadaş vs. bağlılıklar ihسان etmiş, aralarında kalbî

yakınlıkların doğmasını ve gönüllerin birleşmesini sağlamıştır. "O, onların kalplerini birleştirdi, yoksa yeryüzünde ne varsa sen hepsini harcasaydın yine de onların kalplerini (böylesine) ısındıramazdın. Lakin Allah kalplerini kaynaştırdı, O azizdir, hakimdir." (Enfal, 8/63.) ayeti ile Kur'an bu hususu güçlü bir anlatımla dile getirmektedir.

Cami de böyle değil mi? “Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık ve 'birbirinizi tanımanız ve tanışmanız' için sizi halklar ve kabileler (şeklinde) kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstününüz, takvaca en ileride olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, haber alandır.” (Hucurat, 49/13.) ayetine uygun bir eşitlik ortamının camide zirveye ulaştığı, onun dışında başka hiçbir mekânda böylesine bir manzaranın oluşmadığı bir gerçektir. Zengin-fakir, beyaz tenli-siyah tenli, dili, ırkı, soyu sopp farklı olan, amir-memur, öğretmen-öğrenci, büyük-küçük, yaşlı-geç, engelli-engelsiz yani gören-göremeyen, işiten-işitemeyen, konuşan-konuşamayan, yürüyen-yürüyemeyen vs bütün Müslümanları yan yana getiren, farklılıklarını potasında eriten bir mukaddes mekândır cami. Hepsinin omuz omuza saf tutmaları; protokolun, önceliğın asla söz konusu olmaması, kim önce gelmişse boş bulduğu safa durması, kıyıamlarının, kıraatlerinin, rükûlarının, secdelerinin, selamlarının hep aynı olması cami' isminin taşıdığı anlamı nasıl da güçlü hâle getirmektedir. Mekke-i Mükerrreme'de Mescid-i Haram, Medine-i Münevvere'de ise Mescid-i Nebevi, caminin yerine getirdiği bu önemli fonksiyonu âdetâ zirveye taşımaktadır.

Yazımızın başlığına dönelim ve bu kadar önemli hususiyetleri kendisinde toplayan camileri engelliler açısından ele alalım. Engelli, “doğuştan veya sonradan, herhangi bir hastalık veya kaza sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal, duygusal ve duygusal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” diye tanımlanır. (Ali Seyyar, Özürlülük Terimleri Sözlüğü (www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm))

Engeller doğuştan gelebilir veya sonradan geçirilen hastalıklar ya da kazalar sonucu ortaya çıkabilir. Bu sebeple engelliler; vücudun duygusal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal farklılıkları öne sürülerek, toplumsal veya idari tutum ve tercihler sonucu hayatın birçok alanında kısıtlama ve engellerle karşılaşabilirler. Karşılaşılan

engellerin ortadan kaldırılması ve sağlıklı insanların sahip olduğu tüm haklardan faydalanabilmesi için engellilere yönelik sosyal politikaların temel esasları belirlenmiştir. Pek çok maddenin içerisinde yer aldığı bu esaslardan birisi de şudur:

“Engellilerin sosyal, kültürel, eğitsel, sanatsal, sportif ve dinî etkinliklere eşit katılımının önündeki engeller kaldırılır.”

Burada dinî etkinlikler ifadesine yoğunlaşacak olursak, “engelli ve cami buluşmasını nasıl gerçekleştirebiliriz ve bunun önündeki engelleri nasıl kaldıracabiliriz” sorusuna cevap aramamız gerekecektir. Engelsiz Müslümanlar camilerden nasıl ve ne kadar faydalanıyorsa, engelli Müslümanların da aynı şekil ve miktarda bundan faydalanması temel hakları içerisinde yer almaktadır. Bağlamı farklı olmasına rağmen şu ayet-i kerimenin anlamını mümkün olduğunca geniş okumamız gerektiğini düşünüyorum: “Allah’ın mescitlerini

içlerinde Allah’ın ismi anılmaktan men eden ve harap olmalarına çalışan kimseden daha zalim kim vardır?...” (Bakara, 2/114.) Burada söz konusu olan pek tabii ki, camilere, mescitlere düşmanlık yaparak onları harap hâle getirmek isteyen kimselerdir. Tefsirlere baktığımızda bunların bazen Hristiyanlar, bazen Yahudiler ve bazen da müşrikler olarak yorumlandığını görüyoruz. Buradaki vurucu nokta, camilere Allah’ın ismini zikretmek için gidenleri engellemenin bir zalimlik olduğu gerçeğidir. Münafıklara, müşriklere, kısacası Müslüman olmayanlara has bazı hasletler zaman zaman Müslümanlara da sirayet edebiliyor. Örneğin, yalan, sözünde durmama, emanete riayet etmeme gibi münafıklık alametleri nasıl bazı Müslümanlara da musallat olabiliyorsa ve nasıl ki Müslümanlar bu nifak alametlerinden uzak durmakla emrolunuyorlarsa, yukarıdaki ayette söz konusu

ENGELSİZ CAMİ ENGELSİZ İBADET!

edilen zalimliğin kendilerine musallat olmasından da uzak durmaları gerekmektedir. Bu yüzden geniş kapsamlı bir okuma yapmamız gerekir demiştik yukarıda. Örneğin, bir engelli Müslümanın camiyle buluşmasına engel olma ya da görevi olduğu hâlde onun camiyle buluşması konusunda üzerine düşen vazifeyi yapmama durumu yukarıdaki ayeti kerime bağlamında ele alınmalı ve Müslümanı harekete geçirmelidir. Nitekim Hz. Peygamber herhangi bir engellinin (âmânın) yoluna engel olanları kına-

Bütün camilerin tüm engelliler için uygun hâle getirilmesi kısa vadede yapılabilecek bir iş değil, ancak en azından her şehirde bir ya da birkaç cami ile başlanabilir.

mış, onları yoldan saptıranları, kasten yanlış yola yönlendirenleri lanetliler içerisinde değerlendirmiştir. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 217, 309, 317.) Bir engelliye kırk adım attırana cennetin vacip olduğu, insanların en hayırlılarının insanlara faydalı olanlar olduğu Allah Rasulü’nün sık sık dile getirdiği hususlardandır. (Feyzu’l-Kadir, 3, 481.)

Hz. Peygamber’in engelli sahabilerine yönelik yaklaşımları bize bu konuda örnek olmaktadır. Abdurrahman b. Avf, Amr b. Cemuh, Amr b. Tufeyl, Bera b. Malik, Habbab b. Eret, İmran b.

Hüseyin, Muayyib b. Ebu Fatıma, Muaz b. Amr, Zahir b. Haram ortopedik engelliler; Abbas b. Abdulmuttalib, Abdullah b. Cahş, Abdullah b. Ebi Evfa, Abdullah İbn Ümmü Mektum, Ebu Kühafe, Harise b. Nu'man, İtban b. Malik, Ka'b b. Malik, Umeyr b. Adiy ise görme engelliler olarak bilinmektedir. (Daha geniş bilgi için bkz., Ali Seyyar, Yıldızlar Engel Tanımaz: Bedensel Özürlü Sahabilerin Hayatı, İstanbul 2011.) Hz. Peygamber, engelli sahabilerinin de mescitlerden uzak kalmamaları için gerekli uyarıları yapmıştır. Nitekim Abdullah İbn Ümmü Mektum'un yaşlı ve görme engelli olduğunu ve evinin uzakta olup, kendisi için bir rehber de bulunmadığını söyleyerek mescide gelmemek için Hz. Peygamber'den izin istemesi üzerine o ona: ezan sesini duyuyor musun? diye sormuş, "evet" demesi üzerine Hz. Peygamber: "senin için bir ruhsat bulamıyorum" buyurmuştur. (Ebu Davud, Salat, 46, 1, 374; İbn Mace, Mesacid, 17, I, 260.)

Engellilerin camiye, mescide gelmelerinin fıkhi durumu ile ilgili mezheplerin farklı görüşleri olabilir, ancak yukarıdaki hadisi doğrudan ele alacak olursak, camilerimizin tüm engellilerimize uygun hâle getirilmesi, bu kardeşlerimizin mekânların en mukaddesi camilerden mahrum bırakılmaması, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir husustur.

Engelli vatandaşlarımız kendi aralarında elektronik ortamda sohbet ederlerken camilerle ilgili ihtiyaçlarını gündeme taşıyorlar. Örnek olması açısından birkaçını okuyucularla paylaşmakta fayda mülâhaza ediyoruz:

- Benim bulunduğum yerdeki bütün camilerde merdiven var, o yüzden camiye gidemiyorum, acaba her yerde böyle mi? Merdiven olmayan cami yok. Diyanet bir düzene koymalı. Ben camiye gidemiyorum bu yüzden.

- Caminin bahçesindeki çimlerin üzerinde kılabilirsin!

- Bu konuya hangi kurum bakıyor abla, ben başvurmak istiyorum.

- Camiler yapılırken engelliler de düşünülse, sadece engelliler değil, yaşlılar da... onun için daha uygun hâle getirilebilir.

- Bizim burada bir cami var, Allah sizi inandırсын engelliler giremesin diye bir cami yaptırıldılar ancak bu kadar engel koyabilirlerdi önümüze...

- Ben ortopedik özürliyüm, tekerlekli sandalyemle nasıl camiye gidebileceğim...

- Ben yetkililere yazdım arkadaşlar, başka kimler yazdı...

Konuşmalar bu minval üzere devam edip gidiyor. Buradan da anlaşılıyor ki sorun oldukça büyük. Bütün camilerin tüm engelliler için uygun hâle getirilmesi kısa vadede yapılabilecek bir iş değil, ancak en azından her şehirde bir ya da birkaç cami ile başlanabilir. Nitekim Eskişehir Odunpazarı'nda geçtiğimiz Mayıs ayında işitme, görme ve ortopedik engelliler için tamamıyla ulaşılabilir ilk cami açıldı. Vaaz ve hutbelerin işaret diliyle işitme engellilere ulaştırılması da bu ve başka birkaç camide sağlanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında yapılan işbirliği protokolü gereği engelliler için ulaşılabilir camilerin her şehirde hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Sakarya'da tüm engellilerin camilerden yararlanabilmeleri için "engelliler camii" projesi başlatılmış ve bunun için bir dernek kurulmuştur. Konuyu sürekli gündemde tutarak önemini vatandaşlarımıza anlattırsak, sivil toplum kuruluşları da meseleye sahip çıkacak ve çözüm hızlanacaktır.

Camilerin engellilere sadece fiziksel olarak uygun hâle getirilmesiyle yetinilmemesi, ibadetlerini yapabilmeleri ve din eğitimi konularına ait özel eğitimlerine de önem verilmesi gerekmektedir. Engelli vatandaşlarımızın ibadet ve din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için camilerdeki din görevlilerimizin de özel eğitime tabi tutulması, buna yönelik seminer çalışmalarının yapılması önem arz etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı olarak buna yönelik faaliyetlerimiz yerel imkanlarla az da olsa başlatılmıştır, bu faaliyetler ilgili diğer kurumlardan destek alınarak yaygınlaştırılacaktır, bununla ilgili hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

Hız. Peygamber ve engelliler

■ Dr. Muhammet Ali Asar
DİB Atama II Daire Başkanı

Din, kültür ve medeniyetlerin insan tasavvuru, insan tasarımı ve ürettikleri insan modeli onların temel karakterlerini yansıtır. Hz. Muhammed'in getirdiği İslam on beş asırdır tarih sahnesindedir ve kendi tarihinin büyük bir kısmında insanlığın gerçekleştirdiği en büyük başarı örneklerine inkârı kabil olmayan katkılar yapmıştır. Onun inşa ettiği İslam medeniyeti, insana insan olduğu için kıymet vermekte, varlığın özü ve mevcudun en mütakâmili olarak insanı görmektedir. İslam'a göre insan zübde-i kâinat ve eşref-i mahlukattır. Bu medeniyetin temel manifestosu şudur: "Allah sizin ne biçimlerinize, ne de bedenlerinize bakar; fakat o sizin yüreklerinize bakar." (Müslim, Birr, 45.) Bunun için İslam insanın bedeninden çok yüreğinin önemsendiği bir gönül medeniyetidir. (Özafşar, M. Emin, İslam Kültüründe Engelli Meşhurlar ya da İslam Kültüründen İnsan Manzaraları, DİB yay, 2005, 137.)

Engelliler Hz. Peygamber'in yanında sadece merhametin ve yardımın nesnesi olarak görülmemişler, bilakis kabiliyetlerine göre bilgi, irfan ve güven timsali olarak telakki edilmişlerdir.

Allah Rasulü toplumun tüm fertlerine bu pencereden bakmış ve onlarla bu prensip doğrultusunda ilişki kurmuştur. Onun engelli bazı sahabilerle olan ilişkilerinden birkaçı şu şekildedir: Âmâ bir sahâbi olan İtban b. Malik Allah Rasulüne gelerek "Ey Allah'ın Rasulü! Benim gözlerim iyi görmüyor. Evimle kabilem arasındaki nehir, yağmur yağdığında taşıyor ve geçmem zor oluyor. Evime gelir bir yerinde namaz kılırsan orayı mescit edineceğim" der. Bunun üzerine Allah Rasulü, onun evine gidip bir yerinde namaz kılacağına söz verir ve ertesi sabah güneş doğup yükseldikten sonra beraberinde Ebu Bekir ile İtban'ın evine gider. Eve girdiğinde "Evinin neresinde namaz kılmanı istersin?" buyurur. O da, Allah Rasulü'nün namaz kılmasını istediği yeri gösterir. Rasulü Allah namaza durur, arkasındakiler de ona uyararak namaz kılarlar." (Buhari, Teheccüd, 36; Müslim, Mesacid ve Mevziu's-Salat, 263.)

Allah Rasulü'nün Ümmü Mektum'la yaşadığı şu hadise ve sonrasında onun hakkındaki tasarrufları konu açısından çok dikkat çekicidir. Allah Rasulü bir gün Mekke'nin ileri gelen müşrikleriyle konuşuyordu. İslam hakkındaki sohbet iyice koyulaşmıştı. Tam o esnada âmâ sahabilerden biri olan Abdullah b. Ümmü Mektum, "Bana doğru yolu göster, ey Allah'ın Rasulü!" diyerek çıkageldi. Onun

zamansız gelişi ve söze dalışına canı sıkılan Hz. Peygamber, yüzünü çevirip konuştuğu şahsa döndü ve "Söylediklerimde herhangi bir sorun görüyor musun?" diye sordu. Adam, "Hayır" diye cevap verdi. İşte tam da bu esnada, Yüce Allah'ın şu ayetlerine muhatap oldu: "(Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi! Sen nereden biliyorsun, belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da bu öğüt ona fayda verecek! Kendini muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun! (İstemiyorsa) onun arınmamasından sana ne! Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle ilgilenmiyorsun! Hayır böyle yapma, şüphesiz bu ayetler bir öğüttür, dileyen ondan öğüt alır." (Abese, 80/1-12.) (Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 80.) Kutlu Nebi bu ilahî mesaja kulak vermiş, ondan payına düşeni fazlasıyla almış ve Ümmü Mektum'a sahabe içerisinde yüksek payeler vermiştir. Öncelikle onu Mus'ab b. Umeyr ile birlikte Medine'deki Müslümanlara Kur'an öğretmekle görevlendirmiş, (Buhari, Tefsir, A'lâ, 1.) ardından Bilal-i Habeşi ile birlikte Mescid-i Nebevi'nin müezzinliğine tayin etmiştir. (Buhari, Ezan, 11; Müslim, Salat, 8.) Bu vazifelerin yanında savaşlara giderken

Medine'de yerine onu tam on üç kez vekil bırakmış, geride kalanlara namazları o kıldırılmıştır. Hz. Peygamber'den sonra onun halifeleri de bu muhterem sahabiye çok önemli görevler vermişler, hatta o Kadisiye savaşında İslam ordusunun sancaktarlığını yaparken şehit olmuştur. (İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, IV, 264.)

Allah Rasulü'nün önemli görevler verdiği engelli

sahabilerden birisi de Muaz b. Cebeldir. O ayağı aksayan Muaz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak göndermiştir. (Buhari, Cihad, 164.)

Hz. Peygamber zamanında engelli olmalarına rağmen kendi istekleriyle savaşa iştirak eden sahabiler de dikkat çekmektedir. Bunlardan en önemlisi ayağı aksak olan Amr b. Cemuh'dur. O bir gün Hz. Peygamber'e gelerek, "Ey Allah'ın Rasulü! Eğer ben şehit oluncaya kadar Allah yolunda savaşsam, cennette bu topal ayağım düzelmiş bir şekilde yürüyebilecek miyim?" diye sorar. Hz. Peygamber, "Evet" der. Bunun üzerine Amr Uhud Savaşı'nda şehit olur. Savaş meydanında Amr'ın cenazesine karşılaşılan Hz. Peygamber, "Ben sanki seni cennette bu ayağın iyileşmiş bir vaziyette yürütürken görüyor gibiyim." buyurur. (İbn Hanbel, V, 300.)

Zikri geçen bu sahabilerin yanında Hz. Peygamber'e arkadaşlık etmiş ve yaşamlarının belli dönemlerinde engelli olmuş önde gelen bazı sahabiler de şunlardır: Sa'd b. Ebi Vakkas, Cabir b. Abdullah, Bera b. Âzib, Ka'b b. Malik, Abdullah b. Ebu Evfa, Abbas b. Abdülmuttalib. (İbn Kuteybe, Mearif, 587-588.)

Engellilerle ilişkilerini örneklerde de görüldüğü üzere bedene değil kalbe, akla ve liyakate

bakmak prensibi üzerine inşa eden ve güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilen Allah Rasulü hiçbir engelliye “kör, sağır, dilsiz” gibi vasıflarla nitelememiştir. Eşi Safiye’yi boyunun kısalığıyla niteleyen Hz. Aişe’yi “Öyle bir söz söyledin ki denize karışsa onu bozardı.” (Tirmizi, Kıyame, 51.) diyerek ikaz etmiş, hatta âmâ bir sahabiyi ziyaret etmek istediğinde “beni şu iyi gören adama (basîr) götürün” demiştir. (Beyhaki, Sünen, X, 199.)

O, engellilere yapılacak her türlü yardımın ibadet olduğunu özellikle vurgulamış, bir gün varlıklı Müslümanların namaz, oruç ve hac gibi ibadetlerin yanı sıra sadaka vererek de sevaba erdiklerini söyleyen, ancak kendilerinin buna imkân bulamadıklarından yakınan Ebu Zer’e sadakanın birçok çeşidinin bulunduğunu belirterek şöyle buyurmuştur: “Âmâya veya yol sorana yol göstermen, sadakadır. Güçsüz birine yardım etmen, sadakadır. Konuşmakta güçlük çekenin meramını ifade edivermen sadakadır.” (İbn Hanbel, V, 152, 169.) Engellilere yardım etmeyi ibadet telakki eden Allah Rasulü’nün herhangi bir âmâyı yoldan saptıranları, onu kasten yanlış yola yönlendirenleri lanetliler içerisinde sayması ise son derece manidardır. (İbn Hanbel, I, 317; I, 217.)

Bu kabil söylem ve eylemleriyle engellilerin toplum nezdindeki yerine ve toplumun onlara karşı görevlerine işaret eden Allah Rasulü engellilerin nasıl bir sabır ve şükür imtihanından geçtiklerini şu örnekle ortaya koymuştur: “Yüce Allah, İsrailoğulları’ndan, biri alacalı, biri âmâ ve biri kel üç kişiyi imtihan etmek ister. Bir melek göndererek onları iyileştirir. Sonra da deve, sığır ve koyun gibi hayvanlardan en çok istediklerini vererek onları zengin eder. Yıllar sonra melek gariban bir kişi suretine girerek sırayla herbirinin ziyaretine gider ve Allah’ın kendilerine verdiği bu mallardan Allah rızası için ister. Alacalı ile kel, bu malları miras yoluyla elde ettiklerini söyleyerek ona birşey vermezler. Ceza olarak her ikisi de eski hâllerine döner. Âmâ ise, ‘Ben bir âmâ idim. Allah bana görme duyumu geri verdi. Fakirdim, beni zengin etti. İstedliğini al! Vallahi Allah için aldığın hiçbir şeye engel

olmayacağım.’ der. Bunun üzerine melek, ‘Malın sende kalsın! Siz sadece imtihan edildiniz ve Allah senden razı oldu, diğer iki kardeşine ise öfkelenildi.’ şeklinde cevap verir.” (Buhari, Ehadisti’l-Enbiya, 51; Müslim, Zühhd ve Rekaik, 10.) Bu örneğe ilaveten Allah Rasulü, “İki sevgilisi olan gözlerini almak sureti ile kulumu sınamdığım da sabrederse, o ikisi yerine ona cenneti veririm.” (Buhari, Merda, 7.); “Bir Müslümanın başına gelen hastalık, dert ve hüznü Allah o kişi için günahlarına keffaret sayar.” (İbn Hanbel, Müsned, III, 24.) sözleriyle de sabreden engelli-engelsiz herkese günahlardan arınma ve cenneti vadetmektedir.

Örneklerde de görüldüğü üzere Hz. Peygamber, engelli sahabilerin ibadete devam etmelerini istemiş, onları çok önemli vazifelerde görevlendirmiş, savaşlara katılmalarına dahi izin vermiştir. Böylece o, engellilerin toplumdan tecrit edilmesine asla müsaade etmemiş, liyakatlarına uygun alanlarda topluma hizmet etmelerine fırsat vererek onların topluma fayda sağlamasını temin etmiştir. İnsanı kamil olan Hz. Peygamber bütün ömrünü insanın onur, haysiyet, hürriyet ve saygınlığını kazandırmaya adanmış, ortopedik engelli Muaz’ı Yemen’e vali, Ümmü Mektum gibi âmâ birini Medine’de yerine vekil tayin etmiş, bütün bu tasarruflarında bilgi, yetenek, akıl ve beceriyi esas almıştır. Engelliler Hz. Peygamber’in yanında sadece merhametin ve yardımın nesnesi olarak görülmemişler, bilakis kabiliyetlerine göre bilgi, irfan ve güven timsali olarak telakki edilmişlerdir.

Her yönüyle bizler için “üsve-i hasene” (Ahzab, 33/21.) ideal bir model olan Hz. Peygamber’in birkaç örnekle işaret edilen engellilerle hikmetli ilişkisi bizim engellilerle olan ilişkilermize ışık tutmalı, yolumuzu aydınlatmalıdır. Çünkü Allah Rasulü tabibül ebdan değil bilakis tabibül kulubtür. Yani o bedenlerdeki hastalıkları, sakatlıkları değil kalplerdeki hastalıkları tedavi etmek için gönderilmiştir. O fiziken sağlam ancak hakikat karşısında kör, sağır ve dilsizleri tedavi için çaba sarf etmiştir. Çünkü ona göre gerçek engel hakikati idrakten yoksun olmaktır.

Değerler ve değerlerin istismarı

Prof. Dr. Ertuğrul Yaman
Yıldırım Beyazıt Üniv.
(eyaman62@yahoo.com)

Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır. Diğer bir söyleyişle değer; insanı değerli kılan, onu yücelten her türlü üstün özellik ve niteliklerdir. Durumlar ve olaylar karşısında takınılan bu tavırlar “değer” adıyla bireysel bir unsur olarak temayüz etmektedir. Bireylerin aidiyet, mensubiyet, kişilik, karakter vb. duygu ve değerlere sahip olabilmesi; ahlaki, kültürel, ruhsal, bireysel, etik değerlerin kazanılması ile mümkün olabilmektedir. Sebep, sayısı ve niteliği ne olursa olsun, kazanılan/kazandırılan her değer, bireye yeni bir değer de katar.

İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen bu duyarlılıklar, insanın bireysel ve toplumsal hayatına kalite getiren, yaşamaya anlam katan değerlerdir. Sevgi, saygı, adalet, cesaret, doğruluk, yardımlaşma, temizlik, nezaket, hoşgörü vb. genel kabul görmüş toplumsal değerlerdir. Sayılan bu değerlerin merkezinde hep insan vardır. İnsan ise, fitrat üzere yaratılmıştır. Değerlerin oluşumu ve kazandırılması “Fitrat Kanunu”na uygun olmalıdır.

İnsanın yaratılışı, doğallığı ve itidali gerektirir. Nitekim Aristo: “Her şey vasat üzeredir.” diyerek bu gerçeğe işaret eder.

Sahip olunan değerler, bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine “değerler eğitimi” denilmektedir. Her türden değerın kazanılması, özümsemesi ve benimsenmesi süreci, değerler eğitiminin esasını teşkil eder.

Hemen
hemen bütün
dünyada olduğu gibi,
Türkiye’de de değerlerin
değişmesi veya yitimi,
devam eden bir süreçtir.
Millî, manevi, ahlaki anlamda
sahip olduğumuz tarihsel
değerlerin bir kısmı,
başka değerlerle yer
değiştirmektedir.

Değerleri özellikle çocuklara ve gençlere benimsetmenin ve özümsetmenin yolu, sözlü uyarılardan daha çok, söz konusu değerleri yaşamakla ve örnek olmakla mümkündür.

Bireylerin değerle karşılaşmaları ilk ortam çocukluk dönemlerinin geçtiği aile kurumudur. Değerlerin kazandırılması hususunda aile birincil derecede önemlidir. Bireyin kişilik ve karakter gelişimi aile temelli kurgulandığı için, değerler eğitimine aile boyutuyla yaklaşmak ve burada sağlıklı bir zemin oluşturmak bir zorunluluktur. Ailenin asli işi kişilik ve karakteri sağlam, iyi ve faydalı çocuklar yetiştirmektir. Bunun yolu da çocuklara olumlu değerleri kazandırmaktır.

Değer eğitiminde başarılı olabilmek için öncelikle, uygun değerleri oluşturmak ve bu değerleri davranış hâline getirmenin yollarını aramak gerekir. Değerleri özellikle çocuklara ve gençlere benimsetmenin ve özümsetmenin yolu, sözlü uyarılardan daha çok, söz konusu değerleri yaşamakla ve örnek olmakla mümkündür. Ebeveynler, eğitici ve yöneticiler, bu noktada örnek modeller olabilirlerse, değerler eğitimi süreci doğal mecrasında ve daha hızlı ilerler.

Bu bağlamda, değerler eğitiminin hedef kitlelerine değer vermek, serbest ortamlar oluşturarak onları dayatma, baskı ve şartlandırma duygularının dışında tutmakta yarar vardır. Bu süreç, çok erken yaşlarda aile içinde başlatılmalı; örgün eğitim basamaklarının değişik süreçlerinde duygu oluşturma ve değer kazandırma etkinlikleriyle desteklenmelidir. Ailede, okulda, toplumda ve

medyada Türk milletinin ortak değerleri olan “sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, vakar, adalet, aileyi önemseme, bağımsızlık ve özgür düşünebilme, iyimserlik, diğerkâmlık, duyarlı olma, dürüstlük, vefa, temizlik, yardımseverlik, konukseverlik, vatanseverlik” gibi birçok değerlerin yapılacak etkinlikler ve uygulamalarla hayata geçirilmesi davranışa dönüştürülmesi çok önemlidir.

Doğuştan itibaren, gerek ailemizden gerekse çevreden edindiğimiz birçok değer mevcuttur. Bu değerlerin sayısı, cinsi, niteliği büyük oranda yaşadığımız çevre ve sahip olduğumuz kültürle ilgilidir. Birçok özel ve genel sebep, kazandığımız değerlerin niteliğini etkilemektedir. Bu yönüyle değerler, hem kişisel hem de yereldir; yani, kişiden kişiye, toplumdaki topluma değişkenlik gösterebilir. Bir kişi veya toplum için değer kabul edilen bir özellik, başka bir kişi veya toplumca değer kabul edilmeyebilir. Değerler, öznel ve değişkendir.

Değer eğitimi veya değerler eğitimi ile ilgili temel sorun, öznellik ve bir ölçüde yerellik tarafı bulunan değer yargılarının toplumca ortaklaştırılmasının zorluğudur. Çünkü kişilerin ve toplumların doğru/güzel/faydalı algıları farklılık arz edebilir. Bu durumda, değerler eğitimi sağlıklı bir zemine oturtmak bir hayli zorlaşmaktadır.

Böyle bir sorunu çözmek ve değerler eğitimi sağlıklı bir tarzda sürdürebilmek için, hemen hemen tüm toplumlarca kabul edilebilecek, toplumdaki topluma çok fazla bir değişkenlik göstermeyecek değer yargılarını esas almakta yarar vardır. Bu tür genel kabul görmüş, doğruluğu benimsenmiş değerlere “erdem” adı verilmektedir. Değerler ve erdemler zaman zaman karıştırılmaktadır. Oysa değerler, olabildiğince öznel ve değişken; erdemler, “nesnel ve sabit”tir. Diğer bir ifadeyle değer, benim istediğim şey; erdem ise, beni daha iyi yapan davranıştır.

Garp filozofları (Tusî, Nasreddin, Ahlak-ı Nâsîrî, Fecr Yay. Ankara, 2005. s.103.) ve Şark mütefekkirlerince (Tusî, a.g.e., s.124.) neredeyse ortaklaşa “erdem” kabul edilen belli başlı “nesnel değerler” Hikmet, Şecaat, İffet, Adalet'tir. İnsanlığın aradığı gerçek huzur ve mutluluk, ancak ve ancak bu dört temel erdemle mümkün olabilir. Dört ana başlık altında toplanan bu asli erdemler; hikmet (bilgelik), şecaat (cesaret), iffet (dürüstlük) ve adalet, Türk-İslam kültüründe “değer eğitimi”nin de temel taşlarıdır.

Değerlerin İstismarı

Hemen hemen bütün Dünya'da olduğu gibi, Türkiye'de de değerlerin değişmesi veya yitimi, devam eden bir süreçtir. Millî, manevî, ahlaki anlamda sahip olduğumuz tarihsel değerlerin bir kısmı, başka değerlerle yer değiştirmektedir. Örneğin yardımseverlik veya konukseverlik değerleri ya terk edilmekte veya onun yerine daha pratik değerler ikame edilmektedir. Bu cümleden olmak üzere, eski dönemlerde olduğu kadar yardımlaşmaya önem verilmemekte ve evlere pek fazla misafir kabul edilmemektedir.

Değerlerdeki bu değişme veya yok olmanın birçok sebebi vardır. Doğal olarak zemin, zaman ve insan, bir kısım değerleri aşındırmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme de değerleri yıpratmaktadır. Değerlerin aşım kaybolmasında önemli bir başka etken de değerlerin istismarıdır. Birçok insan, değerler üzerinden suistimal edilmekte, böylelikle de maddî ve manevî açılardan zarara uğrayan bireylerde değerlere karşı güven bunalımı oluşmaktadır. Değerlere karşı güven bunalımına giren kişi ve toplumlar da değerlerden uzaklaşmaktadır.

Ticarette malını fahiş fiyata satmak için birçok kimsenin toplumsal uzlaşma değerlerini kullandıkları gözlenmektedir. İş yerlerine veya ürünlere ad verirken birtakım kutsal kavramları istismar edenler de az değildir. Diğer yandan özellikle gıda sektöründe “organik” sıfatını kullanarak her türlü gıdayı piyasaya sürmektedirler. Ticarete ciddi bir değer istismarı yapılmakta ve buna bağlı bir güven bunalımı yaşanmaktadır.

Birtakım değerlerin siyaset için de istismar aracı yapıldığı bir gerçektir. Halka hizmet amacıyla siyaset yapan kişilerin alametifarikası; hizmet maksatlı düşünce, proje, tasarı ve etkinlikleri olmalıdır. Zira değerler, herkeste olması gereken üstün vasıflardır.

Diğer bir istismar da “küresel değerler”le ilgilidir. Dünya çapında baskın kültürler kendi “öznel” değerlerini “nesnel” değerlermişçesine dayatmaktadır. Bu dayatmalar ise, değerlerin değişmesi ve istismarına yol açmaktadır. Günümüzde, neredeyse bütün dünyada, insanlığı kuşatan birkaç öznel değer ısrarla gündemde tutulmaktadır. Gerçekte bir ilke veya hak olan “özgürlük, demokrasi, eşitlik, barış, insan hakları...” gibi kavramlar dünyanın gündemini -ister istemez Türkiye'nin de- işgal etmektedir.

Ne yazık ki içi tam olarak doldurulmamış bu “güncel değerler”, kimi zaman da olumsuz yönleriyle suistimal edilmektedir. Söz gelimi; özgürlük, demokrasi, eşitlik, barış ve insan hakları kavramlarının bazı kesimlerce keyfe göre anlaşılıp uygulandığı gözlenmektedir.

Sonuç itibarıyla değerlerin istismarı, bugün toplumumuz için çok ciddi bir problemdir. Bu sorunun çözümü noktasında herkese görev düşmektedir. Bireysel olarak bizlerin bu konuda önce kendimizden başlayarak hassasiyet göstermemiz, istismarcılara prim vermememiz gerekiyor. Ailelerin özel ortamlarında değerlere karşı, çok üst düzeyde dikkatli davranmaları gerekir. Bilhassa çocuk yetiştirirken değerleri esas alıp “değerli çocuklar” yetiştirmeleri öncelikli işleri olmalıdır. Toplumun genel anlamda bu hususta bilinçlendirilmesi gerekir. Sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları, değerlerin yaşatılması ve korunması noktasında özel bir program uygulamalıdır.

Çocuk eğitiminde ailenin önemi

■ Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın
Marmara Üniv. İlahiyat Fak.
mzaydin@marmara.edu.tr

Aile, anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplum birimidir. Bu bakımdan aile toplumun temel taşı sayılmıştır. İlk toplumlardan günümüze kadar, bütün toplumlarda aile vardır. İnsanları diğer canlılardan ayıran önemli özelliklerden biri, insanların aile düzeni içinde yaşamalarıdır. Anne, baba ve çocukların yanında nine, dede, amca, hala, dayı ve teyzeler de aileden sayılır.

Dinimize göre aile; anne, baba ve varsa çocuklardan oluşan kutsal bir yuvadır. Birbirlerine sevgi ve saygı bağlarıyla bağlı olan; aynı inanç, aynı düşünce ve aynı duyguları paylaşan; kendilerine düşen görevleri yerine getiren bireylerden oluşan aileler, huzurlu olurlar. Kur'an-ı Kerim'de; "Allah sizlere kendinizden eşler, eşlerinizden de oğullar ve torunlar var eder." (Nahl, 16/72.) buyrulur.

İslam dini aileye büyük önem vermiştir. Çünkü aile, hem kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin devamı için bir vesile, hem de kişiyi dince günah sayılan çeşitli kötülüklerden koruyan bir kurumdur. Kur'an-ı Kerim'de; "İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda sevgi ve rahmet var etmesi Allah'ın varlığının belgelerindendir. Bunda düşünen insanlar için dersler vardır." (Rum, 30/21.) buyrulur.

Toplumun özü ve temel ailedir. Uygarlıkta ileri gitmiş ne kadar millet varsa, aile ocağında iyi eğitim görmüş bireylerden meydana gelmiştir. Çünkü milletler, birçok ailenin birleşmesinden meydana gelmektedir. Dinimiz, ailelere, aile kurumuna ve aile bireyleri arasındaki ilişki ve bağlara büyük önem vermektedir.

Aile, evlilik ve nikâh bağıyla kurulur. Peygamberimiz bir hadisinde; "Nikâh benim sünnetimdir. Evleniniz, ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla öğünürüm." (İbn Mace, Nikâh, 1.) buyurmuştur.

Ailenin düzenli, huzurlu ve mutlu olması, aile bireylerinin birbirlerine karşı sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma bilinci içinde olmalarına bağlanmıştır. Aslında milletin bütün bireyleri, birbirleriyle sevgi, saygı ve yardımlaşma ihtiyacındadırlar. İnsan, yaradılışı gereği bir başkasına muhtaçtır. Üzülüğümüz veya sevindiğimiz zaman, bu duygularımızı paylaşacak dostlar ararız. Bunların başında da aile üyeleri gelir.

Anne ve babalar, kendileri ve çocukları için çalışırlar. Aile üyelerinin ihtiyaçlarını helal yoldan çalışarak temin ederler; çocuklarının geleceği için çok büyük maddi ve manevi fedakârlıklar gösterirler. Çocuklarına millî ve manevi değerleri tanıtırlar. Onların güzel ahlâklı olmaları için çaba harcarlar.

Anne ve babasını seven çocuklar, içten gelen bir sevgi ve saygı duygusuyla onlara bağlanırlar. Aile içinde düzen ve huzurun sağlanmasına yardımcı olurlar. Kendilerinden yaş ve tecrübede daha büyük olan aile bireyelerine saygıda, küçük olanlara ise sevgide kusur etmemeye çalışırlar.

Aile bireyleri kendi aralarında, yardımlaşma ve dayanışma içinde olurlar. Herkes, ailenin sevinci ile sevinir, üzüntüsüyle üzüdür. Aile bireyleri kendilerine düşen görevleri aksatmadan yerine getirirler. Anne ve babasına eziyet etmezler. Akrobalarını, dostlarını ve komşularını sever, sayar ve yardımlarına koşarlar.

Aile, her insanın doğup büyüdüğü kutsal bir ortamdır. Hepimizin kaldığı bir yer vardır. İnsanların kaldıkları yerlere ev deriz. Ancak aile bireyelerinin yaşadıkları yerlere yuva denir.

Aile yuvalarına, aile ocağı da denilmektedir. Aile yuvası ve aile ocağı gibi deyimler, rahatlık ve güven duygusu veren, içinde sıcaklığını hissettiğimiz yerler anlamında kullanılmaktadır. O hâlde, içinde yaşadığımız binaların maddi yapısına ev derken, içinde yaşadığımız manevi ortama da aile yuvası veya aile ocağı diyoruz.

Hepimiz aile yuvamızın şeref ve haysiyetini zedeleyecek söz ve davranışlardan kaçınmalıyız. Büyüklerimize saygı göstermeli, küçüklerimize her konuda yardımcı olurken, şefkat ve merhametimizi onlardan esirgememeliyiz. Elimizden geldiğince aile bütçesine katkıda bulunmalıyız. Ev işlerinde ve dışarı işlerinde birbirimize yardımcı olmalıyız. Bunların karşılığında hiçbir

İslam dini aileye büyük önem vermiştir. Çünkü aile hem kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin devamı için bir vesile, hem de kişiyi dince günah sayılan çeşitli kötülüklerden koruyan bir kurumdur.

ücret beklememeliyiz. Çünkü aile işlerinin ücreti sevgi ve ilgidir.

Aile bireyleri, ara sıra, birbirlerine hediye alarak sürpriz yapmalıdırlar. Bu olay hepimizi çok heyecanlandırır. Aile içindeki neşemiz bir kat daha artar. Bu mutluluğu hep birlikte paylaşırız. Bayram, kandil ve önemli günler hediye, almak için en uygun zamanlardır. Çünkü hediye sevgi sembolüdür. Sevgili Peygamberimiz de bazen, aile bireylerine hediye vererek onları sevindirirdi. Hediyeleşme konusunda da ümmetini teşvik ederdi. O, aile içerisinde en büyük hediye sevgi olduğunu belirtmiştir.

Çocuk eğitiminde ailenin önemi

Aile eğitimi, ailenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim sürecidir. Aile eğitimi, aile kurumunun devamını, bireylerin sağlıklı gelişimini, toplumun uyumlu ve sorumlu üyesi olmalarını sağlamak amacıyla yapılan her tür ve seviyedeki eğitimi kapsar.

İnsan eğitiminde özellikle de çocuk ve gençlerin eğitiminde en önemli kurum ailedir. Ailenin; biyolojik, ekonomik, sevgi, koruyuculuk, toplumsallaştırma, eğitim ve boş zamanları değerlendirme gibi işlevleri vardır.

İnsanın ihtiyaçları şöyle sıralanmaktadır:

1. Fizyolojik ihtiyaçlar: Yeme, içme, uyuma gibi.
  2. Güvenlik ihtiyacı: Kişinin kendini emniyette hissetmesi; can, mal ve namus korkusunun olmaması.
  3. Yakınlık ihtiyacı: Kişinin kendisini (aile, akraba, hemşeri, millet, din vb.) bir gruba ait olduğunu hissetmesi; diğer insanlara yakın olma, sevme, sevilme ihtiyacı.
  4. Saygınlık ihtiyacı: Kişinin içinde bulunduğu toplulukta varlığının onaylanması, ona saygı duyulması ihtiyacıdır.
  5. Bilme, tanıma ihtiyacı: Kişinin öğrenmeye karşı duyduğu ihtiyaçtır.
  6. Estetik ihtiyaç: İnsanın iyi ve güzel şeylere karşı duyduğu ilgi ihtiyacıdır.
  7. Kendini gerçekleştirme: Kişinin doğuştan getirdiği potansiyelleri gerçekleştirmeye duyduğu ihtiyaçtır. Kişi bu potansiyellerini ortaya koyamazsa, kendini engellenmiş ve huzursuz hisseder.
- Bu ihtiyaçlardan ilk dördü hayatta kalma ihtiyacıdır; kişi varlığını sürdürebilmek için bunlara

---

sahip olmalıdır. Ancak bu ihtiyaçların önemli bir özelliği yoksun olduklarında insanın davranışlarını belirlemeleridir. Diğer zamanlarda neredeyse farkına bile varılmazlar.

Son üçü ise gelişim ihtiyaçlarıdır. Yani, kişinin hayatta kalmasına değil, gelişmesine yararlar. Bu yüzden, doyurulmadıkça ortaya çıkmazlar ve doyuruldukça kişinin davranışlarını yönlendirmeye başlarlar. İnsanlar, tüm ihtiyaçlarını en iyi şekilde bir ailede karşılar.

Aile, çocuğun doğuştan getirdiği güzel duyguların uyandırılması ve doğru, güzel, iyi davranışlarının kazandırılması yoluyla değerler eğitimi görevini yerine getirir. Aile bu görevlerini informal bir ortamda yerine getirir. Eğitimin mekânı her yerdir (okul, aile, toplum), fakat bütün eğitimin temeli ailededir.

Çocuğun anne babadan aldığı iki şey vardır: Sevgi ve eğitim. Sevgi; kabullenme, koruma, kollama ve sevecenlik gibi bütün olumlu duyguları içerir. Eğitim ise öğretilen her şeyi, verilen bilgileri, becerileri, yasakları, kuralları, inançları, değer yargılarını, görgü kurallarını ve insanın sosyalleşmesi için gerekli olan tüm toplumsal değerleri kapsar.

Çocuk, inançları ve sosyal hayata uyum sağlayacak ahlaki davranışları küçük yaşlarda öğrenir ve öğrenmeler kolay sökülüp atılmayacak kadar derin bir şekilde yerleşir. Günlük hayatta “huy” dediğimiz karakter vasıflarının pek çoğunun temeli çocuklukta aile vasıtasıyla atılır. Çocuk sadece insanlarla değil, yüce varlık (Yaratıcı) ve eşya ile olan ilişkilerinin esasını da burada öğrenir. Cömertlik, cimrilik, temizlik, düzenlilik, dağınıklık, çekingenlik ve sosyallik, merhamet, kıskançlık, paylaşma, fedakârlık, kin tutma, doğruluk, yalancılık gibi değer ve alışkanlıkların kazanılması hep çocuklukta eğitime bağlıdır.

Eğitimin en iyi gerçekleştirileceği yer ailedir. İnsanlar, temel inanç ve değerlerini yeni nesillere aile aracılığı ile aktarır. Birey, ilk dinî ve ahlaki bilgi ve tutumları ailesinden öğrenir. Çocuğun eğitimi her şeyden önce temel ruhi ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Bunlar sevgi, disiplin ve özgürlüktür. Bu üç ihtiyaç, birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır ve birlikte karşılanır. Bebeklikte sevgi ihtiyacı yoğundur, ileri yaşlarda ise sevgi

ihtiyacının yanında özgürlüğü sağlama ve disiplin verme gereği de ortaya çıkar.

Çocuk için ailenin önemi, sadece onun maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan kaynaklanmamaktadır. Çocuğun maddî ihtiyaçları şu veya bu şekilde karşılanabilir. Ancak aile içinde sağlanan sevgi ve güven ortamını başka yerlerde sağlamak oldukça zordur. Çocuk için özellikle anne sevgisi çok önemlidir. Anne sevgisinden mahrum kalan çocuk, diğer ihtiyaçları giderilse bile, dokunma ve sevme ihtiyacı doyurulmadığı için, psikolojik açıdan tutarsız davranışlar gösterebilir. Yetiştirme yurtlarında yapılan araştırmalar bu durumu açıkça göstermektedir. Çocuk sevgiyi ailede öğrenmektedir. Nitekim Sovyetler Birliği’nde Stalin döneminde aileyi ortadan kaldırma girişimleri istenilen sonuçlar doğurmamış, tekrar ailenin güçlendirilmesine dönülmüştür. Türkiye’de tüm sorunlarına rağmen, aile kurumunun çok güçlü olduğu söylenebilir.

Ailenin önemi, insanın hayatının ve eğitiminin dayandığı temel kurum oluşundan ileri gelmektedir. Birey ve toplum arasındaki olumlu ilişkiler aile aracılığıyla kurulabildiğinden, aile temel toplumsal bir kurumdur. Toplumlar, temel değerlerini aile aracılığı ile yeni kuşaklara aktarırlar. İçinde bulunduğumuz kültürel atmosfer bize, kişiliğimizin gelişmesi, ahlaki karakterimizin olgunlaşması imkânını sağlar.

Ailenin yani anne babanın çocuğun eğitiminde bazı görevleri vardır. Bu görevlerinin başında çocuğun maddi ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra onun sosyalleşmesi gelmektedir. Sosyalleşme, toplum içinde yaşayabilmek demektir. Bunun için toplumun değerleri ve kuralları bilinmelidir. Toplumda insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen hukukî düzenlemelerin yanında değerler de önemli bir yer tutar. O hâlde aile, çocuğuna değerleri öğretmelidir.

Eğitim denince daha çok çocuklar akla gelir. Eğitim genellikle onları ilgilendirir. Çocuğun eğitiminde en önemli kurum ailedir. Bunun yanında, yaşanılan çevre, arkadaş ilişkileri, okul hayatı ve kitle iletişim araçları çocuğun eğitiminde rol oynamaktadır. Eğer çocuk, iyi davranışlara yönlendirilmezse kötü davranışlara yönelebileceğinden çocuğun yetişmesiyle ilgilenenlere önemli görevler düşmektedir.

Buhranlarımız günahlarımızdandır

“İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde fitne ve fesat ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” (Rûm, 30/41.)

Prof. Dr. İbrahim Hilmi Karşı
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi
ihkarli@diyanet.gov.tr

Ne hazindir ki, son asırlarda, İslam dünyasında acı, gözyaşı ve kan hiç eksik olmadı. Tarihte de Moğol istilası, Endülüs yıkımı vb. durumlar yaşanmıştı. Ancak bu sefer durum farklı olmuştur. Çünkü Müslümanların içerisinde yaşadığı siyasi, ekonomik ve kültürel krizler, tedavisi zor yaralar açmıştır.

Müslüman ülkelerde son dönemlerde yaşanan etnik ve mezhep çatışmaları vicdanımızı sızlatmaya devam etmektedir. Şu sorular, bundan yüzyıl önce olduğu gibi bugün de cevabı aranan sorulardır. İslam alemi, kendi içinde yaşadığı bu kaos ve kargaşadan ne zaman kurtulacaktır? Hak-hukuk, adalet ve fazilette insanlığa rehberlik yapma sorumluluğunu ne zaman üstlenecektir?

Bugün İslam dünyası, maalesef, geçmişteki başarılarla övünmenin ötesine geçememekte; bilim, sanat ve teknolojiye çağdaş dünyanın kendine yüklediği sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Yaşantıda cihat, ilimde içtihat ruhu zayıflamıştır. Yetişen nesiller, ne yazık ki, kendi kökünden kopuk; bize yabancı dünyaların, moda akımların taklitçisi olmaya devam etmektedirler. Bizden olanı hafife alan, hariçten gelene hayranlık duyan ruh hâli, düşünce ve yaşantılara yön vermektedir.

Kendi kültür ve geleneğinden habersiz yetişen genç kuşaklar, çareyi yabancı ideoloji ve felsefi cereyanlarda aramaktadır. Toplumsal hayatın her kesiminde insanlar arasındaki bağlar zayıflamakta, ancak bağımlılıklar gittikçe artmaktadır. Yaratıcısı ile rabitası olmayan kuşaklar, kendilerini teskin edip rahatlatmak için kumar, içki, uyuşturucu vb. birçok alışkanlığın tuzağına düşmektedirler.

Ailede, sporda, işyerinde, sokakta kısaca hayatın her alanında şiddet gittikçe yaygınlaşmaktadır. Şefkat ve rahmet peygamberinin ümmeti, nasıl da şiddet ve acımasızlığın pençesine bu denli kendisini kaptırmıştır? Diğer taraftan ibadetler çoğunlukla ihmal edilmiş, ticari hayatta helal-haram bilinci zayıflamıştır. Yine edep, hayâ ve iffet duyguları yerini şeytani ve nefsanî arzulara bırakmıştır.

Toplumların ilerlemesi veya geri kalmasında sosyal, ekonomik, politik ve askeri faktörlerden, iç ve dış nedenlerden bahsetmek mümkündür. Zaten sosyoloji, tarih ve siyaset bilimi de konuyu bu yönleri ile ele alır ve değerlendirir. Ancak Kur'an açısından konuya yaklaştığımızda, bütün bunların arkasındaki temel özneye yani

Bugün sosyal ve siyasi bir kaos yaşıyorsa, şu ayetin beyanıyla bunun en temel sebebi, Müslümanlar arasında velayetin, dayanışma ve yardımlaşmanın, birlik ve beraberliğin bulunmamasıdır: “Dini inkâr edenler birbirlerine sahip çıkarlar. Eğer siz birbirinize yardımcı olmazsanız, dünyada fitne kopar, müthiş bir bozulma ve fesat ortaya çıkar.”

insan faktörüne dikkat çekildiği görülür. Onun inancı, ibadet hayatı, ahlaki değerlere bağlı olup olmaması burada belirleyici bir rol oynar. Diğer bir ifadeyle toplumların kaderi, maddi faktörlerle ilgili değil, insanın manevi duruşu ve yönelişleri ile irtibatlı olarak değerlendirilir.

Bu açıdan Kur'an'da eleştiri oklarının insanın kendisine yöneltildiği görülür. Sorumluluğun başkalarında değil, kendisinde olduğu tekrarlanır. Böylece nefsini sorgulaması, yaşadığı musibetlere ve olumsuzluklara karşı tavrı alması ondan istenir. İnsanın başına hangi kötülük gelirse, bunu kendisinden bilmesi gerektiği (Nisa, 4/79.), Allah'ın hiç kimseye asla zulüm etmeyeceği, ancak insanların kendi kendilerine zulüm edeceği belirtilir. (Yunus, 10/44.) Yine insanın tekâmül yolunda kendisini özeleştiriyeye tabi tutması övülür. Nitekim Kıyamet suresinin girişinde kusurlarından dolayı kendini kınayan nefse yemin edilir. (Kıyame, 75/2.)

Bütün bunlar, her Müslüman bireyin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Problemin kaynağını başka yerlerde değil, kendimizde aramalıyız. Nitekim şu ilahî beyan bizlere bunu hatırlatmıyor mu? “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın, kendinizi düzletin. Siz doğru yolda olursanız, yoldan sapan kimse size zarar veremez.” (Maide, 5/105.)

Yine şu ayette manevi değerler istikametinde bir değişimin yaşanması gerekliliği ortaya konur: “Gerçek şu ki, bir toplum(u meydana getiren insanlar) kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe, Allah o topluma karşı olan muamelesini değiştirmez.” (Ra'd, 13/11.) Görüldüğü gibi Allah Teala'nın bir topluluğa olan tavrı, lütuf ve ihsanı, o topluluğun fert fert kendi iç dünyasında olanı değiştirmesine bağlıdır. O bakımdan dönüşüme ve yozlaşmaya değil, ilahî buyruklar çerçevesinde özden bir değişime ihtiyacımız olduğu muhakkaktır.

Sorumluluğu, çoğunlukla yaptığımız gibi, başkalarına yüklemek, kendimizi aldatmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu bakımdan hangi konum ve seviyede bulunursa bulunsun,

her Müslüman'a görev düşmektedir. Hiçbir kimsenin kendi durumunu hafife alıp sorumluluğu başkalarına atması doğru değildir. Ferden ferda her müminin elinden geleni yerine getirmesi gerekir. Zaten insan olarak, şu ayette beyan edildiği gibi, bundan sorumlu değil miyiz?: “Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü tutar.” (Bakara, 2/286.)

Eğer Müslümanlar arasında sosyal, siyasi bir kaos varsa, fitne ve fesat yaygınlaşmışsa, bunun sebebini sadece sömürgeci emelleri olan ülkelere bağlamak doğru değildir. Aksi bir durum, sorumluluktan sıyrılmaya çalışmak ve kolaycılığa kaçmak olacaktır. Üstelik bu, şu ayette vurgulandığı gibi, beşerî sorumluluğu da göz ardı etmek anlamına gelecektir: “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde fitne ve fesat ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” (Rum, 30/41.)

Görüldüğü gibi, insanın ilahî buyrukları ciddiye almaması, bir ceza olarak gerek sosyal hayatta gerekse doğal ve ekolojik dengede fitne ve fesadın, yozlaşma ve bozulmanın ortaya çıkmasıyla yine kendisine dönmektedir. Üstelik bu yozlaşma ve fesat, sadece zulmeden, hak ve adaletten sapanlara mahsus da kalmamakta; aksine olumsuz gidişata ses çıkarmayan, ona engel olmaya çalışmayanları da kapsayacak bir hâlde gelmektedir. (Enfal, 8/25.)

Bugün sosyal ve siyasi bir kaos yaşıyorsa, şu ayetin beyanıyla bunun en temel sebebi, Müslümanlar arasında velayetin, dayanışma ve yardımlaşmanın, birlik ve beraberliğin bulunmamasıdır: “Dini inkâr edenler birbirlerine sahip çıkarlar. Eğer siz birbirinize yardımcı olmazsanız, dünyada fitne kopar, müthiş bir bozulma ve fesat ortaya çıkar.” (Enfal, 8/73.)

Müslümanların temel problemlerinden biri tefrika, diğeri cehalet, bir başkası da geri kalmışlıktır. Şu hâlde kurtuluş, tefrikaya karşı birlik ve beraberlik, cehalete karşı ilim ve irfan, geri kalmışlığa karşı da elden gelen her türlü çabanın ortaya konmasıdır.

BİR HADİS BİR YORUM

Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

BARIŞ PEYGAMBERİ

Mekke fethini gerçekleştiren Allah Rasûlü (s.a.s.), Ka'be kapısının önünde yaptığı konuşmanın sonunda Mekkelilere şu soruyu yöneltti: “Ey Kureys topluluğu! Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?” Onlar, “sadece hayır bekliyoruz, çünkü sen iyi bir kardeşsin ve iyi bir kardeş çocuğusun” dediler. Allah Rasûlü, “gidin, hepiniz serbestsiniz” buyurdu.”

(Sîretu İbn-i Hişam, 4/41.)

Bu tablo, sekiz yıl önce, hemşehrilerinin ölüm tehdidi altında, arkadaşı Hz. Ebubekir'le birlikte, mahzun bir şekilde terk ettiği ata yurduna muzafferen dönen bir peygamberin, düşmanlarına karşı gösterdiği âlicenap tavrın bir ifadesidir. Kendisine ve arkadaşlarına 13 yıl boyunca reva görülen her türlü düşmanlığa rağmen, neredeyse ansızın yakalayıp teslim aldığı bir şehir halkından, taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmayacak şekilde intikam alma imkanı varken buna başvurmayan, üstelik, engin merhametiyle, yapılanları affedip faillerini serbest bırakan Allah Rasûlü'nün bu tutumu ancak, onun bir barış peygamberi olmasıyla açıklanabilir.

Peygamber
Efendimizin hayatını adeta savaşlardan ibaretmiş gibi göstererek onu şiddet yanlısı olarak takdim etmeye çalışan art niyetli kimselere bu gerçeklerin zaman zaman hatırlatılması ve Allah Rasûlü'nün, “sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez,” buyuran Cenabı Hakk'ın emrini titizlikle yerine getiren bir barış peygamberi olduğunun anlatılması gerekmektedir.

Sadece Mekke'nin fethi sürecini dikkatlice izlemek bile, Hz. Peygamber'in hayatı boyunca takip ettiği barışçı tutumunu, başka hiçbir örneğe ihtiyaç hissettirmeyecek şekilde gözler önüne serecektir. Bilindiği gibi Allah Rasûlü, Mekke üzerine yürüme niyetini son ana kadar gizli tutmuş, eşleri dahil, en yakın arkadaşlarına bile bu fikrini açmamıştı. Allah'tan dileği de, beldelerine varıncaya kadar Kureys'in, bu işten haberinin olmamasıydı. (Sîretu İbn Hişam, 4/29.) Onun için, bu gizliliği ihlal eden her girişime engel olmuş, örneğin, bazı işaretlerden hareketle böyle bir seferin olabileceğini tahmin eden ve Mekke'deki akrabalarını korumak isteyen sahabe Hâtıb b. Ebû Beltea'nın bir kadın aracılığıyla mektup gönderme teşebbüsüne mani olmuştu. Keşif birlikleri göndererek casusluk faaliyetlerini engelle-

mişti. Mekke yakınlarındaki Merruzzahran'da konaklayan on bin civarındaki askerinin her birine ateş yaktırarak, muazzam bir ordu karşısında olduklarını düşünüp morali bozulacak düşmanın karşı koyma ihtimalini zayıflatmak istemişti.

İşte bütün bu tedbirler, Allah Rasulü'nün, kan dökülmesini önlemek amacıyla yönelikti. Çünkü, onun, Mekke üzerine yapacağı seferi önceden duyurması ve hazırlıklarını aleni olarak yapması halinde, Kureys'in gerekli tedbirleri alıp İslam ordusuna şiddetle karşı koyarak iki taraftan da pek çok can kaybı ve yaralanmaya yol açması kuvvetle muhtemeldi. Halbuki Mekke fethinin gerçekleştiği hicretin 8. yılında Müslümanlar daha önce hiç olmadıkları kadar güçlü idiler. Dolayısıyla, Hz. Peygamberin, Hudeybiye anlaşmasını ihlal eden Mekkeli müşrikler üzerine, bu haklı gerekçeyle savaş ilan edip büyük bir ordu ile alenen gitmesi de mümkündü. Ancak, onun amacı intikam almak, toprak işgal etmek veya ganimet kazanmak değildi. Bu yüzden Ensar'ın bayraktarı Sa'd b. Ubâde'nin, Ebû Süfyan'ın önünden geçerken söylediği, "Bugün büyük savaş gündür, bugün Kabe'de kan dökmek helal kılınmıştır" sözüne karşılık, "Sa'd yalan söylemiştir. Bugün Allah'ın Kabe'yi yücelteceği gündür," buyurmuştu. (Buhari, Megazi, 49.) O, bu sefere çıkarken ata yurduna dönüp yerleşmek gibi bir niyet de taşııyordu. Aslında çok doğal olan böyle bir arzunun gerçekleşmesinden endişe eden Medinelileri, "asla! Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim. Allah'a ve size hicret ettim. Hayatım da ölümüm de sizinledir" diyerek rahatlatmıştı. (Müslim, Cihad, 31.)

Allah Rasulü Mekke'ye, asırlarca İslam'ın kutsal mabedi olan Kabe'yi putlardan temizlemek, Hicaz'ın kalbi olan bu şehri İslam'a kazandırmak için gitmişti. Onun hedefi, Mekke'yi fethetmekle birlikte insanların gönüllerini de fethetmekti. Nitekim kan dökmeye izin vererek, evlerinde kalan, Mescid-i Haram'a veya Ebu Süfyan'ın evine sığınan herkesin güven içinde olduğunu söyleyerek, endişe içinde bekleyen Mekkelilere "hepiniz serbestsiniz" müjdesini vererek ve nihayet genel af ilan ede-

rek onların gönüllerini fethetmeyi de başarmıştı. İşte bu sayede Kur'an-ı Kerim'in, "Allah'ın yardım ve zaferi geldiği ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfret dile, çünkü O tövbeleri çok kabul edendir," (Nasr, 1-3.) şeklinde tasvir ettiği olay gerçekleşti. İnsanlar bölük bölük İslam'a girdiler. Bunlar içinde Kureys'in lideri Ebu Süfyan, Hz. Hamza'yı öldürten karısı Hind ve Ebu Cehil'in oğlu İkrime de vardı. Peygamber Efendimiz, geçmişte yaşanan acı olayları hatırlatıp onları utandırmadı. Kendi mahcubiyet ve pişmanlıklarını yeterli görerek onları affetti.

Mekke'nin fethi münasebetiyle hatırlanması gereken bir husus da yirmi üç yıllık peygamberliği döneminde Allah Rasulü'nün yaptığı savaşların hemen tamamının savunma amaçlı olduğu gerçeğidir. Nitekim Müslümanların düşmanla ilk önemli karşılaşmaları olan Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Mekkeli müşriklerin kilometrelerce yol kat ederek Müslümanlara saldırmalarıyla gerçekleşmiştir. Diğer bazı gazvelerin arkasında da tehdit ve tehlikeleri bertaraf etmek amacı bulunmaktadır. Tamamen Hz. Peygamberin inisiyatifiyle gerçekleşen Mekke fethinin ise adeta bir barış hareketi stratejisiyle planlandığı aşikardır. Bu durumu dikkate alan bazı araştırmacılar, Hz. Peygamber'in savaşlarını, dünya harp tarihinin en az kan dökülen savaşları olarak değerlendirmişlerdir. Yapılan bir hesaba göre, bazı baskınlar hariç, bu savaşlarda Müslümanların verdiği toplam şehit sayısı 138, düşman tarafın verdiği ölü sayısı ise, Benî Kurayza olayı hariç, toplam 216'dır. (M. Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, 12-13.) Peygamber Efendimizin hayatını adeta savaşlardan ibaretmiş gibi göstererek onu şiddet yanlısı olarak takdim etmeye çalışan art niyetli kimselere bu gerçeklerin zaman zaman hatırlatılması ve Allah Rasulü'nün, "sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez," (Bakara, 190.) buyuran Cenabı Hakk'ın emrini titizlikle yerine getiren bir barış peygamberi olduğunun anlatılması gerekmektedir.

Kutsal topraklarda...

Herkeste tatlı bir heyecan var. Uzun ama yorucu olmayan bir yolculuğa çıkıyoruz. Şair Nabi gibi edepsizlikten sakınarak çıkıyoruz kutsal yolculuğa. Ayaklarımız titriyor, kalbimiz titriyor!

Medine havaalanına indiğimizde duygular yoğun, geldik mi Allahım Rasul-i Zîşan Efendimiz'in ayak bastığı topraklara? Hemen bizi karşılamaya gelen ekibimizle otellerimize geçip eşyalarımızı bırakıyoruz. Sanki Efendimiz mescitte bizi karşılayacakmış gibi duramıyoruz koşuyoruz cennet bahçesine, sahabenin, Hz. Ebubekir'lerin ayak bastığı, Cibril-i Emin'in Kelamullah'ı indirdiği yerdeyiz, sanki bir adım geri gitsek o tablolar canlanacak gibi.

Mescitte hanımlara ayrılan bölüme geçiyoruz, her millet kendilerine ayrılan yerde birazdan Efendimiz'e kavuşacak olmanın sabırsızlığı içinde beklemekte.

Soruyoruz yeni gelen var mı? Mescitte açıktan irşat yasak olduğu için umrecilerimizin arasına oturup halka oluyoruz. Biz Türkiye'den umre fetva irşat ekibiyiz, mescidin tarihçesini, ziyaret adabını, ravzayı anlatıyoruz, biraz da yalnız olmadıklarımızı hissettiriyoruz. Daha sonra Suud görevlileri sırayla açılan ahşap paravanlardan millet millet içeri alıyorlar bizi. Ali Ulvi Kurucu Hocamız'ın duygularını biz de yaşıyoruz içeri girerken:

Derd-i mendim ya Rasulallah deva ol derdime
Dest-i gir ol ya Rasulallah bu asi mücrime
Sen şefaât kâni varken yalvarayım ben kime
Ben Rasul-i Kibriyanın bülbül-ü nalânıyım
Mücrimim gerçî cemali Mustafa hayranıyım...

Umrecilerimizle salavatlar ve dualarla Efendimiz'e bir adım daha yaklaşmanın sevinciyle yürüyoruz. Ravzadaki görev arkadaşım Feyza ile bize gösterilen yerde biraz daha beklememiz gerekiyor, diğer milletlerde sabırsızlık emareleri varken bizim umrecilerimiz Efendimizin yanında kalmak adına buna razı. Ona yakın dua etme imkânı elde etmenin verdiği haz var yüreklerde. Boynumuzdaki görevli kartını gören bir hacı ablamız, "Kızım, kaç gündür geliyorum, ravzada namaz kılmadım. Bir yardımcı olur musun!" tamam hacı ablam ne demek derken diğer taraftan bir başka hacı ablam, "Kızım memleketten dualar var, hatimler var." oturuyoruz aralarına gözyaşlarıyla duaları, selamları gönderiyoruz tüm ölmüşlerimize ve memleketimize... Duygular dorukta tabii, sonra onları özel dualarıyla başbaşa bırakıyoruz, hepsinin elinde Başkanlığımızın verdiği kitaplar var. Hasta, sakat ve hamile olanları acil kapısından alıp ziyaret ettiriyoruz.

Ve son aşamaya geçiyoruz Efendimiz'in evi ile yani şu anki ravzası ile minberi arasına, cennet bahçesine. Burası diğer yerlerden rahat seçilsin diye yeşil halı ile kaplanmış. Sanki Efendimiz'le sıfır noktasındayız. Bir coşku ki yüzlerden anlaşılmakta, salavat, dua sesleri dorukta. Yine bir köşede o kadar içten dua eden bir hacı ablamız var ki gidip bize de dua eder misin demek geliyor içimizden ama duasını bölmek istemiyoruz, merak da ediyoruz neydi ona bu kadar içten dua ettiren ama soramadan ayrılıyorz...

Efendimiz'in ravzası, hanımların girişine göre solda kalıyor, bura tövbe sütunu, şura Hz. Aişe, şurası da mihrap... hızlı hızlı anlatıyoruz sanki Efendimiz karşı-mızdaymış gibi.

Hanımların mes-citten çıkışı daha önceleri nisa kapısından yapıldığından tahliye daha kolay olmaktadır, şimdi ise çıkış için hacılar mescide yönlendirilmekte, bu da ziyaret için hacılarımızın tekrar tekrar ravzaya girişi demek olduğundan kalabalık hiç azalmamakta. Fakat bu izdiham kimseyi yıldırıyor.

Umrecilerimizi halka arasına alıp iki rekât namaz kılıp çıkmalarına yardımcı oluyoruz, namazını kılan kendini en bahtiyar insanlardan sayıyor, dua ede ede çıkışa doğru yol alıyor. Son umrecimiz namaz kılana kadar ravzadayız, Efendimiz'in huzurunda hizmet eden Ebu Hureyre gibi, bekçisi gibi hiss ediyoruz kendimizi... Biz de namazlarımızı eda edip arkadan gelecek milletler de kılabilsin diye çıkışa doğru yaşlı gözlerle yol alıyoruz.

Ve biraz önce dua dua Mevla'ya yalvaran hacı ablamla karşılaşıyoruz, hemen soruyoruz 'hacım neydi bu kadar içten duanın sırrı', hemen anlatmaya başlıyor: Hocam burada Peygamberin mucizesini yaşadım ben. Benim kalbinden rahatsız bir kızım vardı. Yaşamaz dediler yaşadı, evlenemez dediler evlendi, çocuğu olmaz dediler oldu. Ama çocuğun bir tarafı tutmuyordu, ben buraya gelirken kısmi felçli idi, onu memlekette bıraktım. Ama mukaddes topraklarda bir medet, bir

şifa umuduyla siyah, beyaz kime rastladıysam dua istedim. Efendimiz hürmetine şifa Allahım, dedim. Bu güne kadar ravzaya torunumun şifaya kavuşması için gelmişim ama bugün memleketten haber geldi ki bebekte inanılmaz iyileşme gözlenmiş, kısmi felç kalkmış, Hocam. Gözyaşlarıyla dinledik hacı ablamızı ve bir kere daha şahit olduk Peygamberin ümmetinin sıkıntıya düşmesi ona çok ağır gelir fermanına... Hemen hemen tüm umrecilerimizin buna benzer

hikâyeleri vardı, sıkıntılarının ferahlığa dönmesi için duaya devam etmekteydiler, burası duanın merkeziydi çünkü...

Tabii sayılı günler geçip dönüş vakti geldiğinde bir hüznün kaplıyor içimizi. Sanki yıllardır oralardaymış gibi, bir parçamız orada kalmış gibi... Efendimiz'in hicret ederken Mekke'ye tekrar döneceğim demesi gibi tekrar buluşmak üzere Medine'm, diyoruz. Efendimiz'in huzurunda hizmet şerefine nail olmanın, verilen vazifeyi en iyi şekilde yapıp, umrecilerimizin dualarını almanın hazzını yaşıyor, Mevla'nın herkese bu duyguları yaşatması ümidiyle dönüyoruz memleketimize. Ve Yaman Dede'nin şu mısraları gönüllerimize tercümanlık ediyor:

Gül açmaz çağlayan akmaz, ilahi nurun olmazsa,
Söner alem, nefes kalmaz, felek manzurun olmazsa
Firak ağlar visal ağlar, ezel mesturun olmazsa
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasulallah...

Hasan Şakir Sancaktar

Bilgisine ve kendisine güvenen, fetvalarına itimat edilen, sözü tok, şahsiyet olarak ise dik duran bir kişilikti. Biz ona şahidiz.

Diyamet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğinden emekli Hasan Şakir Sancaktar hocamızı 20 Eylül 2012 Perşembe günü kaybettik ve hayırlı “cuma” günü onu toprağa tevdi eyledik. Ruhu şad olsun.

İnsanlar fani vücutlarıyla değil; sadaka-i cariyeye hükmündeki salih amelleriyle yaşarlar. Hocamız kendisini ebediyen yaşatacak çok sayıda kalıcı hatıralarla aramızdan ayrıldı. Duamız, Cenab-ı Hakk'ın vasi rahmeti ile buluşmasıdır.

Kendisini Ankara Müftüsü iken yakından tanımıştım. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı idim ve tereddüt ettiğimiz dinî meseleler konusunda sürekli danıştığım bir kişi idi. Diyanet'in üst kademeleri, dahası “Din İşleri Yüksek Kurulu” üyeleri-miz için de öyle idi.

Kulun kula şehadeti caiz ise, cenazesinde bulunamadığım hocamızı bizzat yaşadığım çok sayıda örnekler arasından iki hatıramı -helâllik

babında- paylaşmak istiyorum:

1980'li yıllardı. Diyanet İşleri Başkanımız hac dolayısıyla Hicaz'da bulunduğu için kendilerine vekâlet ediyordum. Bir gün odama giyimli-kuşamlı bir zat geldi. Ankara 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi Reisi imiş. Hukuk Fakültesi son sınıfında okuyan kızı, aynı sınıftan bir erkek arkadaş ile anlaşmış ve konuyu ailesine açarak nişanlanmak istediğini söylemiş. Çocukların ısrarı üzerine ise nişan yüzükleri takılmış.

Hâkim Bey'in yaşlı annesi, nikâh kıyılmadan kız torununun nişanlısıyla gezip-tozmasına rıza göstermeyince, düğünü ileride yapmak üzere bir de “dinî nikâh” kıymışlar. Gel-gör, nişanlıların anlaşması uzun sürmemiş ve nişanlı kızımız babasının kapısına dayanarak, nişanın bozulması konusunda ısrar göstermiş. Zira dinî nikâhlı nişanlısının köyde oturan ailesiyle ilk görüşmesinde, bu aileye karışamayacağını kesin kararına varmış.

Az rastlanan bir durum. Resmî nikâh olmadan dinî nikâh kıymanın Türk Ceza Kanunu'nda yasak olması bir yana, hukukçu damat adayımız, nişanlısını cezalandırmak üzere "Talak hakkımı vermem!" diye ısrar gösteriyormuş. Tarafları ikna edemeyen Hâkim Bey'in içine düştüğü sıkıntıyı lütfen düşününüz.

Kendisini "Din İşleri Yüksek Kurulu" üyeleri ile görüştürmek istedim. Meğer Hâkim Bey oradan geliyormuş

zaten. Aklıma Ankara Müftümüz Hasan Şakir Sancaktar geldi ve kendisini telefonla arayarak, konuyu anlattım. Bana kızın ayrılma isteğinin sebebini sordu. Gerekçeyi duyunca ise, Hâkim Bey'in kendisine uğramasını söyledi.

Mesele halledilmişti. Meğer nikâhtan sonra ve zifaktan önce taraflar arasında "Küfüv/denklik" bulunmadığı ortaya çıkarsa, fıkhî hükümlerine göre -erkeğin rızası olmasa da- hanımın isteği üzerine "Kadî" tarafları boşayabilirmiş.

Hocamızın fıkhîtaki bu mümeyyiz vasfını ilk defa işte böylece anlamıştım. Bilahare başka sıkıntılarımızı da giderdi. Bunlardan biri "Toplu vekâletle kurban kesimi" idi.

Bu konudaki hatıram da şöyle:

1980'lerin sonu ve "Kurban Bayramı"na yakın günler. Bulgaristan'da isim ve kimlik değiştirmeye zorlanan soydaşlarımız "Utaç Treni" adını taktığımız trenlerle katar-katar Türkiye'ye akıyorlar. Başbakanlık, Diyanet'le istişare etmeden, bir basın toplantısı ile hal-

kımızı soydaşlarımız için "Kurban bağışı"na davet ediyor. Televizyon, Başbakanlığın bu davetini belli aralıklarla biteviye ilan ediyor ve kesimin dinî kurallara uygunluğunun sağlanması için Diyanet İşleri Başkanlığı'nı görevlendiriyor. Halk seferber olmuş, on binlerce kurban bağışı haberleri geliyor.

Diyanet olarak, "Toplu vekâletle kurban" kesimi konusunda tereddüde düştük. Başkanımız Tayyar

Altıkulaç ve Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanımız İrfan Yücel hac dolayısıyla yurtdışındalar ve makamları geçici vekillerin omuzlarında. Vekâlet verenlerin tek-tek isimleri anılmadan vekâletle topluca kesim caiz mi? Fıkıhta yeri olmayan bir dinî uygulama ile Diyanet'in amme önünde zor duruma düşmesi söz konusu...

Bu konudaki tereddütlerimizi de zamanın Ankara Müftüsü Hasan Şakir Sancaktar Hocamız'ın giderdiğini bugün gibi hatırlıyorum.

Merhum hocamız, bu birikimi sebebiyle bilahare Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine getirilmişti.

Bilgisine ve kendisine güvenen, fetvalarına itimat edilen, sözü tok, şahsiyet olarak ise dik duran bir kişilikti. Biz ona şahidiz. Eminiz ki, "Kıramen Kâtibin" melekleri de ona şahittir. Allah'ın rahmeti onunla olsun...

Güle-güle koca dev adam!...

“Allah güzeldir, güzelliği sever”

hadisinin cami mimarisine estetik katkısı

Türk-İslam mimarisinde dinî mimariye ait eserlerin en başta geleni camidir. Türk toplumlarında şehir genellikle cami merkezli olarak inşa edilir ve caminin etrafından doğru dalga dalga yayılır ve gelişir.

Cami, güzel yazının (hüsnühat) çok kullanıldığı bir yapı çeşidi oluşunun yanında, aynı zamanda tezhip, çini, ahşap işçiliği vb. diğer sanat dallarının da toplu olarak uygulandığı bir mimari eser türüdür. Camilerde kapı üstleri ve çevresi, pencere söveleri (kasaları) ve alınlıkları, ahşap kapı ve pencere kanatları, mihrap ve minber çevresi, mahfiller, vaaz kürsüsü, sütun başlıkları, iç kubbeler güzel yazının en çok kullanıldığı yerlerdir. Bu anlamda camiler, en güzel yazıların sergilendiği halka açık en geniş mekânlar olarak öne çıkar.

Cami süslemelerinde en sık rastlanan metin türlerinin başında ayetler ve hadisler gelir. Bunların yanı sıra, önemli şahsiyetlere ait sözlerin, şiirlerin ve gazellerin de yazıldığı görülmektedir. En sık yazılan metinler şunlardır:

Ayetler

Her dönemde cami mimarisinde en çok nakşedilen metin türü şüphesiz Kur'an-ı Kerim ayetleri olmuştur. Öyle ki, bir mimari yapının neredeyse bütün parçalarının ayetlerle süslediği örnekler vardır. En küçük dinî yapının giriş kapısı üzerinde bile Kur'an'dan bir ayet yazılması, o mekânın ilahî kelimelerle şereflendirilmesi anlamına geldiği

gibi aynı zamanda Allah kelamına verilen değeri de gösterir. Diğer yandan nakşedilen ayetler vasıtasıyla gelen ziyaretçilere mesajlar verilme-ye çalışılmış ve bu yolla o mimari yapının bir anlamda bereket ve hayat bulması sağlanmıştır.

Hadisler

Kur'an-ı Kerim ayetlerinden sonra en çok yazılan metin türü Hz. Peygamber'e ait sözlerdir. Türk-İslam mimarisinde hadis kullanım geleneğinin kökeni bir hayli eskilere dayanmaktadır. Ancak bunun tam olarak başlangıç tarihini tespit etme imkânına sahip değiliz. Günümüze kadar gelebilenler arasında ise Anadolu Selçuklu dönemine ait eserler ön plandadır. Bu yapıların hepsi; kimi inşa kitabeleri bünyesinde, kimi ahşap kapı ve pencere kanatlarında, kimi de minberinde, mihrabında, sütun başlıklarında ve muhtelif yerlerinde, silinmeyen damga gibi hadis metinlerinin işlendiği mimari eserlerdir. 14. ve 15. yüzyıllara ait olan bu eserlerin bir kısmı Anadolu Beylikleri devrine, bir kısmı da Osmanlı Devleti dönemine ait bulunmaktadır. Divriği Kale Camii'nin (576/1180) Sivas Müzesi'ndeki ahşap kapı kanatları, şu an itibarıyla elimizdeki hadis yazılmış en eski vesika durumundadır.

Özellikle Bursa Yeşil Cami, Yeşil Türbe, Edirne ve Amasya Sultan II. Beyazıt Camileri, Topkapı Sarayı'na Fatih Medreseleri'nden getirilen ahşap kapılar, Afyon Gedik Ahmet Paşa Camii pencere

kapakları, Edirne Üç Şerefeli Cami, Edirne Eski Cami, Amasya Beyazıt Paşa Camii gibi yapılar hadis metinlerinin yoğun bir şekilde kullanılmasıyla dikkat çekmektedir.

Denilebilir ki, hadisler mimari eserlere sadece ruhunu vermemiş, aynı zamanda onların dış görünüşünü de tezyin etmiştir.

Büyüklerin sözleri (kelam-ı kibar)

Mimari eserlere metin seçiminde, pek çok meşhur ismin sözleri bulunmakla birlikte, daha çok İslam'ın dördüncü halifesi, Hz. Peygamber'in damadı ve sahabenin ileri gelenlerinden biri olan Hz. Ali'nin (v. 40/660) sözleri ön plana çıkarılmıştır. Onun yanı sıra diğer İslam büyüklerinden hatta bazen de geçmiş peygamberlerden bazılarının ait sözlerin yazıldığı da olmuştur. Hz. Ali'nin sözü olarak nakledilen bazı vecizeler şöyledir:

"Kendini bilen Rabbini bilir."

"Bana bir harf öğretenin kölesi olurum."

"İnsanın şerefi ilim ve edep ile, mal ve nesep ile değildir."

"İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar."

"Ahiretin sevabı dünyanın nimetinden hayırlıdır."

"Malın en temizini, kendisiyle ahireti satın aldığı maldır."

"Selametten daha güzel bir elbise yoktur."

"İlim peşinde koşanı cennet istekle bekler; masiyet (günah) peşinde koşanı ise cehennem hararetle bekler."

Camilerde en çok yazılan hadisler

Camiler Müslümanların toplanma mahalli olduğundan, hâliyle oralar toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren pek çok konudaki hadislerin nazarlara sunulduğu geniş mekânlar olmuştur. Camilerde yazılan hadislerin konularının genellikle mescit yapmaya teşvik, namazın dinin direği olduğunu hatırlatma, dinin nasihat/samimiyet anlamına gelmesi, ikramda bulunarak ve açları doyurarak insanlara faydalı olmak ve merhamet duygularını geliştirmek, Allah'tan dünya ve ahirette iyilik ve hayır kapılarının açılmasını istemek gibi, çok çeşitli olduğunu söyleyebiliriz. Böylelikle, hemen hemen her konuda insanları peygamber kelamıyla aydınlatma yoluna

gidilmiştir. Camilerimizde en fazla yazılan bazı hadisler şunlardır:

"Bütün övgüler her türlü noksandan münezzeh (uzak) olan Allah'adır, Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en yücedir, güç ve kuvvet ancak yüce ve azamet sahibi Allah'ındır."

"Kuşkusuz Allah güzeldir, güzeli sever."

"Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğrendir."

"Benim şefaetim ümmetimin büyük günah sahiplerinedir."

"Dua ibadetin ta kendisidir."

"Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver, bizi ateşin azabından koru!"

"Allahım! Fayda vermeyen bir ilimden, korkmayan bir kalpten, karşılık bulmayan bir duadan ve doymayan bir nefisten sana sığınırım!"

"Ya Rabbi, Senin öfkenden yine sana sığınırım!"

"Allahım! Günahlarımı affet ve benim için lütuf kapılarını aç!"

"Allahım! Seni zikretmede, sana şükretmede ve güzel ibadet etmede bana yardım et."

"Ey Allahım! Benim bütün hatalarımı ve günahlarımı bağışla!"

"Allahım! Sen benim dünya ve ahirette velimsin; beni Müslüman olarak öldür ve beni salih kulların arasına kat. Allahım! Senden kazadan (ilahî

takdirden) sonra rızanı, ölümden sonra hayatın serinliğini (hoşluğunu), senin güzel yüzüne bakmayı ve sana kavuşma ihtiyacımı istiyorum."

"Ey kalpleri evirip çeviren! Kalplerimizi dinin üzere sabit eyle."

"Ey kalpler üzerinde tek tasarruf sahibi! Kalplerimize sana itaat yönünde tasarruf eyle."

"Allahım! Senden dünyada ve ahirette af ve afiyet istiyorum."

"İlim talep etmek, kadın erkek her Müslümana farzdır."

"Kim ilim öğrenmek için bir yola girse, Allah onun vesilesiyle o kişinin cennete giden yolunu kolaylaştırır."

"Âlimler peygamberlerin vârisleridir."

"Yerlerin Allah Teala'ya en sevimlisi mescitlerdir."

"Kim Allah (rızası) için bir mescit inşa ederse, Allah da onun için cennette bir ev inşa eder."

"Ameller ancak niyetlere göredir."

"Allah'ın farzlarını eda et ki, (Allah'a) itaatkâr biri olmuş olasın."

"Namaz dinin direğidir."

"Hikmetin başı Allah korkusudur."

"İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olandır."

"Din samimiyettir."

"Sizden kim bir münker (kötü bir şey) görürse, onu eliyle düzelsin, gücü yetmezse dili ile ona da gücü yetmezse kalbiyle... İşte bu, imanın en basit davranışıdır."

"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da rahmet etmez."

"Kim bir kardeşinin ihtiyacını karşılasa, Allah da onun ihtiyacını karşılar."

"Hangi mümin aç bir mümine yemek yedirse, Allah da kıyamet günü ona cennet ürünlerinden yedirir. Hangi mümin susuz bir mümine su içirirse, Allah da kıyamet günü ona lezzetli cennet içeceklerinden içirir. Hangi mümin bir çıplığa elbise giydirirse, Allah da ona cennet elbiselelerinden giydirir."

Aliya İzzetbegoviç'in düşünce dünyasında güzellik ve hikmet

19 Ekim 2003'te dünyadan ayrılan Aliya İzzetbegoviç, "Doğu Batı Arasında İslam"ın bir yerinde şaire ilişkin bir tanımı aktarır: "Şair, gaybı gören ve eski zaman törenlerinin anahtarlarını keşfeden kişidir." Bu tanım, aynı zamanda kendisini de ifade eder.

Biz, son Bilge-Kral'ın güzellik ve hikmete ilişkin düşüncelerini daha çok, kitabından izliyoruz. Gerçi o, modern zamanların 'kral'larından değildi. Âlemin Hükümdarı'nda anlatıldığı üzere, 'gökte durum nasılsa yerde de öyle olmalıdır'a inanan, Avrupa merkezli dünya tasavvurunu sorgulayan, Hz. Mevlana'nın pergel metaforundaki gibi, bir boyutuyla İlahi Hikmet'e bağlı, diğer yanıyla kendi ülkesinin ve dünyanın sorunlarını yorumlamaya ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışan, adalet ilkesine sınıksız bağlı, cihanşümul bir öğretinin hakikatiyle donanmış bir bilge idi.

Guenon'dan öğrendiğimize göre, 'kral', klasik Arapça'da "ed-dünya" olarak ifade edilen, üzerinde yaşadığımız ve Kutsal Kitap'ta, 'esfel-i safilin (aşağıların en aşağısı)' olarak nitelenen arzda; "el-alem", denilen yüce âlemlerin gölgesi, temsilcisi ve hakikatlerinin tecellisidir. Bilge Kral, ed-dünya'da, el-alem'in ilkelerinin takipçisidir. İzzetbegoviç, böylesi kralların sonuncusu idi. Bir şeyi yerli yerine koymak olan ada-

let ilkesi gereğince, İzzetbegoviç, modern dünyanın sorunlarına, bilgelik geleneğinin birikimi içinden yorum ve çözüm önerileri getirmeye çalışmıştı. Onun düşünce dünyamıza kattığı en değerli şey, öncelikle, 'Avrupa merkezli' dünya fikrini sarsması, dünyaya, yaşama ve düşünce dünyamızın sorunlarına farklı bir dünyanın içinden bakmasıydı. Bu bakışta, kuşkusuz, bir güzellik ve hikmet alanı olarak sanatın yeri önemliydi.

Doğu Batı Arasında İslam'dan öğrendiğimize göre, özelde şiir, genelde sanat, 'anlatılmanın anlatılmazlığını anlatmak'tır. Bu tanım, sanatın modern zamanlarda uğradığı bozulma ve çürümeyi de temellendirir. Artık -kural bozmayan istisnaları dışında- modern sanatçı, Eşrefoğlu Rumi'nin dediği gibi, 'kendi derdin

söyleyen/gayrı hikâyet etmeyen' değil, bir tür estetik yöneticilik performansı sergileyen kişidir. İzzetbegoviç, bize, sanatın, özellikle geleneksel sanatın doğasını ve modern zamanlarda yaşadığı olumsuz değişimi vukufiyetle anlatır...

İrfani gelenekte Efendimiz için 'berzah' tabiri de kullanılır. Gayb âlemleriyle görünen âlem arasında bir geçit, bir köprü anlamına gelen bu kelime, bize, hakiki sanatın, öteyi beriye yakınlaştıran ve perdeleri aralayan işlevini ima eder.

Hakikatle aramızdaki engelleri ortadan kaldıran geleneksel sanatçı, İzzetbegoviç'in dediği gibi, gerçekte bir 'uyarı'da bulunmakta, hatırlatma ödevini yerine getirmektedir: Tabiat âleminde bambaşka bir âlemin (şeylerin bambaşka bir düzeninin) mevcudiyeti her dinin, her sanatın esas kaziyesidir. Yalnız tek bir âlem olsa sanat imkânsız olurdu. Gerçekten her sanat eseri, ona ait olmadığımız, içinden neş'et etmediğimiz, içine "atıldığımız" bir dünya hakkında bir haber, bir intiba mahiyetindedir. Sanat, "vatan hasreti" veya "hatırlama"dır.

İzzetbegoviç'e göre, sanat, 'şiiir insan hakkında bilgi'dir.

Sanat, insanı kişisel doğasının sınırlarından kurtarıp, hakiki olanla yüz yüze getirmelidir.

İlimle sanatı kıyaslarken şöyle der : 'İlmin keşf ettiği uzak bir yıldızın ışığı, bundan evvel de vardı. Sanatın bizi ânîden aydınlatan ışığı ise, sanatın kendisi tarafından o anda yaratılmış oluyor. Sanat olmadan o ışık aslâ meydana gelemez. İlim, mevcut olanla uğraşmaktadır; sanat, vücuda gelmenin kendisidir.'

Vücut kelimesi, sanatın varlığa ilişkin sorması ve mevcut olandan bizi vücut'a taşınmasıyla da ilgilidir. Mevcutla fazlasıyla ilgilenen, zamana karşı dayanıksız, popülist ve geçici bir dile sahip 'sanatkar'lar, varlık'a ilişkin soru sormazlar. Oysa 'sanat eseri, kâinattaki düzeni, onu araştırmadan, yansıtmalıdır. Bu, bir şairimizin ifadesiyle, 'kedi için mırıltı neyse şair için de şiiir odur' belirlemesini hatırlatmaktadır. Şiiir insanın doğal sesidir. İzzetbegoviç bunu şöyle ifade eder : "Şiiir ne fonksiyonel ne de menfaatle alakalıdır. Ve ne de Mayakovski'nin iddia ettiği gibi 'sosyal bir mesajı' vardır. Fransız ressamı Dubuffet sevilen bu yanlış anlayışı, tabirlerini seçmede pek de titiz davranmaksızın şöyle yıkıyor: 'Özünde sanat nahoş, faydasız, antisosyal, tehlikelidir. Böyle değilse yalandır, mankendir.' Ne kadar derin ve kompleks olursa olsun ilim, lisanın yetersizliğini hiçbir zaman hissetmemiştir. Sanat ise bilakis dahili, manevi bu temayülü yüzünden daima başka türlü, 'lisan üstü' vasıtaları aramıştır. Lisanın kendisi 'beynin eli'dir, beyin ise bedenî varlığımızın; faniliğimizin bir parçasıdır. İnsanî tecrübenin devamının vasıtası olan yazı ile birleşen söz, ilmin en güçlü cihazı olmuştur. Çünkü yazı lisana, lisan ise düşünceye uygundur. Her üçü de zekâ kalıbına göre yaratılmış ve aynı zamanda ruhun bir hareketini ifade için tamamen elverişsiz, bunu yapmaktan hemen hemen acizdir." Bir üst dil olarak sükût ve hakikatin sonsuz görünümelerini ima eden 'mecaz', sanatan, İzzetbegoviç'in ifadesiyle 'lisan üstü' olana ilişkindir. Wittgenstein'in, 'konuşulamayan hakkında susmalı' ve 'dil düşüncüyü İzzetbegoviç, din ile sanat arasındaki temas noktalarını tartışırken, bir yerde, 'dinî gerçek yoksa sanat gerçeği de yoktur' der ki, bu, 'sema ile arzin' topyekün ağırlığına/baskısına insanın cevabını ancak sanat yoluyla verebilmesini de içerir.

örter' belirlemesi bize, sanatın, dil'in içinde ve ötesinde başka dillerin varlığına dair bir imkân olduğunu söylemektedir. Mazmunları güçlükle çözülen büyük şair İbn Farid ve batın ilmini inkâr eden softalara karşı yüksek bir dil oyunu yaparak anlamı gizleyen ve onları sırlardan mahrum eden Ömer Hayyam, bu zeminde söz edilmesi gereken iki önemli şairdir.

İzzetbegoviç tam da burada, şu alıntılarını yapar:

"Şiir, ruhun, haddizatında ifade edilemeyen hakikatle ve onun kaynağı olan Tanrı ile olan temasının meyvesidir."

"Her şiir, kendi saf şiirsel mahiyetini 'saf şiir sanatı' dediğimiz esrarengiz bir hakikatin mevcudiyetine, radyasyonuna ve birleştirici tesirine borçludur."

"Şiir sanatı, kozmik muammayı içinde taşıyan hayatımızın kendi kendine sormakta olduğu o müthiş sırdan vasıtasız haberdar olma olarak kendini göstermektedir."

Varlık, her an farklı bir 'maske' ile kendini dışa vurmakta, farklı bir vechesiyle belirlemekte, tecelli kesintisiz olmakta ve tekrarlanmamaktadır.

Tecelli, cilve ile kökteştir ve sözlük anlamı itibarıyla, 'gelinin gerdek gecesi duvağını açması' demektir.

Dil, düşüncenin örtüsü olduğu kadar, düşünce ile aramızdaki perdelerin aralanması, yani Varlık'ın cilvelenmesidir de. Bu anlamda, temsili sanatlar da doğrudan dünyanın imajıdır denilebilir.

İzzetbegoviç, din ile sanat arasındaki temas noktalarını tartışırken, bir yerde, 'dinî gerçek yoksa sanat gerçeği de yoktur' der ki, bu, 'sema ile arzın' topyekün ağırlığına/baskısına insanın cevabını ancak sanat yoluyla verebilmesini de içerir.

Temsil, mesel, misil, misl, temessül, mümessil vb. kelimeler, sırrın bir görünümünü, benzerini, örneğini ifade ederler. Bu anlamda mesela tiyatro ve teknolojik bir sanat olarak sinema, doğrudan varoluşun, dünyanın imgesi olarak okunmalıdır. Tiyatronun ve hatta tüm kültürün ritüel menşei şüphe götürmez bir husustur ve bununla ilgili tarihi deliller vardır.

Peki dine olan borcunu sanat nasıl ödemiştir?

İzzetbegoviç'e göre, dinin çocuğu olan sanat, yaşamak istiyorsa, tekrar bu kaynağa dönmek zorundadır ve modern zamanlarda dışarı olunan kabz hâline, Schuon'un ifadesiyle 'bozulma, çürüme ve kokuşması'na rağmen, sanat asli kaynağına dönmeye çalışmakta, hatta dönmektedir.

İzzetbegoviç, sanatın, kaynağı olan hikmete dönüşünü, eserler ve sanatçılar üzerinden Doğu Batı Arasında İslam'da uzun uzun anlatır.

Bir bakıma, gerçek sanatın akıl üstü ve kutsal olan doğasını belirginleştirir ve modern zamanlarda dışarı olduğumuz zihin karışıklığını dağıtır.

Sanatın, ruhun özgürleşme alanı olarak yeniden asli yapısına ve doğasına dönüşünün nasıl gerçekleşebileceğine ilişkin bir zihin alıştırmaları, bir hatırlatma ve uyarıdır bu.

Sanat madem, 'ona ait olmadığımız, içinden neş'et etmediğimiz, içine atıldığımız bir dünya hakkında bir haber, bir intiba mahiyetindedir', o halde, sanatçı o Muhibir-i Sadık'ın da elçisidir. Muhibir kelimesinin bugünkü sözlüğümüzde uğradığı anlam kaymasını dışta tutarak konuşacak olursak, 'haberci', bize bir şeyi hem bildirmekte hem müjdelemektedir. Sanatçı, muştulayıcıdır, Sezai Karakoç'un deyişiyle her türlü bela ve kötülöklere karşı bir paratoner ödevi yüklenmiştir, ama sunduğu şey, sonuçta hep Cemal tecellisi olacak, diriltici bir soluk estirecektir.

Bu, güzellik-iyilik ve gerçeklik (hüsün-ihsan-hakikat) formülasyonunu hatırlatır.

Güzel olan iyidir, iyi olan gerçektir.

Kimilerince indirgemeci bulunan bu formülasyon, Guenon'un, 'Allah'ın iki eli de sağ elidir' hadisine ilişkin yorumunda belirttiği gibi, dünyada Cemal'in baskın oluşunu gösterir.

Bu denli kötücül bir dünyada, evet, Cemal baskındır ve bu, her zaman 'alıcı' olan nefsin baskısına rağmen, daima verici olan Ruh'un özgürleşmesinin de yoludur, yordamıdır.

Bu sırdandır ki, İzzetbegoviç'in ifadesiyle, 'şiir, nağme ve resimde biz, kelimenin metafiziksel manasıyla nitelik denen gizle karşı karşıya kalırız.'

Bir adım daha ileri giderek denilebilir ki, 'sanat, insanla Allah arasında bir sırdır.'

Karaca Hafız

Hafız Rabbin muştusu,
Hafız cennet kokusu,
Hafız Kur'an yolcusu,
Hafız Kur'an demektir...

İsmail Özgören
DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Bilecik ili Söğüt ilçesi Küre Köyü'nde 1888 tarihinde Mehmet Çakar isminde bir çocuk dünyaya gelir... Yıllar sonra bu çocuğun Küre Merkez Camii'nde doksan hafız yetiştirebileceğini kim bilebilirdi!

Hafızlık eğitimini çocukluk yıllarında İstanbul medreselelerinde tamamlayan Mehmet Çakar, halk arasında Karaca Hafız olarak bilinmektedir.

Mehmet Çakar'ın doğduğu Küre Köyü, 1242 m. yılında Mamure adıyla kurulmuş, Kurtuluş Savaşı'nda bir yıldan fazla esareti yaşamış, 6 Eylül 1922'de Yunanlıların Bilecik'ten kovulmasıyla esaretten kurtulmuştur. 12 Ekim 1991 tarihinde merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın imzasıyla Küre Köyü, Küre Beldesi olarak kayıtlara geçmiştir.

Küre Köyü'nde Şeyh Edebalı'nın

Hafız Mehmet Efendi çocuğu ile birlikte

damadı, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in bacağı (Çetin, İsmet, Tursun Fakih, Hayatı ve Edebi Şahsiyeti, s.7, Ankara, 2008.) ve Osmanlı'nın Cihan Devleti olduğunu ilk hutbeyle ilan eden, fakih, şair, tefsir, hadis, fıkıh âlimi (İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, c.10, s.7, İstanbul 1994.) Dursun Fakih'in kabri de burada bulunmaktadır. Balkan, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı'nda yaklaşık 137 şehit veren bu köy, birçok gazinin metfun bulunduğu yerdir.

Karaca Hafız, Çanakkale Savaşı'nda yedek subaylık yap-

mıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen'e asker olarak görevlendirilmiş, Yüzbaşı rütbesine kadar yükselmiş, İstiklal Savaşı'ndan sonra terhis olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda Bilecik, Söğüt yöresinde kurulan Gündüzbey Taburu'nda görev alan Karaca Hafız, Söğüt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kâtip muavinliğine 27 Haziran 1920 tarihinde, 1000 kuruş maaşla görevlendirilmiştir. (Sankoyuncu, Ali, Milli Mücadelede Söğüt ve Çevresi, s.61, Söğüt, 2009.) Bu görevlendirilenin hemen ardından 73 nolu kararla 1000 kuruş maaşla tayin edilen kâtip muavininin "bu maaşla hizmet imkânı olmadığından" bahisle, 13 Temmuz

tarihinden itibaren ilgiliye 1200 kuruş ödenmesi kararlaştırılmıştır. (Söğüt 6. Osmanlı Sempozyumu, s.60, Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Yayınları, No 6, Ankara, 1992.)

Karaca Hafız'ın da aralarında bulunduğu Gündüzbey Taburu 400 kişilik bir müfreze ile Haziran 1920'de kurulmuştur. Bu tabur, Yunanlıların Anadolu toprağını işgal edeceği düşüncesinin sonucunda, Söğüt ve çevresinde yaşayan, gönüllü, emekli subay ve orduya alınmayan yaşlı kimselerden oluşturulmuştu. Taburun silah ve teçhizatı Söğüt ve çevresindeki halktan temin edilmekteydi. Karaca Hafız bu gönüllü subaylardan biridir. Karaca Hafız, Gündüzbey Taburu'nda görevli iken askerlerini cesaretlendirmek için "Geri çekilmeyin, güçlü olun, korkmayın, evlatlarınızı eşinizi düşünün, Allah'ın izni ile biz, bu savaşı kazanacağız. Allah hepimizin yardımcısıdır." diyerek, emrindeki askerlerini cesaretlendirmiştir.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Karaca Hafız sivil hayatına Bilecik Söğüt Maliyesinde tahsildar olarak devam etmiştir. Memurluktan kendi arzusuyla ayrılarak, imamlık yapmak için Küre köyüne geri dönmüştür.

Karaca Hafız, Küre Merkez Camii'nde 14 yıl imamlık yaparak hafızlar yetiştirmiştir. Tarihi değeri de bulunan Küre Merkez Camii, II. Abdülhamit'in Koruması Küreli Kolağası Ali Bey'in desteğiyle inşa edilmiştir. Karaca Hafız, 1948-65 yılları arasında tarihi ehem-

Küre Merkez Orhan Gazi Camii-2009

miyeti büyük bu camide doksan öğrenciyi hafız olarak yetiştirmiştir. Dönemin zor şartlarında, Kur'an öğrenmenin ve öğretilmesinin zor zamanlarında tabiri caizse "taşın altına elini koyarak" öğrenci okutmuştur. Hafızlarına, sabırla, hoşgörüyü ve azimle eğitim vermiştir. Okuttuğu öğrenciler arasında Hafız Mustafa Kavurmacı, Maratoncu Mehmet Terzi'nin babası Hafız Nuri Terzi de vardır. Küre Beldesi'nde ve Türkiye'nin değişik vilayetlerinde onun öğrencisi olan hafızlar bulunmaktadır. Aynı anda 4-5 öğrencinin hafızlığını dinleyebilen Karaca Hafız, Kur'an-ı Kerim'i sevdirek öğretmiştir.

Karaca Hafız'ın öğrencileri, Küre Merkez Camii'nde her sene temmuz ayında bir araya gelerek hocalarını anar, onu ve vefat etmiş arkadaşlarını yâd eder ve tüm Müslümanlar için Kur'an-ı Kerim okurlar, dualar ederler.

Karaca Hafız, 19.01.1966 tarihinde Küre köyünde Hakk'ın rahmetine yürümüştür. Kabri, Küre belde mezarlığında bulunmaktadır.

Olaylara basiretle bakmak

Uçsuz bucaksız yeryüzünü, masmavi gökleri, koca koca denizleri, devamlı akan nehirleri görüyoruz da, bu görmeyi temaşa hâline getirip değerlendirme safhasına geçemiyoruz. Yüce kitabımızın önemle üzerinde durduğu tefekkürü, akli kullanmayı bir türlü kuvveden fiile intikal ettiremiyoruz.

Bir söz yazarı, “Göz gördü gönül sevdi, benim ne günahım var.” şeklinde bir güfte yazıyor, bir beste yapıcısı da bunu besteliyor ve ortaya güzel bir eser çıkıyor. Yazar burada sevme işini gözün görmesine bağlıyor, suçu (şayet ortada bir suç varsa) gözün üzerine atıyor ve kendisi aradan çekilmiş oluyor. Burada önemli olan, gözün görmesiyle kalbin sevmesi arasında bir bağlantının kurulması veya kurulabilmesidir.

Müşahede âleminde (görünen âlemde) bizler her an neler neler görüyoruz da bunlar arasında bir bağlantı kuramıyoruz. Eserden müessire, görünenden görünmeyene gitmeyi başaramıyoruz. Örneğin: Uçsuz bucaksız yeryüzünü, masmavi gökleri, koca koca denizleri, devamlı akan nehirleri görüyoruz da, bu görmeyi temaşa hâline getirip değerlendirme safhasına geçemiyoruz. Yüce kitabımızın önemle üzerinde durduğu tefekkürü, akli kullanmayı bir türlü kuvveden fiile intikal ettiremiyoruz. Dünyada yavan olarak yaşıyor, taklit aşamasından bir türlü tahkik aşamasına yükselemiyoruz. Bu durum, hayatımızın her safhasında, her türlü işimizde bizi etkiliyor. Bu tutumumuz da bir yarış alanı olan şu dünyada bizi en son sıralara atıyor.

Peygamberine, “Rabbim ilmimi arttır, de.” (Taha, 20/114.) şeklinde emreden âdeta, benden bir şey isteyeceksen önce ilim iste önerisinde bulunan bir Allah'ın kulları olan bizler, hiç vakit geçirmeden durumumuzu gözden geçirmeli ve silkinmeliyiz. Ancak o zaman dinimize ve Kitabımıza layık kimseler olabiliriz.

Âişe validemizden nakledildiğine göre, bir gece Peygamberimiz kendisinden izin alarak namaza durdu ve bu esnada da ağlıyordu. Bu sırada Hz. Bilal geldi ve sabah namazının vaktini bildirdi ve Peygamberin ağladığını görün-

ce dedi ki, ya Rasulallah! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı halde niçin ağlıyorsun? Peygamber (s.a.s.) ilk önce şöyle cevap verdi: Ya Bilal, ben şükreden bir kul olmayayım mı? Peygamber devam ederek buyurdu ki: Nasıl ağlamayayım! Allah Teala bu gece şu ayeti inzal buyurdu... “Bu ayeti okuyup da, bu konuda tefekkür etmeyene yazıklar olsun.”

İnzal buyrulan ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: “Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.” (Âl-i İmran, 3/190.)

Bu ve benzeri ayetler, bir konu bütünlüğü içerisinde insanın hem hâlihazır hayatında bir ruh derinliği kazandırıyor, hem de onun fizik ötesine uzanmasını sağlamış oluyor.

Kur’an-ı Kerim’de aynı anlamda birçok ayet varit olmuştur. Ancak biz, bunlardan bir tane-sinin daha anlamını vererek bu konuyu kapatmak istiyoruz.

Sad suresinin 27. ayetinde şöyle buyruluyor: “Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu inkâr edenlerin zannıdır. Vay ateşe uğrayacak inkârcıların hâline!”

Ayet-i kerimelerden anlaşıldığına göre tabiat bir hikmetler, ibretler ve güzellikler manzumesidir. Allah’ın kulları bunların künhüne nüfûz etmeye çalışmalı ve Allah ile olan ilişki-

leri bağlamında bunları iyi değerlendirmelidir.

Peygamberimiz’in şöyle buyurduğu rivâyet edilmektedir. “Müminin hâdiselere bakışın-dan, onun olayları inceleme yetisinden sakı-nın. Zira o, olaylara Allah’ın ihsan ettiği bir nur ile bakar.”

Hz. Ömer, Medine-i Münevvere Mescidinde namaz kıldığı esnada bir kişinin, “Allah’ım beni azlardan eyle.” şeklinde dua ettiğini işitmiş, namazdan sonra, bu nasıl dua diye o zata sormuş. O da, Allah Teala, “Kullarım içerisinde bana şükredenler pek azdır.” buyurmaktadır. Ben de, beni o azlardan eylemesini istiyorum, şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, herkes Ömer’den bilgili demiştir. (Sebe, 34; Hak Dini Kur’an Dili, 5/3953.)

Hz. Ömer’in Kur’an’ı çok okuduğunu, hatta sesi güzel olan, Kur’an’ı güzel tilavet eden sahabilere Kur’an okutup büyük bir vecd içerisinde dinlediğini biliyoruz. Buna rağmen Hz. Ömer’in Mescid’de karşılaştığı kimse, ayetteki inceliği daha iyi görmüş, oradaki anlamı daha iyi değerlendirmiştir. Hz. Ömer ise herkes Ömer’den bilgili demek suretiyle tevazu göstermiştir.

Biraz yukarıda, görünen âlemi temaşadan bahsetmiştim. Tabiatdaki bu güzelliği temaşa, bizi Celal ve Cemal sahibi Allah’a götürdüğü gibi, bizde O’na karşı bir şükür duygusu da meydana getirir. Bu duygu da bizi nankörlük-ten korumuş olur.

Uluslararası hukuk düzenlemelerinde nefret suçları

Nefret suçu kapsamına giren ve şiddet içeren olaylara karşı herhangi bir korumanın söz konusu olmaması, dezavantajlı gruplara mensup vatandaşların hukuka ve kamu kurumlarına olan güvenlerini yitirmesine yol açar.

Uluslararası hukukta “hate crime” diye bir suç tanımı var. Tam çevirisi “nefret suçu”. Bu kavram artık bizde de sıkça anılmaya başlandı. Belki eskiden de konuşuluyordu ama bu kadar cesurca değildi. Tarihsel bakımdan yeni bir fenomen olmamasına rağmen nefret suçu tanımı oldukça yeni sayılır. Kavram medyada ilk kez 1986 yılında Amerika’da, New York’ta beyaz bir grup öğrenci tarafından siyah bir kişiye yönelik gerçekleştirilen ırkçı saldırının haberlere yansması sırasında yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Avrupa’da kullanılmaya başlanması ise çok daha yakın bir tarihte (Britanya’da 1993) söz konusu oldu. Ayrıca nefret suçları ifadesinin bu kadar yakın bir tarihte kullanılmaya başlanmasının, bu suçların daha önceleri işlenmediği anlamına gelmediğini de unutmamak gerekiyor.

Nefret suçları nedir?

Nefret suçları, azınlık gruplarını hedef alıp anti-ayrımcılık yasalarını ihlal eden ırkçı, dinsel, kültürel, cinsel önyargılarla işlenen suçlar olarak tanımlanır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) nefret suçunu şöyle ifade etmektedir: Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya his-

sedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur.

Nefret suçlarına; fiziksel saldırı, şiddet ya da saldırı tehditleri, taciz, mülke ya da eşyalara zarar verme, saldırgan broşürler ve posterler, okulda ya da iş yerinde zorbalık yapma örnek olarak verilebilir.

Hukuki düzenlemeler

Günümüzde nefret suçları, hukuki bir kavramdan ziyade, sosyal bir olguyu ifade etmek üzere kullanılmaktadır ve özel nefret suçları yasası olmayan ülkelerde de görülmektedir.

Dünyada ilk yasal düzenleme ABD’de gerçekleşmiştir. AGİT üyesi 56 ülkenin sadece 14’ünde yeterli nefret suçları yasaları bulunmaktadır. Aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 22 ülkede ise nefret suçlarına yönelik yasal düzenleme mevcut değildir. Katılımcı devletlerin sundukları raporlara göre, bölgede en fazla nefret suçları etnik köken/azınlık konumu nedeniyle işleniyor. Bunları sırasıyla

dinsel aidiyet ve ırk/reng nedeniyle işlenen nefret suçları izlemektedir.

Türkiye’de ilgili yasal düzenlemeler, Anayasa’nın eşitliği güvence altına alan 10. maddesi, Türk Ceza Kanunu’nun yasalar önünde eşitliği koruyan 3. maddesi, soykırımı yasaklayan 76. maddesi, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılamayı yasaklayan 216. maddesi olarak sayılabilir.

Nefret suçlarının ‘ayrımcılık’ başlığı ile yeni anayasada yer alması için TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu’nun görüş birliğine varması oldukça önemli bir gelişmedir. 60 sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu ‘Nefret Suçlarına Karşı Yasa Kampanyası Platformu’nun anayasaya ‘Nefret Suçlarına Karşı İlkeler ile Koruyucu Maddeler’ konulmasını istemesi, bu konuda TBMM’ye yapılan pek çok başvuru arasındadır.

Nefret suçlarının bireysel ve toplumsal etkileri

Nefret suçları aslında sadece bireye veya bir yere veya mülke yönelik suç olmanın ötesinde daha derin, toplumsal bir boyuta sahiptir. AGİT raporlarına göre failler nefret suçunu gerçekleştirirken mağdur ve mağduru ait olduğu topluma yönelik bir mesaj verirler. Bir kişiye, mülke veya ibadet yerine ve kutsallarına yönelik suç, aslında o kişinin, yerin veya kutsalın ait olduğu topluma karşı önyargıyı, hoşgörüsüzlüğü ve nefreti ifade eder.

Nefret suçları çoğu kez kurbanlarının gelecekte de benzeri saldırılara maruz kalması ve şiddetin daha da artacağı konusunda bir korkuya sevk eder. Buna ek olarak bu tür suçlar, kurbanın içinde yaşadığı toplumda istenmediği, bu topluma ait olarak görülmediği mesajını verir. Bunun sonucunda, saldırıya uğrayan mağdurlar bir yandan kendilerini son derece tecrit edilmiş hissederken öte yandan işlenen diğer suçların mağdurlarına göre çok daha uzun ve daha derin bir korku duyarlar. Özellikle de polis, sosyal hizmet uzmanları,

doktor veya yargıç gibi devleti temsil ettiği varsayılan konumlardaki kişilerin bildirilen nefret suçlarını ciddiye almamalarıyla birlikte ortaya çıkan ve yaşanan bu ikinci mağduriyet, çok daha büyük bir aşağılama, küçük düşürülme veya tecrit anlamına gelir.

Öte yandan suçlar her ne kadar bireysel düzeyde işleniyor olsa da, gerek medyanın söyleminin, gerekse nefret gruplarının propaganda faaliyetlerinin nefret suçu işleyen failerin motivasyonunda önemli bir rol oynadığı kuşkusuzdur. Söz konusu grupların önde gelenlerinin birçoğu, bunun bir suç olduğunun farkında olması nedeniyle nefret içeren mesajlarını çok daha ince ve örtülü bir şekilde yaymaktadır.

Nefret suçu faillerinin cezасız kalması, şiddet olaylarının artmasına neden olur. Nefret suçu kapsamına giren ve şiddet içeren olaylara karşı herhangi bir korumanın söz konusu olmaması, dezavantajlı gruplara mensup vatandaşların hukuka ve kamu kurumlarına olan güvenlerini yitirmesine yol açar.

Bu bağlamda, sadece ABD’de 2010’da Müslümanlara karşı işlenen suçların yüzde 50 arttığını, Müslümanların isimlerine, kılığına kıyafetine bakılarak hak ettikleri işlerden, ücretlerden, yaşam alanlarından mahrum kaldığını uluslar arası basından izlemekteyiz. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 20. maddesinin 2. fıkrasına göre: “Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden herhangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır.” Fakat bu madde BM İnsan Hakları Komisyonu’nda 11 yıldır tartışılan ‘Dine Hakareti (İslamofobi) Önleme’ hükmünün kabul edilmesine temel oluşturmaktadır. Bu hüküm İslam Konferansı Örgütü tarafından defaatle gündeme getirilmesine rağmen ifade özgürlüğü savunucularının lobisi nedeniyle genel kuruldan geçememiştir. Yine de ümitleri kırmadan nefret suçlarının artmaması yönünde yapılan çalışmalarda mesafe alınması büyük önem arz etmektedir.

■ Kesilen kurbanın kanından alına sürülmesi dinimizde var mıdır?

Kesilen kurbanın kanının alına sürülmesinin dinle hiçbir ilgisi yoktur. Güvenilir kaynakların hiç birinde böyle bir bilgi mevcut değildir. Halkımız arasındaki uygulamalara başka kültürlerden girdiği anlaşılmaktadır.

■ Kulağı kesik veya delinmiş hayvanlar kurban olur mu?

Bir hayvanın kurban edilebilmesi için, o hayvan da insanlar arasında kusur sayılan ayıplardan birinin bulunmaması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.s.), kurbanlıkların göz ve kulaklarının sağlam olmasına dikkat edilmesini istemiştir. (Ebu Davud, Dahaya, 6.) Buna göre, kulağının yarıdan fazlası kesik olan hayvan, kurban olmaya elverişli değildir. Hayvanın bir kulağının delik veya yırtılmış olması durumunda; eğer delikler ve yırtıklar kulağın yarıdan fazlasını teşkil ediyorsa, böyle bir hayvan kurban edilemez. Bu ölçüye varmayan kesikler, delikler ve yırtıklar ise hayvanın kurban olmasına engel değildir.

■ Satın alındığında sağlam olup sonradan kusurlu hâle gelen bir hayvan kurban edilebilir mi?

Sağlam bir hâlde satın alınan kurbanlık hayvanda henüz kesilmeden önce kurban edilmeye engel bir kusur meydana gelirse; satın alan kişi zenginse yenisini alıp kesmelidir. Yoksulsa yenisini almaya gerek yoktur, almış olduğu hayvanı kurban olarak kesmesi yeterlidir. Kesim esnasında meydana gelen kusurlar, kurbanlık olmaya engel teşkil etmez.

■ Hacca giden kişinin hacla ilgili kurbanları memleketinde kesilebilir mi?

Temettu veya kırana niyet eden hacıların, Cenab-ı

Hak, kendilerine aynı mevsimde hac ve umreyi nasip ettiği için, şükür olarak kesecekleri hayvanları Harem dâhilinde kesmeleri gerekir. (Bakara, 2/196; Maide, 5/95.) Bu kurbanın, kurban bayramında kesilen udhiye kurbanı ile ilgisi olmayıp, kişinin memleketinde kesilmesi caiz değildir. Hacc-ı ifrada niyet edenlerin ise, kurban kesmesi şart değildir.

■ Satın alınan kurbanlığın ölmesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satın alınan kurbanlığın kesilmeden önce ölmesi hâlinde satın alan kişinin ekonomik durumuna göre farklı hüküm uygulanır. Şayet kişi varlıklı ise, yenisini alıp onu keser. Çünkü kendisine vacip olan kurbanı kesmiş değildir. Fakat yoksulsa yenisini almaya gerek yoktur. Çünkü yoksula kurban vacip değildir, satın almakla, satın aldığı hayvanı kesmeyi kendisine vacip kılmıştır. Aldığı hayvan ölünce, vücubiyet düşer ve yenisini almak gerekmez.

■ Ehl-i kitap olmayan kişinin kestiği kurban helâl midir?

Eti yenen hayvanların etlerinin helal olması için, hayvanı kesecek kimsenin, akıl ve temyiz gücüne sahip, Müslüman veya ehlikitaptan olması gerekir. Müslüman veya ehlikitaptan olmayan Mecusi, putperest veya ateistin kestiği hayvanın eti helal değildir. Onun kestiği hayvan da kurban olmaz.

■ Kadın kurban kesebilir mi?

Hayvan kesiminde, bu işlemi yapacak kişinin akıllı, temyiz gücüne sahip ve Müslüman veya ehlikitap olmasının dışında bir şart bulunmamaktadır. Bu şartları taşıyan kişi kadın olsun, erkek olsun kurban kesebilir.

■ Kurban kesen kasaba ücret vermek caiz midir? Kurban etinin bir kısmı kesim ücreti olarak verilebilir mi?**■ Kredi kartıyla kurban satın almak caiz midir?**

Kurban kesmekle mükellef olan şahıs, satın alacağı hayvanın bedelini peşin olarak verebileceği gibi, vadeli veya taksitli olarak da verebilir. Bu

bağlamda bedelin kredi kartıyla ödenmesi kurbanın sıhhatine engel teşkil etmez. Ancak kredi kartı borcunu, ödeme tarihinde ödemek ve gecikmeden kaynaklanan faizli işleme düşmek gerekir.

Kredi kartı ile taksitli kurban alırken, taksit yapma karşılığında bankaya ilave bir ücret ödenmesi durumunda ise, kesilen kurban geçerli olmakla birlikte, faizli işlem sebebiyle ayrı bir günah söz konusu olur.

Hayvanın kesim ameliyesi ibadet değildir. Bu yüzden kurban kesen kasabın ücret alması caizdir. Ancak kurban etinden kesim işini yapan kişinin ücreti verilemez. Çünkü verildiği takdirde, kurban ibadetini yerine getirmek için gerekli maddi külfetin bir kısmı bizzat ibadetin kendisi üzerinden karşılanmış olur. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasulullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırtlarındaki çullarını yoksullara paylaşmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve 'kasap ücretini biz kendimiz veririz' buyurdu." (Buhari, Hac, 120.)

■ Kişi beslediği ve kurban olarak kesmeyi kararlaştırdığı bir hayvanın sütünden veya gücünden yararlanabilir mi?

Bir kimse, kendi evinde besleyip büyüttüğü bir hayvanı, kurban olarak keseceğine karar verse; bu hayvanın gücünden veya dişi ise sütünden yararlanabilir. Fakat kurban olarak alınan bir hayvanın kesim öncesinde sütünden ve yününden yararlanmak uygun değildir. Çünkü bu durumda hayvan satın alınmasından itibaren kurbanlık olarak belirlenmiş olmaktadır. Şayet böyle bir hayvandan yararlanılmışsa, yararlanma bedeli sadaka olarak verilmelidir.

■ Kurban kesmek yerine sadaka vermekle bu ibadet yerine getirilmiş olur mu?

İbadetlerin; şekil, şart ve rükünleri olduğu gibi hikmetleri, amaçları ve teşri gerekçeleri de vardır. İbadetlerdeki bu özelliklerin birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Hayvanın kesilmesi kurbanın rükünüdür. Her ibadetin bir yapılış şekli vardır. Kurban ibadeti de ancak kurban olacak hayvanın usulüne uygun olarak kesilmesiyle yerine getirilebilir. Bedelini infak etmek suretiyle, kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de, kurban meşru kılındıktan sonra her yıl bizzat kurban kesmek sureti ile bu ibadeti yerine getirmiştir. (Buhari, Hac, 117, 119; Müslim, Edahi, 17.)

Hz. Peygamber (s.a.s.); kurban bayramında, Allah katında en sevimli ibadetin kurban kesmek olduğunu, kurbanın kesilir kesilmez Allah katında makbul olacağını ve kurban edilen hayvanın her bir parçasının kişinin hayır hanesine kaydedileceğini ifade etmiştir. (Tirmizî, Edahi, 1; İbn Mace, Edahi, 3.)

Allah Teala'nın rızasını kazanmak niyetiyle, karşı-

■ Gebe hayvanın kurban edilmesi caiz midir? Kurbanlık hayvanın kurban edilmeden önce doğurması durumunda ne yapılmalıdır?

Karnında yavrusu bulunan hayvanların kurban olarak da etlik olarak da kesilmesi uygun değildir. Ancak kesilmesi durumunda da kurban ibadeti yerine gelmiş olur. Kurban edilmek üzere belirlenen gebe bir hayvan kurban edilmeden yavru olacak olursa, o da annesiyle birlikte kesilir, fakat sahibi etini yemez, yoksullara verir. Yerse kıymetini sadaka olarak vermelidir. Kesilmezse yavrunun kendisi ya da değeri fakirlere sadaka olarak verilir.

Yavru anne rahminde iken anne kesilirse, bu yavrunun etinin yenilip yenilmeyeceği konusu fukaha arasında ihtilafıdır. Bu ceninin ister kılları çıkmış olsun ister olmasın, İmam Ebu Hanife'ye göre yenilmez, İmam Şafii, Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre yaratılışı tamamlanmışsa yenilir.

lıksız olarak fakir ve muhtaçlara yardım etmek, iyilik ve ihsanda bulunmak da Müslüman'ın önemli vazifelerinden biridir. Zaruret derecesinde ihtiyaç içerisinde bulunan kimseye yardım etmek dinimizde farz kabul edilmiştir. Ancak, bu iki ibadetin birbirinin alternatifi olarak sunulması doğru değildir. Bu sebeple kesme olmadan hayvanı, sadaka olarak bir kişiye vermek kurban yerine geçmez. Aynı şekilde kurban bedelini de yoksullara ya da yardım kuruluşlarına vermek suretiyle, kurban ibadeti ifa edilmiş olmaz.

■ Kurbanlık hayvanların gebeliğinin önlenmesi caiz midir?

Kurbanlık veya etlik olarak beslenen hayvanların gebe kalmalarının önlenmesi, kurbanlık olması açısından ayıp sayılmıyorsa ve insanların yararına bir menfaati gerçekleştirilmeye yönelik ise, bunda bir sakınca yoktur.

Ancak kurbanlık için hazırlanan hayvanların mevcut gebeliklerinin sonlandırılması fitrata müdahaledir. Dinimizde hayvanlara karşı şefkatli davranılması ilkesi düşünüldüğünde, mevcut gebeliklerinin sonlandırılması uygun görülmez.

Rabbim, Senin dinine nasıl hizmet edebilirim?

28 yaşına kadar hep bir din arayışı içinde hakkı batılın içinde aramış bir ruh: Amerikalı Jacqueline Hanım ya da Melek Zeynep Oyludağ.

Röportaj: Halime Demireşik

Jacqueline Hanım, kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

İsmim, Melek Zeynep Oyludağ. Müslüman olmadan önceki adım Jacqueline Oyludağ. 17 yıl önce İslam'ı seçmiş bir Amerikalıyım. 6 çocuk annesi, 1 torun sahibi evli bir hanımım. Şu anda Amerika'nın Oklahoma eyaletinde yaşamaktayım.

9 yaşında bir kızken banyoya girip kapıyı kapatır, havluyu başıma örter, aynaya bakardım. Bu, ruhuma haz verirdi. Birileri bana Allah'ın kilisede yaşadığını söyledi. Bunun için ben de sık sık kiliseye gidip Allah'la başbaşa olmak isterdim. Bir gün yine kilisede yapayalnız Allah'ı düşünüyordum. Annem beni aramış, her zamanki gibi kilisede bulmuş. Yaşım küçük olduğu hâlde kiliselerin papazlarına zor sorular sorardım. Çoğu zaman cevap veremezlerdi.

İslamiyetle ilk defa nasıl tanıştınız?

İslam'ı ilk duymam, beş-altı yaşlarındayken

oldu. Gittiğim okulda bir Müslüman çocukla tanıştım. O çocuğun annesi ve teyzesi markete giderken onları ağaçların arkasından gizlice izlerdim. Benim gözümde onlar korunmuş birer melek gibiydiler.

Ergenlik çağımda hiç kiliseye gitmez oldum. Çünkü kilise içimdeki boşluğu doldurmuyordu. Sürekli Allah'a dua ediyordum. Ailem pek dindar değildi. Annemle babam, farklı kiliselere mensup olduğundan din hakkında konuşurlar, ben de onları dinlerdim. Lisedeyken din merakımdan dolayı bir din okuluna gittim. Öğretmenimiz Hristiyan bir kadındı ve sürekli İslamiyet'i kötülüyordu. İncillerin hepsini okuduk, ama Kur'an-ı Kerim'den sadece öğretmenin seçtiği bölümler okunurdu. Bu bölümler de daha çok insanın aklında sorular oluşturacak türdendi. Diğer dinleri bilmek istiyordum. Zihnimdeki sorulara sürekli cevap arıyordum. O sıralar bir Yahudi'nin yanında muhasebeci olarak çalışmaya başladım. Onun kızıyla din

Ben uzun zamandır, Amerika’da yeni Müslüman olanlara İslam’ı anlatmaya çalışıyorum. İnsanlar Müslüman olmuş ama İslamiyet’i o kadar az biliyorlar ki... Çok basit konularda bile bilgi eksikliği var. Bilen insan, yok denecek kadar az!...

hakkında çok konuşurduk. Neredeyse Yahudi olacaktım. Ona Hazreti İsa hakkında sorular sorduğumda sorularıma cevap veremiyordu. Yahudiliğin gereklerini yapardı, ama inancı kuvvetli değildi. O dönemlerde Hristiyanlıktaki yanlışları çok iyi biliyordum. Dört elle sarıldığım Yahudilikte de aradığım huzuru bulamadım.

25 yaşında bir restorantta çalışmaya başladım. Orada çalışanların biri Yahudi, biri Yehova Şahidi, bir kaç Hristiyan, ikisi de Müslümandı. Restoran kapanınca hepimiz oturur, din hakkında konuşurduk. Herkes kendi dinini anlatırdı. İki Müslümandan birinin adı Mustafa, diğeri de onun arkadaşıydı. Mustafa’nın arkadaşı, İslam’ı çok güzel yaşamaya çalışan bir Müslümandı.

Bir gün yine oturduk konuşuyorduk. Mustafa ve arkadaşı, her zamanki gibi İncil ve Hristiyanlık hakkında umursamaz bir tavır takınmışlardı. Ben de onların hâline bakarak İslamiyet’i iyiden iyiye merak etmeye başlamıştım. Mustafa tatil için Türkiye’ye gitme hazırlıkları yaptığı bir zamanda kendisine yaklaştım ve:

“Mustafa Bey, ben sizinle İslamiyet hakkında konuşmak istiyorum.” dedim. O da:

“Benimle dinim hakkında konuşmak istiyorsan önce bizim Kitabımızı okumalısın!” dedi. Ben de kabul ettim. Tatil dönüşü bana İngilizce mealli Kur’an-ı Kerim getirdi. Sonradan fark ettim, İngilizceye çevrilmiş en kötü tercümelere biriydi. Böyle olmasına rağmen daha Bakara suresini tamamlamadan doğruyu bulduğuma inanmaya başladım. Ve Mustafa Bey’e üç soru sordum:

Birincisi, “Muhammed kimdir?” Hayatımda ilk defa bu ismi, Kur’an-ı Kerim’de görmüştüm. Peygamber olduğunu açıkladı. Ama bu pey-

gamber Araptı. Diğer kültürdeki insanların bunu kabul etmesi zordu. Özellikle biz Amerikalılar için bu imkânsız gibiydi. Fakat o anlattıkça Hazreti Muhammed’i bir peygamber olarak kabul ettim. Onun hayatını okudukça, karşılaştığı zorlukları gördükçe onun, Allah tarafından bir terbiyeden geçirildiğini hissettim. Şimdi de onun ahlaki beni terbiye ediyordu.

İkinci sorum ise, Kur’an’ın Hazreti İsa hakkında ne söylediği idi. Yahudi arkadaşlarıma bu soruyu sorduğumda bir şey söyleyememişlerdi. Hazreti İsa’nın Allah’ın oğlu değil, “Kün: Ol!” emriyle meydana gelmiş bir peygamberi olduğunu anlattı. Zaten ben Hristiyan olduğum hâlde Hazreti İsa’nın Allah’ın oğlu olabileceğini kabul etmiyordum. Şimdi ise aradığımı tam manasıyla bulmuştum.

Üçüncü sorum, “Müslümanların namaz kılarken niye yüzlerini yere koydukları” idi... O ise buna şöyle cevap verdi:

“İnsanların Allah karşısındaki kulluklarının zirvesi, bütün benliğinden kurtulup secdeye kapanmaktır. Bu hâl, gerçek mâbud karşısında kulluğu hissederek O’na yaklaşma arzusudur.”

Sanki duymak istediğim, arayıp durduğum cevaplar bunlardı. Hayatımda pek çok karar vermiştim, ama Müslüman olacağım hiç aklıma gelmezdi. 28. yaş günümde Müslüman oldum ve âdeta yeniden doğdum. 6 ay sonra Mustafa Bey, evlenme teklif etti. Elhamdulillah evlendim. O zamandan beri eşimi ve evliliğimi hiç sorgulamadım, çünkü mutluydum.

Bir gün bir arkadaşım İncil hakkında konuşuyorduk. O Hristiyandı. Ben Hazreti Meryem ve Hazreti İsa ile ilgili ona bazı bilgiler verdim. O:

“Bunları İncil’den mi aldın?” dedi. Ben de:

“Hayır, bu Kur’an-ı Kerim’de geçen ayetlerdir.” dedim. Oldukça sinirli bir şekilde oradan ayrıldı.

Aileniz Müslüman olmanızı nasıl karşıladı?

İki yıl boyunca Müslüman olduğumu aileme söyleyemedim. Ramazan ayında oruçlu bulunduğum bir sırada ailemi aradım:

“Oruçluyum, Müslüman oldum, çok mutluyum!” dedim. Annem çok ağladı, eşimi suçladılar. Erkek kardeşlerim tehdit ettiler.

Kendileriyle tartışacaktım, oruçlu olduğum aklıma geldi. Onlara:

“Oruçluyum!” dedim ve telefonu kapattım.

Bir gün erkek kardeşim beni örtüyle gördüğünde, onu başımdan çekti ve:

“Bir daha seni bununla görmeyeceğim!” diye bağırdı.

Elhamdülillah, İslam’ı yaşarken başka zorluk görmedim. Yalnız mezhepleri anlamakta zorluk çektim. Ama eşimin arkadaşı internetten bu konuda çok kapsamlı bilgiler indirdi. Ve bu problemi de aştım.

İslam’ı Amerika’da açıklamak kolay. Çünkü her zaman öğrenmek isteyen gruplar var. Özellikle 11 Eylül’den sonra İslam’dan nefret edenler bile araştırıp bir pürüz ve kusur bulamayınca onu kabul etmeye başladılar. Bizim en büyük eksikliğimiz, İslamiyet’i doğru anlatan, düzgün çevrilmiş İngilizce kitapların azlığı!... Çünkü ya az bilenler kitap yazmış, bu güzel bir İngilizce ile çevrilmiş ya da iyi bilenler İngilizceye yeterince çevirememişler.

Ben uzun zamandır, Amerika’da yeni Müslüman olanlara İslam’ı anlatmaya çalışıyorum. İnsanlar Müslüman olmuş ama İslamiyet’i o kadar az biliyorlar ki... Çok basit konularda bile bilgi eksikliği var. Bilen insan, yok denecek kadar az!...

Amerika’da ne tür faaliyetler düzenliyorsunuz?

Kadınlar hapishanesine gidip orada sohbetler

“Çocuklarımız, bilemeyeceğimiz bir zamana ve göremeyeceğimiz bir mekâna birer mesajdır.”

düzenliyorum. Türkiye’den döndükten kısa bir süre sonra çocuklar ve kadınlar için Kur’an dersleri başlattım. Bu arada en küçük öğrencim 3, en büyüğü ise 61

yaşındaydı. Amerikalı yeni Müslümanlar için bir sohbet grubu başlattım. Süreyya Anne Vakfı’nı kurdum, bu vakıf çatısı altında çalışmalar yapmaya başladım. Allah’ın inayeti ile meşguliyetlerimi bu noktada yoğunlaştırdım.

Böyle bir vakıf kurmanızın sebebi neydi?

Bir kadın cezaevinden çıktığı zaman, normal hayata dönmekte çok zorlanıyor. Ne parası var, ne mesleği ve ne de bir çıkış yolu. Pek çoğu hayatlarını sürdürmek için eski alışkanlıklara dönmek zorunda kalabiliyor. Bazıları ise, çevrelerinden bir aile desteği bulamadıklarında yine eski kötü alışkanlıklarına dönebiliyorlar.

O yüzden birkaç hanım kardeş bir araya geldik ve böyle bir desteğe muhtaç hanımlara yardım etme konusunda düşüncelerimiz olduğunu onlara ilettik. Düşünmek için biraz zaman istediler. Bir süre sonra bu beş hanım, bana

cezaevindeki bu kadınlara yardımcı olmak için ellerinden geleni yapabileceklerini söylediler. İki ay içinde (Ocak 2008), evrakları teslim hazır, tanınmış bir insani yardım organizasyonu oluşturduk. Artık resmî bir insani yardım kuruluşuyduk. Başta Oklahoma olmak üzere, ulaşabileceğimiz her yere ulaşma niyetimiz var. Kapımızı, her türlü ihtiyaç içinde kıvranan bütün kadın gruplarına açtık: Evsizler, hastalar, yeni Müslümanlar, yeni boşanmış veya terk edilmiş kadınlar, seyahat eden kadınlar ve eski hükümlüler... Çok çabuk bir şekilde bu listeye çocukları da eklememiz gerektiğini gördük. Çünkü birçok kadın bize çocuklarıyla birlikte gelmekte...

Okuyucularımıza bir mesajınız var mı?

Türkiye'ye geldiğimde karşılaştığım manzarayla ilgili de birkaç cümle söylemek istiyorum: Türkiye'deki kadınlar hayatları için çok mücadele veriyorlar, lakin aynı fedakârlık ve gayreti ahiretleri için de göstermeliler. Bazen Allah için bazı dünyevi makamlardan, servet ve menfaatlardan fedakârlık gerekebilir.

İkinci önemli problem, çocuk eğitimi. Bu, başlı başına muazzam bir kayıp... İslamiyet'ten habersiz yetişen çocuk, ebeveyni için hayatı zorlaştırıyor. Amerika'da çocukları İslam üzere yetiştirmek zor. Burada "estağfirullah, elhamdülillah, inşallah..." kelimelerini duyuyorlar. Bu bile önemli... Çocuklarımıza, Allah'ın onları devamlı gördüğünü öğretmemiz lazım!.. Evlatlarını, İslam doğrultusunda yetiştirmeyen annelere sesleniyorum: "Çocuklarımız, bilemeyeceğimiz bir zamana ve göremeyeceğimiz bir mekâna birer mesajdır."

Uzun zaman önce bahsedilen zaman ve mekâna göndereceğim mesajın şu olduğuna karar verdim: La ilahe illallah, Muhammedün Rasulüllah!...

Eğer çocuklarım bu mesajı benim için taşırlarsa, kendimi bu hayatta başarılı sayacağım, bunun için buraya geldim. Anne iyi öğrenecek ki, çocuklarına öğretsin. Kardeşlerim size soruyorum:

"Siz, sizden sonrakilere hangi mesajı göndereceksiniz? Sizin insanlara mesajınız ne?"

Din gönüllüsünün ruh formasyonu

Camiler Allah'ın evi, camileri dolduran müminler de Allah'ın şerefli misafirleri olunca, elbette Allah'ın evine ve misafirlerine hizmet etmenin şeref ve onuru da, sorumluluğu da o derecede büyük oluyor. Çünkü 'Allah'ın ve Rasulü'nün hayat veren çağrısı (Enfal, 8/24; Cum'a, 62/9.)'nı dillendiren din gönüllüsünün bulunduğu makam sıradan bir istihdam alanı değildir. Hz. Peygamberin namaz kıldırırken durduğu yerde cemaate önderlik/imamlık etmek suretiyle salihlerin yaptığı duaya nail olmak (Furkan, 25/74.), elbette mesleklerden herhangi birisi olarak görülemez.

Samimi duygularla karşılığını yalnızca Allah'tan bekleyerek yedi yıl müezzinlik yapan kimse'nin cehennemden kurtuluş beratını bizzat Allah'ın yazması ne hoş! (Timizi, Salat, 39.) Hz. Peygamber'in (s.a.s.), 'Kıyamet gününde insanların en uzun boyluları.' (Müslim, Salat, 14.) dediği müezzinlere, ezan sesini duyan bütün insanların, cinlerin ve diğer varlıkların kıyamet günü müezzinler lehinde şahitlikte bulunmaları ne büyük müjdedir öyle! (Buhari, Ezan, 5.) Hele tıpkı müezzinlerin piri Hz. Bilal gibi, 'Yürekten ve kesin bir inançla ezanı okuyan kimse cennete girer.' (Nesai, Ezan, 34; İbn Hanbel, II, 352.) garantisini, kaç insana nasip olur? Bizzat kâinatın en şerefli Hz. Muhammed'in, 'İnsanların en hayırlısı' (Buhari, Fedailü'l-Kur'an, 21.) olarak ilan ettiği Kur'an öğretmenlerine bundan daha büyük payeyi kim verebilir?

Rahmet Peygamberi (s.a.s.), mescidin temizliğini yapan bir kadın öldüğünde kabri başında ona dua etmiş ve şöyle buyurmuştu: "Ben onu cennette mescit kırıntılarını toplar gördüm." (Taberani, el-Mu'cemü'l-Kebir, XI, 238 (h.no:11607).)

Caminin temizliğini yapan kayyım da, hangi seviyede olursa olsun camiye hizmet eden de, mahrum kalmaz Allah'ın ikramlarından.

Bakmayın siz dil alışkanlığıyla imam, müezzin ve Kur'an kursu öğretmeninden oluşan hizmet grubuna 'din görevlisi' dediğimize! Yok böyle bir tanımlama. Ne bu hizmet grubunun istihdamını düzenleyen resmî mevzuatta ne de dinî literatürde vardır din görevliliği. Zaten doğru da değildir. Zira bu hizmetleri hiçbir 'görev' tanımına sığdıramazsınız.

Hz. Peygamber'in bu olağanüstü müjdelerine elbette yalnızca 'Meslekî Yeterlik Belgesi'yle erişme imkânı yoktur. 'Uydum imama diyenleri' her türlü negatif söylem ve davranışlardan arındırıp hayırda yarışan kardeşler topluluğuna dönüştürecek bir imamlar/önderler; körpe dimağları bir taraftan Kelam-ı Kadim'in kıraatıyla bülbüle dönüştürürken, diğer taraftan da gönül coğrafyalarını Kur'an ahlakıyla yeşerten öğretmenler; Ezan-ı Muhammedi'yi Hz. Bilal gibi ciğerden okuyan müezzinler olmak gerek. Sözün özü, hem fem-i muhsin hem de kalbi muhsin olmak gerek. Demek ki, din gönüllüsünün formasyonu ancak 'Meslekî Yeterlik Belgesi' yanında samimiyet, ihsan, şeffaflık, tevazu, muhabbet, şefkat, fedakârlık, heyecan ve firaset gibi erdemlerle kemal bulabilecektir.

Her şeyden önce Allah'a, Rasulüne, Kur'an'a, meleklere, bütün Müslümanlara ve idarecilerine karşı samimiyet dolu bir kalbe sahiptir din gönüllüsü. Çünkü hadisçilerimizin ifadesiyle 'dinin dörtte birini oluşturan, hatta medar-ı İslam olan' (Nevevi, Minhac, II, 37. Medar: Her şeyin dönüp dolaştığı odak nokta, bir yapının taşıyıcı sütunları demektir.) "Din mahza samimiyettir, (ya da tersinden söy-

lersek: Samimi olmak, dindir” hadis-i şerifini böyle açıklamıştır Hz. Peygamber.

Samimiyetin göstergesi, kişinin diliyle kalbinin ve davranışlarının yeknesak olmasıdır. Hz. Şuayb'ın “Ben size yasakladığım şeyleri, kendim yaparak size aykırı davranmak istemiyorum.” (Hud, 11/88.) cümlesinde olduğu gibi, söylediğini yapan ve yaptığını söyleyen insandır din gönüllüsü!

Affedici ve Allah için alçak gönüllü/mütevazı olan kimsenin şerefini ve değerini Allah'ın artıracığını (Müslim, Birr ve Sıla, 69.) adı gibi bildiğinden, çocuğa çocukça ve yaşlıyla da ihtiyarca yaklaşır din gönüllüsü. Çünkü dininin gönüllüsü olduğu Allah'ın talimatıdır bu: “Yakın akrabalarını uyar! Sana tabi olan müminlere alçak gönüllü davran!” (Şuara, 26/214-215.)

Sultanın kendisine verdiği görevlerden ve istihdam ettiği makamlardan kendisinin Sultan nezdindeki değerini ve kıymetini öğrenen kimse gibidir din görevlisi; (İbnü'l-Kayyim, el-Fevâid, Beyrut 1973, III. Baskı, s. 51. Benzer bir ifade, Atâullah İskenderî'ye de nisbet edilir.) Sultanlar Sultanı Cenab-ı Hakk'ın bizzat kendi Kitabına, kendi mekânlarına ve şerefli misafirlerine, muazzez peygamberine ve sünnetine hizmet yolunda istihdam edilmişinin aşkını ve heyecanını hisseder yüreğinde. Çünkü kullarını Rableriyle ve peygamberleriyle buluşturmak, Allah'ı kullarına ve kulları da Allah'a sevdirmektir onun işi. Böyle buyurur şefkat peygamberi (s.a.s.): “Allah'a yemin ederim ki, senin vesilenle bir tek kişiye Allah'ın hidayet verip doğru yola iletmesi, senin için, kızıl develerin/en kıymetli hazinelerin olmasından ve bunları infak etmeden çok daha hayırlıdır.” Arkasından da böyle bir güzelliğe vesile olan kimseyi, “Allah'ı ve Rasulünü seven, Allah'ın ve Rasulünün de kendisini sevdiği kişi’ olarak takdim eder Hz. Peygamber.

(Buhari, Meğazi, 38, Cihad 102, 143; Müslim, Fedailü's-sahabe, 34.) Hangi uğraşı ya da istihdam verebilir ki bu zevki insana!

Dinin gönüllüleri, Allah'ın nuru ile bakarlar her şeye ve o nur ile aydınlatırlar çevrelerini. (Tirmizi, Tefsir, 15.) Onlar bu firasetleriyle, her insanda potansiyel olarak mutlak var olan sevgi duygusunu, Allah'ı ve O'nun sevdiklerini sevmeye; hırs ve inadı, kullukta sürekliliğe; makam-mevki sevdasını da, en seçkin kullarla birlikte cennetin zirvelerinde yer edinmeye yönlendirirler.

Yavrularını her türlü tehlikelerden korumak için kendi canını hiçe sayabilen ana yüreği kadar büyüktür din gönüllüsünün kalbi. O kadar kocamandır ki, ‘Yaratandan ötürü bütün yaratılmışlara’ yer vardır orada. Dinin en gönüllüsü Hz. Peygamber'in şefkat ve merhamet pınarlarından kana kana içtiği için, ateşe düşmek üzere olan pervaneleri korur gibi ateşten ve yanmaktan korumaya çalışır insanları. (Müslim, Fedail, 19; Ayrıca bk. Buhari, Rikak, 26; Tirmizi, Edeb, 82.) O, okuduğu ezanın sesini işiten bütün bir mahallenin gençlerini ve çocuklarını cehalete, yobazlığa, yoksulluğa, şiddete ve uyuşturucu başta olmak üzere kötü yollara kaptırmamak için canhıraş bir çaba ve telaş içerisinde. Şefkat peygamberinin (s.a.s.) “Bir mahallede bir kişi aç kalırsa, o mahalle halkı Allah'ın korumasından çıkar.” (İbn Hanbel, II, 33.) uyarısını bildiğinden din gönüllüsü, hizmetçisi olduğu camisinin yakınlarında yankılanan her âh'ın ve çığlığın acısını yüreğinde hisseder. Yalnızca midelerin değil, gönüllerin açlığı ve susuzluğu da ondan sorulur.

Selam olsun böylesi bir ruh formasyonuyla soylu bir hizmeti yürüten din gönüllüleri imam-hatiplerimize, müezzin-kayyımlarımıza ve Kur'an kursu öğretmenlerimize...

Konu: Kurban ibadetimiz ve Kurban Bayramı

Dr. Hamdi Tekeli
Din İşleri Yüksek
Kurulu Uzmanı

I. Plan

- Kurbanın kelime ve ıstılah anlamı
- Kur'an-ı Kerim ayetlerinde ve hadislerde kurban ibadeti
- Kurban ibadeti ve kurban bayramının ferdî ve toplumsal boyutu
- Kurban bayramındaki salih amellerin korunması ve devamlılığı.
- Kurban ibadeti ve Kurban Bayramı bilincinin gelecek nesillerimize intikali

II. İşleniş

Allah'a hamd ve peygamberimize salavattan sonra kurban ve bayram kelimelerinin terim ve ıstılah anlamları verilerek konuya başlanır. Kurbanın tarihçesi ve öneminden bahseden ayet ve hadisler ışığında konu anlatılır. Kurban ibadetinin ve Kurban Bayramı'nın kendimiz, ailemiz, milletimiz ve tüm insanlık için hayırlara vesile olması ümidiyle dua ve niyazda bulunulur. Kurban ibadeti ve bayramlaşma vesilesiyle muhtaç ve kimsesizleri düşünmenin, işlediğimiz günahlara tövbe etme, kendimiz, ailemiz, ülkemiz, bütün Müslümanlar ve insanlık için Allah'a dua ve niyazda bulunmanın öneminden bahsedilerek genel bir değerlendirme ve dua yapılır. Kurban Bayramı'nın manevi ortamından yararlanılmaya çalışılır.

III. Özet sunum

Kurban kelimesi lügat bakımından yaklaşmak, yakın olmak anlamına master olmakla birlikte zamanla isim olarak kullanılmış ve "insanı Allah'a yaklaştıran" şeylere kurban denilmiştir. Kurban kelimesi Türkçe'de çeşitli anlamlara gelmektedir.

Kurban kelimesinin karşılığı olarak aslı Arapça olan "udhiyye" kelimesi zaman zaman dilimizde de kullanılmaktadır. Udhiyye, kurban günlerinde (eyyam-ı nahr) kurban maksadıyla usulüne uygun olarak kesilen hayvanlara verilen isimdir.

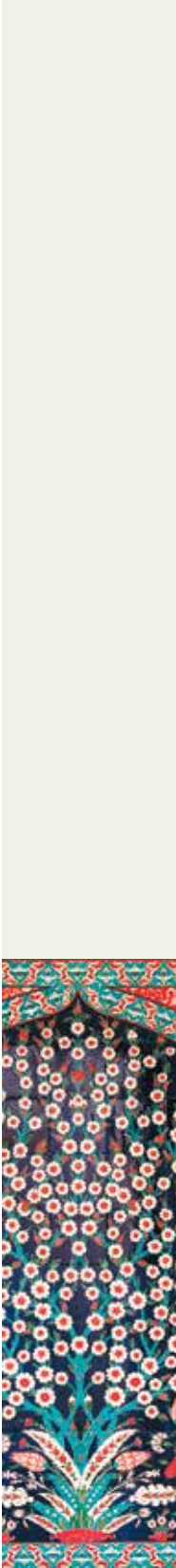
Bayramlar, iman, ibadet ve tarih bilinciyle sevinç atmosferinde bizleri buluşturan ve bu sevinci geleceğe taşıyan zaman dilimleridir.

Bayramlar, yalnızlaşan günümüz insanının kendisini ve çevresini fark etmesini sağlar, dinî ve millî hislerimizi hareketlendirir, akrabalık ve komşuluk bağlarını kuvvetlendirir, toplum hayatını canlandırır.

Kitap ve sünnetin etkisiyle şekillenen örf ve âdetlerimizi yaşatmak ve sürdürmek için yaşantımıza dikkat etmeliyiz. O günlerde yaşadığımız çevreden uzaklaşmamalı, bir mazeret sebebiyle uzaklaşmış isek dönünce çevremizdeki insanlarla bayramlaşmalıyız.

Bu cümleden olarak kurban keseceklerin bayram gününde ilk lokmasını kurban etinden yemek maksadıyla namazdan önce bir şey yenilmemesi, sabah namazına erken gidilerek mahalle mescidinde kılınması, bayram namazı için mümkünse büyük cami-

ye gidilmesi; namaza giderken Kurban Bayramı'nda açıktan tekbir getirilmesi, dönişte mümkün ise başka yoldan gelmesi, yolda insanlara güler yüzlü ve tatlı sözlü davranılması, gücü yettiğinde muhtaçlara bolca sadaka verilmesi sayılabilir.

Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra Medine sakinlerinin İran'dan alınma Nevruz ve Mihrican bayramlarını kutladıklarını gören Hz. Peygamber, "Allah sizin için o iki günü, daha hayırlı iki günle, Kurban ve Ramazan Bayramlarıyla değiştirmiştir." (Nesai, Salatü'l-İdeyn, 1.) buyurmuştur.

İslam dininde ramazan ve kurban olmak üzere iki bayramımız vardır. Her iki bayram da Müslümanlar arasında hicretin 2. yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır.

Kurban Bayramı'ndan birkaç gün önce yapılan konuşmalarda kurban konusunun fihi, psikolojik ve sosyal boyutları işlenmelidir. Kurban Bayramı arifesinden önce teşrik tekbirlerinin uygulanma durumu, hac ibadetinin zamanı ve uygulanması konuları anlatılmalıdır.

Bu bağlamda kurban ibadetinin tarihçesinin Hz. Âdem (a.s.) döneminde Habil ve Kabil'in kestiği kurbanlar, Kur'an ayetleri ışığında özetle anlatılmalı, Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in uygulamalarından bahsedilmelidir.

Kurbanın hükmü, kurban kesme vakti, kurban kesmekle mükellef olanlar ve büyükbaş kurbanın kaç kişi tarafından kesilebileceği, kurbanlık hayvanların vasıfları, kurban keserken nelere dikkat edileceği anlatılır. Ayrıca, taksitle kurban alınması, kurban kesim yöntemleri ile kurban etinin ve derisinin nasıl değerlendirileceğinden bahsedilebilir.

IV. Konu ile ilgili ayetler

"Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla." Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik. Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, "Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. O da, "Babacığım, emrolduğun şeyi yap. İnşallah beni sabre-

denlerden bulacaksın" dedi. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: "Ey İbrahim!" "Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız." "Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır." Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık. Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık. İbrahim'e selam olsun. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o mümin kullarımızdandı. (Saffat, 37/100-111.)

Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik. O hâlde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes. (Kevser, 108/1-2.)

V- Konu ile ilgili bazı hadisler

a) Kurban kesmenin vakti ve önemi hakkında bazı hadisler;

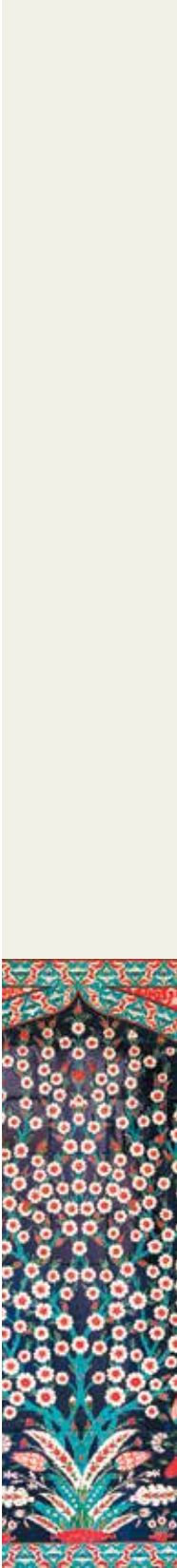
Cundub b. Sufyan (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:

Kurban Bayramı günü Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber hazır bulundum. Namazı kıldı, namazı bitirip de selam verince, namaz bitmeden önce kesilmiş olan bazı kurban etleri ile karşılaştı. Bunun üzerine: "Kim namazdan önce kurbanını kestiye onun yerine bir kurban daha kessin. Kim kesmemiş ise besmele ile kessin." buyurdu. (Müslim, Kitabu'l-Edahi 1, (II/1551) Hadis No:1960.)

Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kimin hâli vakti yerinde olur da kurban kesmezse namazgâhımıza yaklaşmasın." (İbn Mace, Edahi, 2; Bu konuda mezhep imamlarının görüşleri için bk. es-Serahsi, Kitabu'l-Mebhut, XII/ 8; Şevkani, Neylü'l-Evtar, V/126.)

"Âdemoğlu Kurban Bayramı günü, Allah katında kurban kesmekten daha sevimli bir iş yapmamıştır. Şüphesiz o kesilen kurban kıyamet günü boynuzları ve kılıkları ile gelir. Hiç şüphe yok ki, kurbanın kanı yere düşmeden önce Allah katında kabul görür. Öyle ise gönüllerinizi kurban ile hoş edin." (Tirmizi, Edahi, 1.)

b) Akraba ziyaretleri hakkında hadisler; Bayramlarda yakın akraba ve komşula-

rı ziyaret konusunda Peygamberimizin tavsiyesi şudur:

Ebu Hüreyre (radiyallahu anh) anlatıyor: "Rasulullah (s.a.s.) buyurdular ki: "Kim, rızkının Allah tarafından genişletilmesini, ecelinin uzatılmasını isterse sila-i rahim yapsın." (Buhari, Edeb, 12 (VII/ 72.)

c) Bayram günlerinin değerlendirilmesi hakkında bazı hadisler;

"Beş gece vardır ki onlarda yapılan dualar geriye çevrilmez. Bunlar Receb'in ilk (cuma) gecesi, Şaban'ın ortasında bulunan gece, cuma gecesi, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı geceleridir." (Beyhaki, Sünen, Şuabü'l-İman, III, 342.)

Nübeşse el-Hüzeli (r.a.) anlatıyor: "Rasulullah (s.a.s.) buyurdular ki: "Teşrik günleri, yeme-içme ve Allah'ı zikretme günleridir." (Müslim, Kitabu's-Sıyam Babu tahrimini savmi eyyami't-teşrik, 23.) Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber iki günde oruç tutmaktan bizi nehyetti. Bunlar, Ramazan ve Kurban bayramlarıdır. (Buhari, Savm, 67.)

VI. Konuyla ilgili bazı hikmetli sözler

Kurban ibadetinin "Allah'a yakın olmak anlamındaki 'Kurb'da ilk derece (Allah'ın) taatına yakın olmak ve bütün zaman boyunca ona ibadet vasfı ile muttasıf olmaktır. Bu'd ise, Allah'ın emirlerine muhalefet etmekle kirlenmek ve ona karşı itaatlı hâlden uzaklaşmaktır. (Kuşeyri, s. 213, Terc. Süleyman Uludağ, İst.1981.)

İbn Hafife Kurb (yakınlık) nedir? diye sorulmuş. O da, "Senin O'na yakın olman, devamlı (emirlerine) uyma hâli üzere olman ile; O'nun sana yakınlığı, seni sürekli olarak muvaffak kılması ile olur," demiştir. (Kuşeyri, s. 170.)

Adamın biri meşhur sufilerden Cüneyd (r.a.)'e geldi. Cüneyd ona dedi ki:

- Nereden geliyorsun?
- Hacda idim, oradan gelmekteyim.
- Hac yaptın mı?
- Evet,
- Evinden çıkıp sahralarda yol almaya ve memleketinden sefer yapmaya başladığın vakitten beri bütün günahlardan göç edip ayrıldın mı?

- Hayır.

- O halde rihlet yapmadın, yola çıkmadın. Cüneyd sözüne devam eder:

- Kurban kesme mahallinde kurban kesince, nefsinin arzularını da kurban ettin mi?

- Hayır.

- O hâlde kurban kesmemişsin der. (Aralarındaki konuşma devam eder. Daha geniş bilgi için bk. Hucviri, Keşfu'l-Mahcûb, s. 471-472 (Terc. Süleyman Uludağ, İst.1982.)

Naklettığımız bu cümleler de sufilerin kurban ibadetine bakışını yansıtmaktadır.

VII. Verilebilecek mesajlar

Kurban mali bir ibadettir. Dolayısıyla mali açıdan gücü yeten Müslümanların yapması esastır. Mali bakımdan kurban kesmesi gerektiği hâlde kurbanını kendisi kesemeyenler vekâlet yoluyla da kestirebilir. Çünkü mali ibadetlerde vekâlet caizdir. Kurban ibadetinin gerçekleştirilmesinde kurbanlık hayvanların usulüne göre kesilmesi önemlidir. Bu bakımdan kurbanlık hayvanlara iyi davranılmalıdır. Ayrıca kurban ibadetinin temsili yönleri de hatırlatılarak yüce yaratıcıya şükür, sabır ve teslimiyetin önemi vurgulanır. Kurban etlerinin veya kanlarının değil Yüce Allah'a takva duygusunun ulaşacağı hakikati hatırlatılır.

VIII. Yararlanılabilecek diğer kaynaklar

*Hak Dini Kur'an Dili-Elmalılı Hamdi Yazır

*Kur'an Yolu Tefsiri-Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.

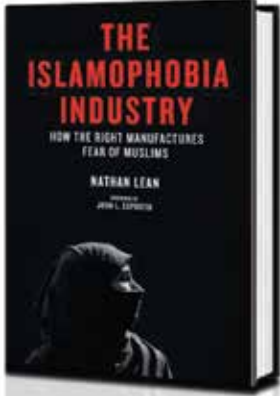
*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "Kurban" maddesi, XXVI/433-440

*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi "Bayram" maddesi, V/257-265

Faruk Gümüşsoy

İslamofobi Endüstrisi Politik Sağ İslam Korkusunu Nasıl Üretiyor?”

NATHAN LEAN, KİTAPTAN AMACININ İSLAMOFOBİ YAYICISI BİREYLER, GRUPLAR, POLİTİKACILAR, MEDYA, BLOG YAZARLARI, DİNİ LİDERLER VB.'NİN NASIL ÇALIŞTIKLARI, NASIL BİRBİRİYLE BAĞLANTILI OLDUKLARI, BU MULTİ MİLYON DOLARLIK ENDÜSTRİNİN NASIL VE KİMLER TARAFINDAN FİNANSE EDİLDİKLERİ VE BUNUN NİÇİN ÖNEMLİ BİR HUSUS OLDUĞUNU ORTAYA KOYMAK OLARAK BELİRTMİŞTİR.

Nathan Lean tarafından yazılan ve Eylül 2012'de Plutopress yayınevinden piyasaya çıkan “İslamofobi Endüstrisi- Politik Sağ İslam Korkusunu Nasıl Üretiyor?” isimli kitap 11 Eylül olaylarının hemen sonrasında yapılan anketlere göre Amerikalıların yüzde 59'u Müslümanlara karşı olumlu bir görüşe sahipken ve geçen zamanla bunun daha da olumlu yönde gelişmesi beklenirken, olaydan 11 sene sonra Amerikalıların yarıdan fazlasının havaalanında namaz kılan, başörtülü veya ilkökul öğretmeni bir Müslüman'dan rahatsız olacağını söylemesi konusunu irdeliyor. Tam tersi olması beklenirken geçen zamanla niçin bu korku artmıştır? Hem de bu zaman zarfında benzer olaylar çokça tekrarlanmamışken.

Nathan Lean, Aslanmedia'nın baş editörüdür, PolicyMic'de yazmaktadır ve 2011'de yayınlanmış “İran, İsrail ve Birleşik Devletler: Rejim Güvenliği ve Politik Meşruiyet” isimli kitabın yazarlarından.

Nathan Lean, kitaptan amacının İslamofobi yayıcısı bireyler, gruplar, politikacılar, medya, blog yazarları, dinî liderler vb.'nin nasıl çalıştıkları, nasıl birbiriyle bağlantılı oldukları, bu multi milyon dolarlık endüstrinin nasıl ve kimler tarafından finanse edildikleri ve bunun niçin önemli bir husus olduğunu ortaya koymak olarak belirtmiştir.

Kitabın birinci bölümü “İçimizdeki Canavarlar: Amerika'da Korku Tohumu Ekmenin Tarihçesi”dir. Bu bölümde Lean, 11 Eylül hadiselelerinin Usame bin Ladin tarafından gerçekleştirildiğini sorgulamamakta, ana akım medya tarafından kabul edildiği hâliyle (bu olayların El Kaide tarafından gerçekleştirildiği) ele alıp konuyu Amerikan tarihine getirmektedir. Önce biraz psikolojik tahlil yapmaktadır; canavarlar ve canavar korkusu Amerikan psikolojik dünyasının köklü bir parçasıdır. Amerikan sinema dünyasının konusu olan canavarlar Türkiye'deki pek çok kişi için de aşinadır. Lean bundan sonra Amerikan tarihindeki benzer durumları incelemektedir. 1775 yılında patlak veren İlluminati korkusu. İlluminati'nin Mason Locaları aracılığı ile Amerika'ya nüfuz edip Hristiyanlığı ortadan kaldıracığı korkularına değinir. Daha da etkileyici olan Barack Obama'nın seçildiği 2008 seçimlerinde neredeyse aynı söylemin İslam, Müslümanlar ve Obama için tekrar edilmesidir. Benzer hatta neredeyse aynı canavarlaştırıcı söylem Katolikler ve Komünist'ler için tekrar ortaya çıkar. Bu örnekler İslam ve Müslümanlara karşı söylemin Amerika için hiç de istisnai olmadığını hatta tarihin tekerrüründen ibaret olduğunu göstermektedir.

Kitabın ikinci bölümü internetin İslamofobik nefret kışkırtıcılığı için kullanılması üzerinedir. Bu bölümde İslamofobik yazarların çalışmaları, finansörleri, kullandıkları kışkırtıcı dil, akademik olarak İslamı veya ilişkili konuları çalışmamış bu insanların nasıl olup da bu kadar üretken yazarlar

oldukları, internet üzerinden kurumlaşma, yayılma çalışmaları konusu vb incelenmektedir.

Medyadaki İslam karşıtlığı üzerine olan üçüncü bölümde İslam karşıtı kampanyalara karşı duran medya yazarlarının işinden olması, destek verenlerin aldıkları cömert çekler, bu medyanın bir komedi programında Müslümanlar hakkında yapılan espriyi gerçek haber zannedip yayınlacak kadar konuyu gerçek hâliyle algılamaktan uzak olduğu, Obama'nın Müslüman olduğu söylentilerinin bu medya tarafından desteklenmesi, daha önceki Oklahoma bombalama olayının hemence Müslümanların üzerine atılması (gerçekte bombacı fundamentalist bir Hristiyan ve beyaz Amerikalıydı) bu olayın açığa çıkmasından 17 sene sonra bile medyada bu şahsın Müslümanlarla işbirliğinin konuşulması gibi olaylar üzerinden medyanın İslam korkusu yaymadaki son derece önemli rolü ele alınmaktadır.

Kitabın dördüncü bölümü Hristiyan sağın konuya bağlantısını ele almaktadır. 11 Eylül olaylarını Hristiyanları birleştirmek için imkân olarak gören ve terörizme karşı savaşın bir "Kutsal Savaş"a dönüşmesini umut eden, hatta İncil'de Hz. İsa'nın gelişinden önce büyük savaşlar yaşanacağı bildirildiğinden bu savaşı arzulayan televizyon vaizlerinden, bu işten para kazanmak için alenen yalan söylediği sonradan tespit edilen yazarlara, bu kişilerin nasıl "önde gelen İslam bilginleri" olarak tanıtıldığından, Çay partisinden kişilerin, kimi Hristiyanların ırkçılıkla ürkütücü ilişkisine, kadar pek çok konu ele alınmaktadır.

Beşinci bölüm İsrail yanlısı sağın ittifakı hakkındadır. İsrail'in yapmakta olduğu işlerin haklı gösterilebilmesi için İslam'ın da korkunçlaştırılması gerekmektedir. Bu ittifak Amerika'daki Müslümanların en meşru girişimlerinin bile çeşitli kampanyalarla komplo olarak algılanmasını sağlamaktadır. İslam karşıtı materyalin yaygınlaştırılması, Amerikan politikasının yönlendirilmesi, Hristiyan desteğinin alınması çalışmaları bu bölümün konularıdır.

Altıncı bölümde bir Amerikan politikası olarak İslamofobi ele alınmaktadır. Bu konuda "cihadist"lerin Anayasayı ele geçirdiği gibi aşırı

İSLAM KARŞITI PROPAGANDANIN TAMAMEN ŞİRAZEDEN ÇIKIP "DELİCE" BİR PROPAGANDA HÂLİNİ ALMASI İNSANI ŞAŞIRTMAKTA VE İÇİNİ SIKABİLMEKTE İKEN MÜSLÜMANLARIN BİREYSEL ÇALIŞMALARI İLE BİLE SAHTEKÂRLIKLARIN İFŞA EDİLEBİLMESİ, OYUNLARIN BOZULMASI İNSANI UMUTLANDIRMAKTA VE MOTİVE ETMEKTEDİR.

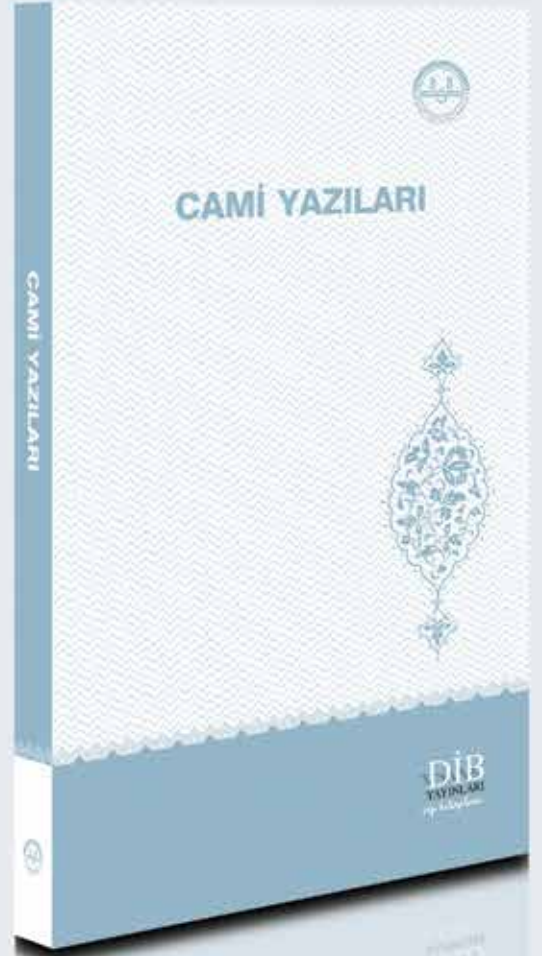
paranoyalardan, Müslümanların arasına sokulan kışkırtıcı gizli servis elemanlarına, Müslümanların aralarında suç eğilimli olarak düşündükleri kişilerle ilgili olarak güvenlik görevleriyle işbirliği yapmaları konuları el alınmaktadır.

Yedinci bölüm okyanusun öteki kıyasına geçmekte ve İslamofobinin Avrupa'daki etkileri konusunu incelemektedir. Avrupa'daki ırkçılığa değinilirken ağırlıklı olarak Norveç Katliamı üzerinde durulmaktadır. Oklahoma'daki olay gibi suçun hemen Müslümanlara atılışı, olay ortaya çıktıktan sonra bile Hristiyan bir Avrupalı tarafından yapılmış olmasının kabullenmekte zorlanılışı, hatta onun bir mühtedi olduğunun öne sürülmesi, meşhur İslamofobik yazarların Breivik'in manifestosu üzerindeki çok açık etkisi anlatılmaktadır. (Lean alıntı sayısını tek tek vermektedir.) Bu bölümde Wilders'e de değinilmekte ve onun bazı çalışmalarının finansörünün Amerikalı İslamofobikleri destekleyen aynı şahıs olduğuna dikkat çekilmektedir.

Lean'ın kitabı amacına ulaşmaktadır. Verdiği örnekler ve alıntılar bu konuda çok başarılı bir tarama yaptığını göstermektedir. Verdiği örneklerin ortak kök nedenlerini tespit edebilen yazar, kimi zaman psikolojik tahlillere, siyasi veya tarihsel analizlere girişmekte ve tatmin edici sonuçlara ulaşmaktadır. İslam karşıtı propagandanın tamamen şirazeden çıkıp "delice" bir propaganda hâlini alması insanı şaşirtmakta ve içini sıkabilmekte iken Müslümanların bireysel çalışmaları ile bile sahtekârlıkların ifşa edilebilmesi, oyunların bozulması insanı umutlandırmakta ve motive etmektedir. Kitabın Türkiye'deki okuyuculara ulaştırılması düşünce dünyamıza önemli bir katkı sağlayabilir. Gönül isterdi ki bu kitap diğer dillere de çevrilsin, çokça tartışılsın ve bu kara propaganda karşı İslam'ı yeniden ve asli güzelliğiyle tanıtma çalışmasının tetikleyicisi olsun.

İfreni Yayınlarımız

Camilerimiz, asr-ı saadetten günümüze hem yapı hem de işlev olarak din-i mübin-i İslâm'ın bütün esaslarını ve mesajlarını temsil eden kurum olma niteliğine sahiptir. Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî başta olmak üzere bütün camilerimiz, medeniyetin merkezi, ilim ve irfanın beşiği, fakir ve kimsesizin meskeni ve müminlerin uhuvvet membaı olmuştur. Bünyesinde gönülleri cem eden camiler, şehrin ruhu, mahallenin ve sokağın kalbidir.

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

"Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim
vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur.
Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi,
Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..."
(Al-i İmran, 3/97.)

FIYATI: 3,00 TL